Tulevaisuuden valvojat

Vuoden 1917 *Valvoja*-aikakauslehden aatemaailma

Reetta Laapotti
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2018

TULEVAISUUDEN VALVOJAT
Vuoden 1917 *Valvoja*-aikakauslehden aatemaailma

Reetta Laapotti
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Mika Ojakangas
Kevät 2018
sivumäärä: 93 sivua

Tämän tutkielman tehtävänä on tarkastella nuorsuomalaisen *Valvoja*-aikakauslehden aatemaailmaa ja sitä, millaista kansakuntaa lehden kirjoituksissa pyritään rakentamaan. Tutkimuksen aineistona toimii lehden vuosikerta vuodelta 1917. *Valvojan* on sanottu olleen toisaalta liberaali ja taas toisaalta vahvasti kansallinen julkaisu. Tämän vuoksi aineistoa tarkastellaan nationalismin ja liberalismin teoriaperinteiden kautta. Nationalismin teoreetikot, joita työssä käytetään ovat Eric Hobsbawm, Benedict Anderson sekä Ernest Gellner. Liberalismia työssä käytetään erityisesti suomalaisen liberalismin tutkimuksen pohjalta. Tutkielmassa aineistoa analysoidaan valtiollisen toiminnan, koulutuksen, kielen, etnisyyden sekä uskonnon teemojen kautta. *Valvojan* vuosikerrasta analysoidut artikkelit valikoituivat myös näiden teemojen perusteella.

Tutkielman tulokset osoittavat, että *Valvojan* aatemaailmassa liberalismi ja nationalismi kulkevat pääasiassa rinnakkain. Lehdessä rakennetaan yhtenäistä ja yhteiseen suuntaan tähtäävää kansakuntaa, jossa kuitenkin korostuvat liberaalit arvot. Arvot, joita aatemaailma sisältää valtiollisen toiminnan kannalta ovat kansanvaltaisuuden ihannointi, parlamentaariset uudistukset sekä koko maan kattava tasa-arvo. Koulutuksen kohdalla tärkeäksi nousee kansan kokonaisvaltainen sivistys, jonka avulla kansakuntaa rakennetaan. Koulutuksen tasa-arvoisuus nousee myös tärkeäksi arvoksi, jota lehden aatemaailma kannattaa. Kielen käsittely lehdessä näyttäytyy eriäviä mielipiteitä herättävänä. Toisaalta kielellinen aatemaailma on sekä suomen että ruotsin kieltä korostava, ja toisaalta taas ruotsinkielisen kansanosan poissulkeva. Kielen käsittelyssä esiin nousee myös ajatus kansainvälisen kielen tarpeesta. Etnisyyttä tarkastelevassa alaluvussa aatteet suomalaisuudesta ovat avoimia sekä pohjoiseen, itään että Eurooppaan. Siinä lappalaiset ja karjalaiset nostetaan osaksi Suomen kansaa, ja toisaalta suomalaisen etnisyyden arvokkuutta etsitään historiasta. Uskontoa käsittelevä analyysiluku korostaa uskonnonvapauden aatetta, kuitenkin protestanttisuuden historian arvokkuutta korostaen.

Avainsanat: *Valvoja*, nationalismi, liberalismi, nuorsuomalaisuus, kansakunta

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO 1
1.1 Tutkielman aineisto ja tutkimuskysymys 2
2 NUORSUOMALAISUUS JA *VALVOJA*-AIKAKAUSLEHTI 3
2.1 Nuorsuomalaisuus 3
2.2 Valvoja-aikakauslehti 5
3 TEORIA 8
3.1 Nationalismi 8
3.2 Liberalismi 12
4 YHTEISKUNNAN PERUSTA – VALTION TOIMINTA JA KOULUTUS 14
4.1 Valtiollinen koneisto aatteiden kuljettajana 14
4.2 Tie kansansivistykseen 27
5 ERONTEKIJÄT JA YHDISTÄJÄT – KIELI, ETNISYYS JA USKONTO 44
5.1 Kieli kiistakapulana 44
5.2 Keitä ovat suomalaiset? 59
5.3 Uskonnon ja kirkon asema 74
6 JOHTOPÄÄTÖKSET 83
Lähteet 86

1 JOHDANTO

Vuonna 2017 Suomi vietti sadatta itsenäisyyspäiväänsä. Silloin 100-vuotiaan maan juhliminen näkyi päivittäin medioissa ja jopa käyttöesineiden etiketeissä. Ihmiselle, joka on elänyt Suomen itsenäisyyden aikaa alle neljännesvuosisadan nousi tuolloin mielenkiinto siitä, miltä Suomi näytti sata vuotta sitten, juuri ennen kuin itsenäisyysjulistus annettiin. Sen vuoksi tämän pro gradu -tutkielman aihe tarkastelee suomalaista yhteiskuntaa ajalta, jolloin itsenäisyys oli toteutumassa.

Ennen Suomen itsenäisyyttä, kun kansallisuusaate levisi ja kuvaa suomalaisesta yhteiskunnasta rakennettiin, oli kasvavalla suomenkielisellä lehdistöllä suuri merkitys uusien aatteiden leviämiseen. Tom Nairn onkin todennut (1977, 340), kuinka kansakuntien rakennuksen prosessissa maiden älymystöjen oli kutsuttava massat mukaan kansan historiaan, ja tämä kutsukortti oli kirjoitettava kielellä, jota massat ymmärsivät. Kansankielinen lehdistö toi siis kansalle uusia ajatuksia siitä, millaiseksi tuleva kansakunta rakennettaisiin ja se toimi mediana poliittisten, taiteellisten ja tieteellisten toimijoiden ja kansan välillä.

Eräs aikakauslehti, joka ilmestyi tuolloin, ja jonka tavoitteena oli yhteiskunnallisten ja kulttuuristen asioiden käsittely, oli *Valvoja*. Lehti pyrki edistämään vapaata suomalaista keskustelua ja sen linjana oli kansallinen vapaamielisyys (Paaskoski 2002, 32–33). *Valvoja* edusti poliittisella kentällä nuorsuomalaisuutta. Nuorsuomalaisuus täytti liberaalin liikkeen erityistuntomerkit, mutta on huomattu, ettei se ollut täysin vapaa nationalismistakaan (Vares 2000, 257). Mielenkiintoista onkin, miten *Valvojan* sivuilla suomalaisuuden rakennusprosessissa näkyi tämä toisaalta nationalismiin ja taas toisaalta liberalismiin kääntynyt suunta kansallisten asioiden käsittelyssä. Millaisen yhteiskunnan tällainen aatteiden yhdistelmä halusi rakentaa?

1.1 Tutkielman aineisto ja tutkimuskysymys

Tämän pro gradu -työn aineistona toimii *Valvoja*-aikakauslehden vuoden 1917 vuosikerta. Pituutta kyseisessä vuosikerrassa on kaiken kaikkiaan noin 800 sivua, mutta tutkielman aineisto rajautui valtiollisen toiminnan, koulutuksen, kielen, etnisyyden sekä uskonnon teemoja käsitteleviin artikkeleihin. Vuonna 1917 *Valvojan* numeroita ilmestyi kahdeksan. Jokainen numeroista on jaoteltu niin, että alkupuoliskossa esitellään artikkeleita eri aihepiireistä kuten tieteistä, yhteiskunnasta ja merkittävistä taiteilijoista. Loppuosa lehdestä on *Katsaus*-osio, jossa esitellään teattereiden ohjelmistoja, taidenäyttelyitä sekä uuden kirjallisuuden kritiikkejä. *Katsaus*-osion kirjoitukset kuitenkin jäivät tämän tutkielman ulkopuolelle muutamaa merkittävää kirjallisuuskritiikkiä lukuun ottamatta. Maaliskuussa ilmestynyt lehti (numero 3–4) oli teemanumero, jonka kirjoitukset käsittelivät naisasiaa ja sukupuolten tasa-arvoa useista eri näkökulmista.

Tiivistetysti tämä tutkielma tarkastelee sitä, millaiseen aatemaailmaan nojaamalla *Valvoja* rakentaa suomalaista kansakuntaa. Analyysiosuudessa tarkastellaan liberalismin ja nationalismin teorioiden kautta *Valvojan* nuorsuomalaista aatemaailmaa, jonka on toisaalta sanottu olevan kansallisuuteen painottuva ja toisaalta taas nationalismia pakeneva ja liberalistinen. Jo aiemmin mainittuja teemoja tarkastellen tutkielma siis käsittelee niitä piirteitä ja arvoja, joiden pohjalle valvojalaiset tulevaisuuden yhteiskuntaansa rakentavat.

Tutkielma etenee johdantoluvusta toiseen lukuun, jossa esitellään nuorsuomalaisuutta ja *Valvoja*-aikakauslehteä. Kolmannessa luvussa käydään läpi tutkielman teoreettinen viitekehys, ja esitellään Eric Hobsbawmin, Benedict Andersonin ja Ernest Gellnerin teoriat nationalismista sekä liberalismin teoriapohja keskittyen suomalaiseen liberalismiin. Neljäs luku, joka on ensimmäinen analyysiluku, ryhtyy analysoimaan lehden yhteiskunnallisia rakenteita, keskittyen valtion toimintaan sekä koulutukseen liittyviin teksteihin. Viidennessä luvussa nostetaan esiin usein nationalismin teoriassa kansakunnan kriteereinä nähdyt kieli ja etnisyys sekä uskonto, joihin liittyviä kirjoituksia luvussa analysoidaan. Kuudennessa luvussa eritellään tutkielman johtopäätökset.

2 NUORSUOMALAISUUS JA *VALVOJA*-AIKAKAUSLEHTI

2.1 Nuorsuomalaisuus

Nuorsuomalaisen puolueen historia alkaa ajasta, jolloin Suomalainen puolue jakautui mielipidekiistojen myötä nuoriin ja vanhoihin 1800-luvun loppupuolella. Tuolloin syntyviä puolueita ei vielä perustettu varsinaisesti, vaan ne alkoivat ryhmittyä johtajiensa ympärille, ja puolueilla ymmärrettiin lähinnä erilaisia mielipidesuuntauksia (Mickelson 2007, 58–59). Puolueesta erkaantuneiden nuorten kritiikki johti 1880-luvulla Suomalaisen puolueen sisäiseen hajaannukseen, ja hajaannuksen tuloksena syntyi nuorsuomalainen sanomalehdistö, ja sitä yhdistäviä yhteiskunnallisia ohjelmia (Paaskoski 2002, 21).

Syksyllä 1880 viisi nuorta julkaisivat *Valvoja*-aikakauslehden näytenumeron. Lehden ympärille kerääntyi yliopistopiirin ryhmä, joka oli muodostunut suomenmielisistä liberaaleista, joiden yhteiskunnalliset tavoitteet olivat myös muualla kuin kansaa kahtia jakavassa kielikysymyksessä. (Paaskoski 2002, 21–23.) Valvojalaiset uskoivat esimerkiksi yksilönvapauteen ja luonnontieteiden murroksen tuomaan tieteelliseen maailmankuvaan, ja lehden sivuilla sanottiin, että sen tehtävä oli ”humaniseerata fennomaniaa”. Valvojalaisuus katosi pikkuhiljaa ja yhdistyi yleisemmin nuorsuomalaisuuteen, mutta *Valvoja* aikakauslehtenä säilyi. (Vares 2000, 40–43.)

Valvojan ryhmän lisäksi Suomalaisesta puolueesta erkaantui myös radikaalimpi siipi, Koko programmi toimi, eli KTP. Tämä ryhmittymä vaati aluksi yksikielisyyttä ja suomen kielen ylivaltaa, mutta kääntyi pian suomalais-nationalistisesta radikaalista näkemyksestään kohti yhteiskunnallisen muutoksen ja modernin politiikan vaatimusta. (Vares 2000, 28–31.) Pikkuhiljaa pääpuolueesta eronneet nuoret siivet lähenivät, ja vuonna 1894 julkaistiin Nuoren suomenmielisen puolueen puolueohjelma, joka ajoi perustuslaillisuutta, ja jossa tärkeinä arvoina nousivat esiin esimerkiksi äänioikeus, tasa-arvo, naisen asema, uskonnonvapaus ja kulttuurikysymykset (Vares 2000, 50–55). Nuorsuomalaisten aatemaailmaa kuvasi uudenlainen moderni kulttuuritietoisuus ja vapaamielisyys, johon otettiin mallia Skandinaviasta (Paaskoski 2002, 24). 1900-luvun alkuvuosina Nuorsuomalainen puolue erosi virallisesti Suomalaisesta puolueesta, ja keräsi

lähes poikkeuksetta kolmanneksi eniten eduskuntapaikkoja seuraavien vuosien eduskuntavaaleissa (Mickelson 2007, 90).

Kuitenkin jo aiempi jako KTP:läisiin ja valvojalaisiin hiersi puolueen sisäistä toimintaa. Nyt sisäinen jako keskittyi *Valvojan* piiristä lähteneen K. J. Ståhlbergin sekä KTP:n riveistä ajatuksensa saaneen Jonas Castrénin piireihin. Pian Ståhlbergin piiri nimettiin varpusiksi ja Castrénin piiri pääskysiksi. Varpuset olivat aatemaailmaltaan maltillisempia ja sovittelevaisempia vanhasuomalaisia kohtaan, kun taas pääskyset olivat radikaalimpia ja jyrkkiä esimerkiksi suhteessa myöntyvyyteen Venäjää kohtaan. Pääskyset erottuivat varpusista konservatiivisina suhteessa talouteen ja sosiaalipolitiikkaan. (Vares 2000, 86–87.) Varpuset puolestaan näkivät parlamentarismin tärkeämpänä kuin pääskyset (Vares 2000, 152).

Sisäisen kahtiajaon tuomien ongelmien lisäksi Nuorsuomalainen puolue koki kovia taloudellisia ja organisaatioon liittyviä ongelmia. Puolueen organisaatio oli ollut alusta asti hajanainen ja puolueen talous oli huono muun muassa sen vuoksi, että jäseniin luotettiin ja nähtiin rahvaanomaisena ajatus, että jäsenmaksujen maksamatta jättämisestä aiheutuisi sanktioita. Puolueessa korostettiin aatteen voimaa ja kansalaisten valistamista enemmän kuin sitoutumista puolueorganisaatioon. Näistä syistä maksavien jäsenten määrä jäi pieneksi. (Vares 2000, 134–142.)

Lopullisen tuomion tälle sisäisesti riitaantuneelle puolueelle antoi itsenäisyyden jälkeinen aika, kun varpuset ja pääskyset eivät olleet samalla linjalla itsenäisyyden, maailmansodan ja sisällissodan asioissa. Vuoden 1918 aikana tilanne selvisi, ja monet pääskyssiiven kannattajat siirtyivät uuteen Kokoomuspuolueeseen ja pääosa varpusista Edistyspuolueeseen (Vares 2000, 241). Näin Nuorsuomalainen puolue tuli sellaisenaan päätökseensä.

Vesa Vareksen mukaan nuorsuomalaisuutta on tutkittu hyvin vähän, mutta on huomattu, että puolueen esittämä yhteiskuntamalli oli pitkälti ennustus siitä, mihin Suomessa päädyttiin (Vares 2000, 7–12). On nähty, että puolueen ajatukset olivat toisaalta liian radikaaleja ja toisaalta taas liian maltillisia. He näkivät politiikan enemmän valistuneiden kansallisvelvollisuutena kuin luokkapuolueellisena massatoimintana, mikä näkyikin puolueen organisaation heikkoudessa. Nuorsuomalainen puolue jätti kuitenkin jälkeensä

paljon merkittävien valtiomiesten, taiteilijoiden ja tieteilijöiden nimiä, jotka edelleen ovat tärkeä osa suomalaisen politiikan ja kulttuurin historiaa. (Vares 2000, 255–256.)

2.2 *Valvoja*-aikakauslehti

Tutkielman aineistona toimii *Valvoja*-aikakauslehden vuoden 1917 vuosikerta. *Valvoja* perustettiin vuonna 1880 nuorten suomenmielisten kulttuuriaikakauslehdeksi (Krogerus 1992, 9). *Valvoja* sanoo vuoden 1917 vuosikerran ensimmäisen vihon lopussa muun muassa pyrkivänsä ”vaikuttamaan yleiseen kansalaissivistyksen syventymiseen ja kehittymiseen sillä aatteellisella pohjalla, että elävä kansallisuus ja tosi ihmisyys yhtyneinä ovat oleva kaiken sivistyselämän kannattavana voimana” (*Valvoja* 1917, 75). Samassa yhteydessä eritellään lehdessä käsiteltäviä kysymyksiä, joita ovat valtiolliset, yhteiskunnalliset, taloudelliset, kansainväliset, kirjalliset ja mahdollisuuden mukaan myös muut yleissivistykselliset kysymykset.

Valvoja keskittyi kulttuuriaikakauslehtenä tarkastelemaan paljon uutta kirjallisuutta ja onkin sanottu, että lehdellä oli osansa suomalaisen kirjallisuuskritiikin syntymiseen. Krogeruksen mukaan kirjallisuuskritiikkien kirjoittaminen oli tiiviisti yhdessä yhteiskunnallisten olojen ja historiallisen kehityksen kanssa, ja kritiikkien voidaan nähdä olevan tärkeää yhteiskunnallista toimintaa. (Krogerus 1992, 12–13.) Lehden näkemyksessä kulttuuriin ja taiteeseen korostui uusromantiikka, mikä sai innoituksensa esimerkiksi lehden skandinaavisesta suuntautumisesta, ja suhtautumisesta kielipolitiikkaan (Krogerus 1992, 175). Lehden vaikutus kirjallisuuskritiikkien kirjoittajana on siis nähty hyvin suurena, ja Mervi Kantokorven mukaan (1998, 18) aikakauslehti tuotti ja vahvisti kritiikeillään ajan suomalaisen kirjallisuuden kaanonia.

Kirjallisuuden käsittelyn lisäksi *Valvojassa* käsiteltiin yhteiskunnallisia asioita. Siinä korostettiin paljon kansainvälisiä kulttuuriyhteyksiä ja sen ideologisia pyrkimyksiä ilmaisee pitkälti sana vapaamielisyys. *Valvoja* ei siis ollut vain Suomen sisäisiä asioita tarkasteleva lehti. Se toi aktiivisesti esiin ulkomaiden kansallisia liikkeitä sekä tieteellisiä uudistuksia, ja pohti niiden kautta Suomen ongelmia. Se myös otti itsenäisesti kantaa ajan poliittiseen tilanteeseen, ja varsinkin Venäjän vallankumouksen jälkeen sen sivuilla nousi

esiin valtiollisen elämän tärkeys. (Krogerus 1992, 16–17.) Vaikka *Valvojaan* viitataan usein kulttuuripoliittisena julkaisuna, kuului päivänpolitiikka myös erottamattomasti sen artikkeleihin (Krogerus 1992, 25).

Valvojan poliittinen suuntautuminen määrittyi tilanteessa, jossa Suomalainen puolue jakaantui. Nuorsuomalainen poliitikko ja perustuslaillisuuden kannattaja E. N. Setälä ryhtyi vuonna 1897 lehden päätoimittajaksi (Krogerus 1992, 9). Tällöin lehti leimautui perustuslaillis-nuorsuomalaisten aatteiden kannattajiksi ja samalla Venäjä-politiikan myöntyväisyyden kannattajat irtautuivat lehdestä. Setälän ja koko toimituksen vahva nuorsuomalaisuus vaikutti koko lehden maailmankatsomukselliseen näkemykseen siitä, että politiikka ja kulttuuri olivat erottamaton osa elämää. *Valvojan* kahtena tärkeimpänä toimintalinjana olivat Suomen perustuslaillisen aseman puolustaminen sekä yhteyden ja yhteistyön luominen maan erikielisten kansanosien välille. (Krogerus 1992, 15–16.)

Valvojan nuorsuomalainen aatemaailma siis korosti suomen kieltä, samalla puolustaen ruotsinkielisen kansanosan asemaa. Tutkielman tutkimuskysymysten kannalta oleellista on, että kansallisuusaate nousi muissakin yhteyksissä kantavana aatteena esiin lehden sivuilta. Lehti viittasi vuoden 1917 lopun tilausilmoituksissa valtiollisen itsenäisyyden mahdollisuuteen ja lupasi, että sen ohjelma perustuisi edelleen ihmisyyden ja kansallisuuden yhtymiselle. Isänmaallisuus tuli lehdessä esiin poliittisena, eli tunnetta ja toimintaa korostaneena isänmaallisuutena, eikä vain kansantieteeseen tai kieleen liitettävinä piirteinä. (Krogerus 1992, 15–16.)

Aikakauslehden toimituksen on sanottu olleen lähellä yliopistopiirejä, ja sitä on kutsuttu akateemiseksi julkaisuksi. (Krogerus 1992, 9–10.) Tämä näkyi esimerkiksi siinä, kun *Valvoja* lupasi tieteelliseen tapaan laadittuja kirjoituksia kansallisen ja yleisinhimillisen tietämyksen laajentamiseksi ja syventämiseksi, sillä lehden toimituksen ajatusten mukaan tieteellinen ymmärrys oli kansalaisille tärkeää. Tämän perusteella se suunnattiinkin sivistystä harrastavalle lukijakunnalle. (Krogerus 1992, 25.) Tämä akateemisuus näkyy selkeästi myös tutkielman aineistona toimivan vuoden 1917 vuosikerran sivuilla, sillä lähes kaikki kirjoittajat toimivat tai olivat toimineet yliopistojen professoreina ja olivat tunnettuja tieteellisistä saavutuksistaan.

Lehdessä pohdittiin kansallisuutta paljon myös esimerkiksi suhteessa ihmisyyteen, patriotismiin ja kansainvälisyyteen (Krogerus 1992, 18). *Valvoja* nojasi Snellmanin valtio-opin sijaan pikemminkin liberalismin kansallisuusnäkemykseen, jossa kansallistunteen perustana ei ollut yhteinen kieli vaan yhteinen menneisyys, ja esimerkiksi Setälä pohti lehden kirjoituksissaan usein rotua, kansallisuutta ja kieltä monista eri näkökulmista (Krogerus 1992, 29–30).

Valvoja fuusioitui kilpailevan lehtensä vanhasuomalaisen *Ajan* kanssa vuonna 1922 rahapulan ja painatuskustannusten nousun vuoksi. Tuolloin *Aika*-lehden ideologiat voittivat pitkälti uuden *Valvoja-Aika*-aikakauslehden aatemaailman. (Krogerus 1992, 33.) *Valvojan* tarina sellaisenaan päättyi siis muutamia vuosia tutkielman aineistona toimivan vuosikerran ilmestyttyä.

3 TEORIA

Tutkielman teoreettiseksi viitekehykseksi valikoitui nationalismin ja liberalismin teoriat, joiden läpi myös *Valvojan* artikkeleita analysoidaan. Nationalismin teoriaa käytetään kolmen teoreetikon teorioiden mukaan, ja liberalismin aatteita tuodaan esiin suomalaisen liberalismin tutkimuksen pohjalta. Teoriat valikoituivat työhön sen perusteella, että *Valvojan* on sanottu olleen aikakauslehtenä sekä vapaamielinen että kansallinen.

3.1 Nationalismi

Tässä pro gradu -tutkielmassa nationalismin teoriaa käytetään Eric Hobsbawmin, Benedict Andersonin ja Ernest Gellnerin näkemysten pohjalta. Kaikki nämä teoreetikot käsittelevät nationalismia ja kansakuntien syntyprosessia. Ensimmäinen teoreetikoista, Eric Hobsbawm, tarkastelee kirjassaan *Nationalismi* (alkuteos *Nations and nationalism since 1780. Programme, Myth, Reality*, 1990) kansakuntien kehitystä pääosin 1800-luvulta 1900-luvun lopulle. Hobsbawmin mukaan (1994, 9) kahtasataa viimeisintä vuotta ihmiskunnan historiassa ei voida käsittää ilman kansakunnan termiä ja siitä johdettua sanastoa. Kansakunnat eivät hänen mukaansa kuitenkaan ole yhtä vanhoja kuin historia yleensä, vaan niiden syntyminen on tapahtunut jonkun aloitteesta ja levinneestä aatteesta (Hobsbawm 1994, 11).

Hobsbawm huomaa, kuinka vaikeaa on löytää tyydyttäviä kriteerejä sille, mikä yhteisö luokitellaan kansakunnaksi (Hobsbawm 1994, 13). Kuitenkin tarkastellessaan nationalismia ja sen kehitystä, hän löytää tekijöitä, jotka sopivat kansakuntien kehittymisen historiaan lähes poikkeuksetta, ja luo näiden pohjalta lähtökohtansa kansakuntien määrittelemiselle. Hobsbawmin lähtöoletuksena kansakunnan määrittelyssä on se, että mikä tahansa riittävän suuri ihmisjoukko, jonka jäsenet pitävät itseään kansakunnan jäseninä, tulee kohdelluksi kansakuntana (Hobsbawm 1994, 17).

Hobsbawmin teorian lähtökohdat kansakunnasta ja nationalismista voidaan tiivistää muutamaan pääkohtaan. Ensimmäinen niistä on se, että Hobsbawm käyttää nationalismin termiä Gellnerin määritelmän mukaan tavalla, jolloin sillä tarkoitetaan pääasiassa

periaatetta, jonka mukaan poliittisen ja kansallisen yksikön tulee olla kongruentteja (Hobsbawm 1994, 17–18). Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että kansalaisten poliittiset velvollisuudet kansakunnan kattavaa ja sitä edustavaa hallintojärjestystä kohtaan ylittävät kaikki muut yhteiskunnalliset velvollisuudet (Hobsbawm 1994, 18).

Hobsbawm ajattelee, että kansakuntien syntyyn liittyy aina ihmistekoisia elementtejä, ja analyyttisesti katsottuna ihmislähtöinen nationalismi tulee aina ennen kansakuntaa (Hobsbawm 1994, 18). Hobsbawmin teoriaan kuuluu myös ajatus siitä, että kansallisuuskysymys sijaitsee politiikan, teknologian ja yhteiskunnallisen kehityksen leikkauspisteessä. Kansakunnat ovat siis olemassa tietyn teknologisen ja taloudellisen kehityksen viitekehyksessä, ja kansakuntia ja niiden ilmiöitä on näin analysoitava suhteessa poliittisiin, teknisiin, hallinnollisiin, taloudellisiin ja muihin vastaaviin ehtoihin. (Hobsbawm 1994, 19.) Neljäs keskeinen ajatus teoriassa on, että kansakunnat ovat kaksijakoisia ilmiöitä, jotka ovat pääasiassa ylhäältä rakennettuja, mutta joita ei voi ymmärtää analysoimatta niitä alhaalta päin eli suhteessa tavallisten ihmisten olettamuksiin, toiveisiin, tarpeisiin, haluihin ja etuihin. Kansallinen samaistuminen ja kaikki mitä sen uskotaan implikoivan voi muuttua ja vaihtaa olemustaan ajassa, jopa hyvinkin lyhyissä ajanjaksoissa. (Hobsbawm 1994, 19–20.)

Viimeisenä Hobsbawmin peruslähtökohtana toimii se, että kansallinen tietoisuus kehittyy epätasaisesti maan eri sosiaaliryhmien ja eri alueiden välillä. Hän käyttää teoriassaan jakoa kansallisten liikkeiden historian kolmesta vaiheesta. Näistä ensimmäinen on kulttuurinen, kirjallinen ja folkloristinen vaihe. Toisessa vaiheessa joukko kansallisten aatteiden edelläkävijöitä aloittavat poliittisen kampanjoinnin alkutaipaleen, ja kolmannessa vaiheessa kansalliset kampanjat saavuttavat lopulta joukkokannatuksen. (Hobsbawm 1994, 21.) Näiden peruslähtökohtien lisäksi Hobsbawm käsittelee teoksessaan nationalismin kriteerejä, joita ovat esimerkiksi kieli, etnisyys ja historia. Lisäksi hän liittää nationalismin yhteyteen pohdintaa esimerkiksi taloudesta, valtion poliittisesta kestävyydestä, sodasta ja uskonnosta. Kriteerit, joihin kansaa on identifioitu ja joiden avulla nationalismi on toiminut, ovat muuttuneet aikakausien edetessä. Näiden kriteerien tarkastelu on hedelmällinen näkökulma kansakuntien rakentumisen tutkimiseen, ja sen vuoksi nämä kriteerit nousevat myös tämän tutkielman analyysiosuudessa tärkeiksi *Valvojan* aatemaailmaa ja suomalaisuuden rakentamista tarkasteltaessa.

Toisen työssä käytettävän teoreetikon Benedict Andersonin teos *Kuvitellut yhteisöt* (alkuteos *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, 1983) on yksi siteeratuimpia teoksia nationalismista. Andersonille kansallisuus, kansakunnallisuus ja nationalismi ovat laadultaan erityisiä kulttuurisia artefakteja, joiden ymmärtäminen edellyttää, että pohdimme tarkkaan, kuinka ne ovat ilmaantuneet historiaan, miten niiden merkitykset ovat aikojen kuluessa muuttuneet ja miksi niillä on nykyisin niin laaja-alainen emotionaalinen oikeutus (Anderson 2007, 37).

Andersonin määritelmän mukaan (2007, 39–41) kansakunnat ovat sekä sisäisesti rajallisiksi että täysivaltaisiksi kuviteltuja poliittisia yhteisöjä. Kuviteltuja nämä yhteisöt ovat siksi, etteivät kansakunnissa elävät ihmiset koskaan kykene tapaamaan jokaista kansakunnan jäsentä, mutta siitä huolimatta ihmisten mielissä on käsitys yhteisesti jaetusta yhteydestä ja yhteisöllisyydestä. Sisäinen rajallisuus kansakunnan määritelmään puolestaan johdetaan Andersonin mukaan siitä, että suurimmillakin kansakunnilla maailmassa on äärelliset rajansa, joiden takana on toisia kansakuntia. Kansakunnan ajatus yhteisönä selittyy sillä, että vaikka kansakunnan sisällä on aina epätasa-arvoa ja hierarkkisuutta, käsitetään se kuitenkin syväksi yhteisölliseksi ja kaikenkattavaksi toveruudeksi.

Andersonin kansakunnan käsitteen täysivaltaisuus selittyy kansakuntien syntyyn johtavan historian perusteella. Se alkoi hänen mukaansa 1700-luvulla, kun Länsi-Euroopassa elettiin valistuksen ja vallankumouksen tulon seurauksena nationalismin aamunkoittoa ja uskontojen iltahämärää (Anderson 2007, 45). Samoihin aikoihin, kun uskonto alkoi menettää pyhää kaikenkattavaa asetelmaansa, alkoivat suuret jumalallisesti määritetyt dynastiasuvut menettää hallinnan otettaan. Dynastioiden ja uskonnon arvojen lasku ja niiden oikeutuksien asteittainen katoaminen tekivät siis samoihin aikoihin syntyneistä kansakunnista täysivaltaisia. (Anderson 2007, 40.) Nämä Andersonin lähtökohdat kuviteltujen yhteisöjen syntymisestä, olemassaolosta ja kehittymisestä toimivat tässä työssä Hobsbawmin teorian ohella lähtökohtana, jonka avulla tutkielman tutkimuskysymykseen etsitään vastauksia.

Kolmas, lähinnä koulutusta tarkastelevassa analyysiluvussa käytettävä teoreetikko Ernest Gellner, käsittelee teoksessaan *Nations and nationalism* (1983) pitkälti historian puitteita, jotka mahdollistivat nationalismin synnyn. Gellnerin pääajatus nationalismin määrittelyssä

on se, että nationalismi on poliittinen periaate, joka esittää, että poliittisen ja kansallisen yksikön tulisi olla kongruentteja. Tämän yhteyden toteutuminen aiheuttaa kansassa tyytyväisyyttä ja sen väärinkäyttö vihaa, ja nämä tunteet ja tämä näkemys ajavat nationalistista liikettä. Nationalismin periaatteen suurin rikkomus on se, että poliittinen yksikkö kuuluu muulle kuin omalle kansalle, ja sitä voidaan rikkoa myös esimerkiksi ottamalla ”vieraita” mukaan valtioon. Lyhyesti sanottuna nationalismi on Gellnerin mukaan poliittisen legitimaation teoria, joka vaatii, ettei kansan ja politiikan rajat saisi kulkea eri kohdissa. (Gellner 1988, 1.)

Gellner etenee teoksessaan tarkastellen ensin agraarisen maailman yhteiskunnan oloja, siirtyen sitten tarkastelemaan teollista maailmaa, jossa nationalismin lähtökohdat kehittyvät ja ilmenevät. Teolliseen yhteiskuntaan siirryttäessä esiin nousee jatkuvan taloudellisen ja kognitiivisen kasvun ja kehityksen tarve. Tätä kehitystä tulee ylläpitää korkean teknologisen kehityksen ja kestävän kasvun avulla, mikä vaatii työvoiman liikkuvaa jakautumista ja kestävää kommunikaatiota vieraiden ihmisten välillä, jotka näin jakavat asioita puheen ja kirjoituksen keinoin. Tämä vaatii toimiakseen hyvän koulutuspohjan, ja koulutuksen järjestelmä on niin teknisesti ja kirjallisesti suuri, ettei sitä voi tarjota kuningas tai yksittäinen paikallinen yksikkö, vaan se vaatii modernin ”kansallisen” koulutuksen järjestelmän. (Gellner 1988, 24–34.) Monimutkaistunut yhteiskunta vaati siis monimutkaisen työnjaon ja eri alojen erityisosaajia, mikä puolestaan vaati standardisoidun ja yhtenäisen koulutuksen, joka luo toiminnan kulttuurin ja kaikille mahdollisuuden pärjätä yhteiskunnassa.

Tätä koulutuksen luomaa kulttuuria teollisessa yhteiskunnassa Gellner kutsuu korkeakulttuuriksi. Ihminen tarvitsee oppinsa ja tietynlaisen kommunikaation keinot, jotta hän voi sulautua yhteiskuntaan omalle paikalleen, ja koulutus muovaa ihmisen juuri siihen kulttuuriin ja yhteiskuntaan sopivaksi. Yhtenäinen koulutus on niin tärkeä instituutio, että sen järjestäjäksi valikoituu valtio, jolla on varaa toteuttaa se. Näin ollen yhteiskunnassa valtio ja kulttuuri yhdistyvät ja kaikkien tulee toimia saman kulttuurin mukaan, jotta valtio toimii tehokkaasti ja kykenee jatkuvaan taloudelliseen kasvuun. (Gellner 1988, 37–38.) Gellnerin nationalismin juuret löytyvät siis tästä syvästä korkeakulttuurin ja hallinnon suhteesta, ja sen vuoksi Gellnerin teoria näkyy erityisesti, kun tarkastellaan *Valvojan* ajatuksia koulutuksesta ja kansan sivistämisestä.

3.2 Liberalismi

Nationalismin lisäksi tämän pro gradu -työn teoreettinen viitekehys rakentuu liberalismin teorian varaan. Liberalismin perinne on varsinkin suomalaisessa tutkimuksessa melko heikko, sillä nationalismi ja yksimielisyyden vaatimus ovat hallinneet maan poliittista kulttuuria. Liberalismi terminä ei itsessään viittaa mihinkään yhtenäiseen länsimaiseen ajatusrakennelmaan, vaan liberalistiseen ajatusperinteeseen sisältyy useita elementtejä. Nämä elementit on liitetty usein valtiovallan toimimisen kriittisiin arvioihin, yleiseen vapaamielisyyteen ja suvaitsevaisuuteen. (Saastamoinen 1998, 8–10.) Suomessa kaikki liberalismia avoimesti kannattaneet puolueet ovat lopulta hajonneet, ja niitä on syytetty esimerkiksi liiallisesta suvaitsevaisuudesta ja sivistyksen korostamisesta (Vares 2000, 9).

Liberalismin on ajateltu syntyneen 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkuvuosikymmeninä, kun määriteltiin liberalistisen yhteiskunnan malli. 1800-luvun alun Euroopassa liberalismi levisi reaktiona Ranskan vallankumoukseen, ja vähitellen liberalismi, sosialismi ja konservatismi törmäsivät Euroopan poliittisella kentällä. (Saastamoinen 1998, 14–18.) Liberalismi onkin ymmärrettävä historiallisena ilmiönä, joka on muuttunut yhteiskunnallisten olosuhteiden ja poliittisen vastustuksen myötä, eikä sille näin voida löytää täydellistä sisällöllisesti informatiivista määritelmää (Saastamoinen 1998, 24). Kun termi otettiin 1800-luvulla käyttöön, se liitettiin sellaisiin henkilöihin ja ryhmiin jotka kannattivat sääty-yhteiskunnan purkamista mutta suhtautuivat kielteisesti pidemmälle meneviin vapauden ja tasa-arvon vaatimuksiin, kuten anarkismiin ja sosialismiin (Saastamoinen 1998, 26–27).

Koska liberalismin tarkka määritteleminen on vaikeaa ja jopa mahdotonta, nousevat tämän tutkielman kannalta tärkeiksi liberalismin piirteiksi nimenomaan suomalaisen liberalismin piirteet. Nuorsuomalaisuuttakin tutkinut Vesa Vares on toimittanut teoksen, jossa käsitellään suomalaisen, vähemmälle tutkimukselle jääneen, liberalismin perintöä. Vareksen mukaan (2002, 7) suomalaisen liberalismin tarina on sekä voitollinen että hämmennystä herättävä siinä mielessä, että useat sen ajamat asiat ovat toteutuneet yhteiskunnassamme, mutta se ei ole itse kyennyt saaman näistä menestyksistään poliittista voittoa. Samassa yhteydessä Vares toteaa, kuinka liberalismia edustavat puolueet,

Nuorsuomalainen puolue sekä Kansallinen edistyspuolue, ovat tunnettuja suuresta historiallisesta joukosta kansallisia persoonia, presidenttejä, pääministereitä sekä kulttuuritoimijoita, mutta itse puolueiden toiminta jäi melko lyhyeksi lennoksi Suomen poliittisessa historiassa.

Vaikka liberalismia on vaikea määritellä, löytävät Vareksen toimittaman kirjan tutkimusryhmän jäsenet yhdessä peruspiirteet suomalaisen liberalismin arvoille sen historian perusteella, ja nämä arvot toimivat myös tämän tutkielman apuna liberalismia tarkastellessa. Määritelmien mukaan liberalismin lähtökohtana on yksilö sekä tämän oikeudet ja mahdollisuudet. Yhteiskunta muodostuu näistä yksilöistä. Se ei varsinaisesti toimi yksilöiden yläpuolella, mutta mahdollistaa yksilön vapauden, oikeudet ja sosiaalisen aseman kehittymisen. Liberalismiin kuuluu myös optimistinen humanistinen ihmiskuva, jonka yhteydessä viitataan usein vapauteen, veljeyteen ja tasa-arvoon sekä yleispäteviin ihmisoikeuksiin. (Vares 2002, 12.)

Talouden kannalta liberalismin arvoihin kuuluu vapaa kilpailutalous, jossa valtiolla on roolinsa, mutta valtiointerventionismi ei ole taloudellisen sääntelyn lähtökohtana. Valtion toiminnan arvoina ovat demokraattisuus ja oligarkian torjuminen. Valtiovallan on ylläpidettävä järjestystä ennaltaehkäisevin sosiaalisin keinoin, ja kuri sekä rangaistusmentaliteetti ovat asioita, joita usein vieroksutaan. Liberalismin arvoihin kuuluu myös uskonnollinen suvaitsevaisuus ja vanhoillisen valtionkirkon kritisoiminen. Yhteiskunnallinen ja sosiaalinen moraali haetaan siis muualta kuin uskonnosta. Usko edistykseen traditioiden sijaan on myös tyypillistä liberalismille, ja tämän perusteella ennakkoluulottomuus reformeja kohtaan on tyypillistä. (Vares 2002, 12–13.)

Liberalismia kuvaavat hyvin myös usko sivistyksen ja kansainvälisen yhteistyön voimaan ennemmin kuin aseelliseen maanpuolustukseen, sekä usko suunnitella teoreettisesti, miten hyvä yhteiskunta luodaan. Kokonaisuudessaan liberalismin aatemaailmaa tuntuu kuvaavan Vareksen kirjassa viimeisenä esiin tullut radikaali ja uudistava kulttuurinäkemys ja tietynlainen pyrkimys moderniuteen kaikessa valtion ja kansalaisten toiminnassa. (Vares 2002, 12–13.) Kaikki edellä mainitut arvot toimivat siis ohjenuorina tutkielman analyysiosuudessa jo edellä esiteltyjen nationalismin teorioiden rinnalla.

4 YHTEISKUNNAN PERUSTA – VALTION TOIMINTA JA KOULUTUS

4.1 Valtiollinen koneisto aatteiden kuljettajana

Maaliskuun 13. päivänä vuonna 1917 Helsinkiin tuli tieto Venäjällä alkaneesta vallankumouksesta ja vain kahta päivää myöhemmin tsaari luopui kruunustaan. Venäjällä asetettiin väliaikainen hallitus, jonka tarkoituksena oli hoitaa asioita, kunnes perustuslakia säätävä kokous kokoontuisi. Suomessa uskottiin, että Romanovin suvun kaatuminen oli luonut ”vapaan Venäjän”, ja että tämä uusi väliaikainen hallitus mahdollistaisi Suomelle vapauden ja jopa itsenäisyyden. Väliaikainen hallitus antoikin lupauksensa siitä, että Suomi saisi hoitaa itse sisäiset asiansa. (Jussila 1995, 87–88.) Suomen optimistisista toiveista huolimatta Venäjän väliaikaisella hallituksella oli edelleen valta kutsua koolle ja lopettaa valtiopäivät, hajottaa ne ja määrätä uudet vaalit. Lisäksi Venäjään liittyvät asiat kuuluivat sille, ja Pietarissa olikin edelleen veto-oikeus lähes mielivaltaisesti kaikkiin Suomen asioihin, vaikka senaatille oli siirretty keisarin valtuudet (Vares 2000, 220).

Hobsbawmin teoriaan kansakuntien rakentumisesta kuuluu ajatus siitä, että kansallisuuskysymys sijaitsee politiikan, teknologian ja yhteiskunnallisen kehityksen leikkauspisteessä (Hobsbawm 1994, 19). Hobsbawm puhuu teoksessaan (1994, 92) myös hallituksen ja valtiollisen hallinnon toiminnan olevan tärkeä näkökulma nationalismiin. Tällaisten näkemysten kautta valtiolliset asiat ja niiden kehittäminen nousevat merkittäväksi osaksi nationalismia ja kansakuntien rakennusta. Venäjän vallankumouksen jälkeen tällaisen valtiollisen kehityksen, sen hallinnollisten ja taloudellisten ehtojen ja sitä kautta kansan lojaaliuden ja osallistamisen mahdollisuuksien tarkastelu näyttäytyy tärkeänä osana myös suomalaisen yhteiskunnan rakentamisessa. Tekstit toivotusta valtiollisesta kehityksestä näkyivätkin myös *Valvojan* sivuilla.

Valvojan naisasiaa käsittelevä lehti ilmestyi maaliskuussa 1917 Venäjällä tapahtuneen vallankumouksen jälkeen. Kyseisessä lehdessä vallankumousta ja sitä seuranneita valtiollisia uudistuksia ei vielä käsitelty muuten kuin yhdessä toimituksen kirjoittamassa

kirjoituksessa, joka julkaistiin otsikolla *Suuri tapahtuma*. Seuraavaksi ilmestynyt lehti puolestaan oli täynnä pohdintaa erilaisesta valtiollisesta toiminnasta ja Suomen tulevaisuudesta tämän suuren tapahtuman jälkeen. Selitys valtiollisten kirjoitusten suuresta määrästä naisasianumeroa seuranneessa julkaisussa selittyy *Suuri tapahtuma* -artikkelin mukaan sensuurin poistumisella. *Valvojan* toimitus näkee kirjoituksessaan toivoa lehden tulevaisuudelle ja yhteiskunnallisten tekstien lisääntymiselle (*Valvoja* 1917, 136).

Toimituksen naisasianumerossa ilmestynyt artikkeli Venäjän vallankumouksesta on toiveikas mutta varovainen kirjoitus Suomen tulevaisuudesta. Siinä toisaalta toivotaan yhteiskunnan nopeaa kehitystä mutta toisaalta muistetaan suurlakon jälkeistä samanlaisen ”kiivaan toivon” nostanutta aikaa, joka ei kuitenkaan pitänyt lupauksiaan (*Valvoja* 1917, 135). Tässä lyhyessä ja varovaisessakin tekstissä *Valvojan* näkemys Suomen valtiollisesta elämästä ja sen tulevaisuudesta nousee esiin, kun teksti pohtii valtiollisen elämän tärkeyttä:

> Taaskin me saamme havainnollisesti kokea miten valtiollinen elämä on inhimillisten rientojen järjestävänä perusteena. Näyttäähän suomalaiselle mielelle koko elämä uudelta nyt, kun Suomen valtiollinen itsehallinto on entiseen arvoonsa nostettu ja pääsee siitä korkeammallekin kehittymään, niin kuin maaliskuun manifesti julistaa. Vaikka valtiollinen elämä ei olekaan koko elämä – kaukana siitä – , on sillä kuitenkin omituisen voimakas teho elämänmenoon. Perustuslaillisen, vapaan kansanvallan aika näyttää nyt maallemme lupaavan uutta kehitystä moninaisilla elämänaloilla. (*Valvoja* 1917, 135)

Lainauksessa nousee esiin *Valvojan* näkemys valtiollisten olojen tärkeydestä. Ne toimivat ”inhimillisten rientojen järjestävänä perusteena” ja niillä on ”omituisen voimakas teho elämänmenoon”. Nämä lausahdukset tuntuvat olevan melko holistisia sen suhteen, millä teholla valtion halutaan pitävän yllä kansalaisten elämää. Toisaalta lainauksessa sanotaan, ettei valtiollinen elämä ole koko elämä. Valtio tunnutaan kuitenkin näkevän tärkeänä taustavaikuttajana, joka ylläpitää ja mahdollistaa ihmisten arjen ja onnellisen mahdollisuuden toteuttaa itseään ”inhimillisten rientojen” kautta. Kun tällaiseen ajatukseen liitetään lopussa mainittu ”perustuslaillinen, vapaa kansanvalta”, voi ajatuksen nähdä olevan lähellä Vesa Vareksen esiin nostamia suomalaisen liberalismin perusarvoja.

Vareksen mukaan (2002, 12–13) liberalismia kuvaa ajatus, jossa yhteiskunta lähtee yksilöistä, mutta valtiovallan on ylläpidettävä järjestystä, ennen kaikkea sosiaaliseen toimintaan ja ennaltaehkäisevään kasvuun keskittyen. Toisaalta liberalismia kuvaa myös usko suunnitella teoreettisesti, miten hyvä yhteiskunta luodaan, kuitenkin demokratian arvot muistaen. Edellä esitelty lainaus valtiollisen elämän tärkeydestä ja tulevaisuudesta aikana, jolloin kaikki näyttää vielä hyvin epävarmalta eikä asioiden lähikuukausien etenemistä voida ennustaa, tuntuu edustavan juuri Vareksen mainitsemaa uskoa asioiden teoreettiseen suunnitteluun ja toisaalta uskoa valtiollisen elämän tärkeyteen kansalaisten sosiaalisen hyvinvoinnin ylläpitäjänä ja kehityksen edesauttajana.

Edellä mainitusta lainauksesta näkyy varovainen usko tulevaisuuden yhä parempaan poliittiseen elämään. Myös valtiollisten toimien kehittyminen ja niiden kasvava vaikutus kansalaisten hyvinvointiin osoittautuu tärkeäksi. Hobsbawm nostaa erääksi nationalismin teorian ja kansakunnan rakentamisen kriteeriksi tietoisuuden kestävään poliittiseen kokonaisuuteen kuulumisen (Hobsbawm 1994, 84). Toimituksen kirjoituksessa näkyy varovainen ajatus tästä tulevaisuudessa yhä kestävämmästä poliittisesta kokonaisuudesta. Näin se tuntuu rakentavan kansakuntaa toisaalta nationalismin kriteerien kautta ja taas toisaalta liberalismin arvoja hyödyntäen.

Kustavi Grotenfelt (1861–1928) pääsee *Valvojan* sivuilla pohtimaan laajemmin vallankumouksen jälkeisen maailman tilaa ja erittelemään Suomen valtio-oikeudellista asemaa. Hän oli Nuorsuomalaisen puolueen kansanedustaja sekä Helsingin yliopiston historian professori (Eduskunnan verkkosivut, Grotenfeltin esittely). Grotenfelt erittelee tekstissään Suomen historiaa Porvoon valtiopäivistä asti ja muistelee, kuinka Venäjä lupasi Suomen vallatessaan pitää jo vuonna 1809 laaditun valtioaseman voimassa vahvistaen kaikki ne oikeudet, joita säädyt olivat siihenkin asti nauttineet. Hän jatkaa, kuinka ”Suomen täysi itsenäisyys kaikilla kansallisen elämän aloilla, lainsäädännön ja talouden, opetuslaitoksen ja sotalaitoksen, muita luettelematta, on siis se pohja, jolle Suomen ja Venäjän liitto on perustettu ja se edellytys, jolla Suomi on voinut tässä asemassa viihtyä”. (*Valvoja* 1917, 280–281.)

Grotenfelt puhuu siis Suomen täydestä itsenäisyydestä kaikilla kansallisen elämän aloilla. Näin hän nostaa esiin historian, jossa Suomella olisi valtion kaltaisena maa-alueena ollut itsenäinen asema, jonka myötä mainitut valtion hallinnon alueet olisi hoidettu itsenäisesti

ja suomalaisten arvojen mukaan. Kun tällainen ajatus liitetään Andersonin kuviteltujen yhteisöjen ajatukseen huomataan, kuinka voidaan ajatella Grotenfeltin luovan ajatusta Suomen valtiollisen elämän historiasta. Tähän historiaan täysivaltainen kuviteltu kansakunta voisi pohjata kohdatussa tilanteessa, jossa Venäjän vallankumous ajaa Suomen jälleen pohtimaan valtio-oikeudellista asemaansa.

Suomen historiassa asiat eivät kuitenkaan tunnetusti sujuneet näin helposti ja mutkattomasti Venäjän vallan aikana, vaan idästä tulleet määräykset, poikkeustilat ja tarkka valvonta eivät antaneet Suomen toimia edellä mainitun täyden itsenäisyyden mukaan lainauksessa mainituillakaan alueilla. Tämän huomaa myöhemmin tekstissään myös Grotenfelt ja hän näkee kyseisen ongelman syntyneen kahdesta valtiosäännön heikkoudesta. Niitä olivat puute tarkemmasta valtiosopimuksesta, joka olisi yksityiskohtaisesti määrännyt asiat, jotka kuuluivat Suomen sisäiseen itsenäisyyteen erityisesti maan ulkosuhteisiin nähden sekä hallitsijanvallan epämääräisyys valtiosäännössä (*Valvoja* 1917, 281–282).

Luotuaan katsauksen Suomen valtiosäännön historiaan aina Porvoon valtiopäivistä viimeiseen vallankumoukseen asti Grotenfelt ryhtyy pohtimaan, miten Suomen valtioaseman kehitys tulisi tästä eteenpäin hoitaa, jotta sääntö olisi vakaa ja kehittäisi Suomen asemaa. Hän kiittelee Venäjän väliaikaisen hallituksen toimia suhteessa Suomeen ja päätyy lyhyen pohdinnan jälkeen toteamaan:

> Suomen puolesta Suomen eduskunnan ja Suomen senaatin on tätä varten ryhdyttävä keskusteluihin Venäjän väliaikaisen hallituksen kanssa Suomen oikeuksien turvaamiseksi. Ja tässä pyrinnössään niiden tulee voida viitata valppaaseen ja voimakkaaseen kansalaisten mielialaan, joka vaatii Suomen vapauden ja sisällisen itsenäisyyden tinkimätöntä toimeenpanoa, yhtaikaa lujasti ja levollisesti. Suomi on oikeuden mukaisesti erinäinen, itsenäinen valtio, ainoastaan unionissa yhdistettynä Venäjän valtakuntaan. (*Valvoja* 1917, 296)

Lainauksessa Grotenfelt korostaa Suomen itsenäisyyden kehittämistä siihen suuntaan kuin kansa sen toivoo ajautuvan. Ajatuksesta näkyy vahva usko demokratiaan ja demokraattisesti toimiviin eduskuntaan ja senaattiin, jotka tekevät työnsä kansalaisten

”mielialan” pohjalta. Lainaus päättyy kuitenkin huomioon, että vaikka Suomi olisi täysin itsenäinen valtio, olisi se jonkinlaisessa liitossa Venäjän valtakuntaan. Tämän liiton toimintaa Grotenfelt avaa myöhemmin siihen, että Venäjän suvereeni valta voisi Suomessa yltyä oikeuteen edustaa koko valtakuntaa ulkovaltoihin nähden sekä oikeuteen valvoa Suomen sotalaitosta, mutta minkäänlaiseen ”Venäjän Yhdysvaltoihin” ei Suomen hänen mukaansa tulisi kuulua (*Valvoja* 1917, 286).

Grotenfeltin ajattelu korostaa siis Suomen täyttä valtiollista itsenäisyyttä, mutta sallii unionin Venäjän kanssa. Tässä ajatuksessa näkyy selvästi Nuorsuomalaisen puolueen varpussiiven varovaiset ajatukset suhteessa Venäjään ja itsenäistymiseen. Tämä varovaisuus näkyi esimerkiksi, kun huhtikuun puolivälissä nuorsuomalaiset järjestivät puoluekokouksen, jonka kiistakapuloina olivat itsenäisyyshaaveet ja valtiollisten asioiden järjestäminen. Varpussiipi päätyi pääskysten tiukkoja itsenäisyysvaatimuksia vastaan, puolustamaan maltillista linjaa, jossa tyydyttiin paikkaan Venäjän vallan alla, kunhan Suomi saisi kyllin merkittävät oikeudet yhteiskuntansa kehittämiseen. (Vares 2000, 202–203.)

Grotenfeltin ajatukset itsenäisyydestä tuntuvat kansakunnan rakentamisen kannalta jopa hieman ristiriitaisilta. Hän toisaalta uskoo suomalaisen valtiollisen kehityksen pitkään historiaan, jonka pohjalle kansakunta on hyvä rakentaa, ja näkee, että kansalaisten voimakas mieliala on täyden itsenäistymisen kannalla. Kuitenkin hän lopulta toteaa, että on hyväksyttävää, että Venäjä voi vaikuttaa maan ulkosuhteisiin ja sotalaitokseen. Näin kirjoittajan tekstistä huokuu varovainen ja jopa epäilevä asenne maan todellisia muutoksia kohtaan, kun tilanne maailmalla ja Suomessa on sellainen, ettei tulevaisuutta voida ennustaa suuntaan eikä toiseen.

Valtiollisten asioiden käsittely jatkui, kun Heikki Renvall (1872–1955) kirjoitti *Valvojaan* artikkelin otsikolla *Kansanvaltaisuuden taloudellinen pohja*. Renvall oli kansantaloustieteen professori, jonka ura kaatui poliittista syistä ennen viran virallistamista. Tiedeuran päätyttyä hän toimi poliitikkona Nuorsuomalaisen puoleen eduskuntaryhmässä ja kuului esimerkiksi Svinhufvudin itsenäisyyssenaattiin, joka jätti joulukuussa 1917 itsenäisyysjulistuksen. (Sainio 2006, Kansallisbiografia.)

Artikkeli alkaa toteamuksella, kuinka Venäjän itsevaltius on kaatunut, ja kuinka tämä äkillinen luhistuminen on tullut yllätyksenä suurelle osalle maailmaa. Venäjän maaliskuun vallankumouksen tapahtumat näyttävät Renvallin mukaan kuitenkin olleen jonkinlaisen luonnollisen muutoksen seurausta, sillä hän toteaa, että kaikki suuret kulttuurikansat ovat vuoroperään kokeneet tämän kansanvaltaisuuden ja perustuslaillisuuden voiton suhteessa yksinvaltiaan valtaan. Sama kiertokulku on hänen mukaansa siirtynyt jo Aasian maihinkin. Renvall pohtii myös syitä tähän valtiomuotojen kiertokulkuun, ja päätyy siihen, että ”ajan henkeä” ja samaan suuntaan tapahtuneita yhteiskunnallisia muutoksia ajavat reaaliset voimat, jotka johtuvat talouselämän luonteesta sekä maailmantalouden kehityksestä. (*Valvoja* 1917, 288–290.) Tällainen ajatus ”ajan hengestä” joka kulkee tiettyyn hyvän kehityksen suuntaan, näkyy myös muissa *Valvojan* artikkeleissa, ja täällä kertaa sen kulku saa selityksensä talouden kautta.

Renvall jatkaa artikkeliaan pohtimalla valtiosäännön ja kansantalouden kehittymistä. Hän erittelee, kuinka yhteiskunnan sisäinen luokkajako ohjaa kansantaloudellista kehitystä ja muuttaa sitä historian edetessä. Esimerkiksi tästä hän nostaa teollisuuden kasvun synnyttämän työväenkysymyksen. Kun työväki kehittyy taloudellisesti, vaatii se myös lisää päätäntävaltaa valtion asioissa ja hallinnossa. Kuitenkin hän toteaa, kuinka työväen noususta huolimatta maan ”viralliset” yhteiskunnalliset aatteet ovat luoneet rahatalouden johtavat edustajat, eli porvaristo. Näin Renvall tekee eron ”faktillisen vallanjaon” ja ”muodollisen vallanjaon” välille, ja tällä hän tarkoittaa sitä, kuinka valtion vallanjako todellisuudessa, lakien kautta toteutettuna, toimii hitaammin kuin taloudellinen kehitys, joka ohjaa myös alempia luokkia haluamaan valtaa, johon he olisivat oikeutettuja. (*Valvoja* 1917, 290–291.) Renvall kuitenkin näkee tähän valtion hitauteen suhteessa talouden vaatimaan nopeuteen yksinkertaisen ratkaisun:

> Nykyaikainen valtio vaatii vallanjakoa ja edesvastuun jakautumista sen mukaan. Parlamentaarisen hallituksen periaate onkin siinä, että hallitsija ei hallitse edesvastuuttomien, vaan vastuunalaisten henkilöitten kautta. Hän ainoastaan edustaa itse valtioaatetta, mutta valtion tehtävät suorittavat henkilöt, jotka kansakunnan luottamus on nostanut määrättyjä yhteiskunnallisia tehtäviä ja pyrintöjä edustamaan. (*Valvoja* 1917, 294)

Lainauksesta nousee esiin parlamentarismin ihannointi. Renvall näkee parlamentaarisen hallituksen vastauksena taloudellisen tilanteen luomaan epätasa-arvoon ja puhuu vastuunalaisista henkilöistä, joille kansalaiset ovat antaneet äänensä valtion asioiden hoitamiseen. Näin Renvall tuntuu huomaavan, kuinka perustuslaillisuuden ajatuksen rinnalle on noussut ajatus uudesta hallintojärjestelmästä, parlamentarismista. Ajatuksen esiin tuomisen voi nähdä johtuvan näkemyksestä, jonka mukaan eduskunta on tärkeä kansanvallan toteuttaja. Toisaalta ajatuksen voi nähdä pettymyksenä senaikaisen eduskunnan toiminnan muotoon. Toukokuusta 1914 huhtikuuhun 1917 eduskunta ei ollut lainkaan koolla ja muutenkin eduskuntalaitoksen alkuvuosien aikana sen toimikaudet katkaistiin useaan otteeseen (Nousiainen 2006, 193). Renvall siis haluaa muutoksen toimimattomalle vallanjaolle kansalaisten oikeuksien kehittämiseksi. Jo vuoden 1917 kesäkuussa Suomen eduskunta hyväksyikin parlamentaarisia luottamussäännöksiä, ja Suomen matka kohti parlamentaarista hallitusmuotoa alkoi (Jyränki 2006, 34–36).

Toinen *Valvojan* vuosikerran talouteen ja valtion toimintaan keskittynyt artikkeli on Thorvald Beckerin (1881–1923) teksti *Hallituksen oikeus ottaa valtiolainoja ja antaa lainavakuuksia,* jossa hän on huolissaan kyseisen asian laidasta Suomessa. Tekstissään Becker pohtii, kuinka Venäjän vallankumous on ajanut Suomen tilanteeseen, jossa valtiolainojen otto näyttää tulevan Suomen sisäiseksi asiaksi. Tekstin edetessä hän kuitenkin kertoo, kuinka historia on useissa maissa osoittanut, ettei valtiolainojen otto ilman kansan hyväksyntää, vain pienen piirin päätöksellä, ole vienyt valtioita toivottuihin lopputuloksiin. Hän toteaakin, kuinka asia on nyt uutta yhteiskuntaa luodessa otettava tarkemmin huomioon ja perustuslait asiaa koskien on säädettävä siten, että ”koko Suomen kansan oikeus ja etu otetaan huomioon”. (*Valvoja* 1917, 311.)

Jälleen puheet taloudesta päätyvät pohtimaan kansanvallan astetta. Sekä Renvallin että Beckerin teksteissä yhteiskunnallinen pohdinta lähtee talouden tilasta ja sen järjestämisestä vallankumouksen jälkeen, mutta molemmat päätyvät lopulta korostamaan kansanvallan tärkeyttä. Renvallin tekstin lähtökohtana toki on kansanvallan taloudellisen pohjan pohtiminen, mutta myös Becker, joka puhuu valtiolainojen otosta, päätyy tarkastelemaan kansan tahdon merkitystä. Hobsbawm on myös huomannut talouden suhteen kansakuntien rakentamiseen, ja hän pohtii kirjassaan, kuinka maailmantalouden kehitys ja kansakuntien rakentuminen olivat samanaikaisia ilmiöitä, ja kuinka nationalismia tulisi pohtia myös talouden kehitysten kautta (Hobsbawm 1994, 34–35).

Juuri tätä tuntuvat pohtivan Renvall ja Becker teksteissään. Renvall huomaa, kuinka kansanvaltaa olisi kehitettävä parlamentarismin suuntaan, jolloin kaikki taloudellisen kehityksen seurauksena valtaa ansaitsevat kansanosat saisivat paremmin päätäntävaltaa kansakunnan asioissa. Beckerin pelko valtion talouden toiminnasta liiallisen lainanoton kannalta puolestaan löytää ratkaisunsa kansan kuuntelemisesta ja kaikkien kansalaisten etujen ajamisesta jokaisen valtiolainan oton perusteena. Näiden tekstien pohjalta *Valvojan* kuva kehittyvästä suomalaisesta yhteiskunnasta on hyvin selkeästi demokratiaa ja sen parantamista korostava.

Vareksen mukaan (2002, 12) suomalaisen liberalismin aatteisiin kuuluu vapaa kilpailutalous, jossa valtiolla on rooli mutta valtiointerventionismi ei saa olla lähtökohta. Sekä tämä ajatus että liberalismin yksilöä ja demokratiaa korostavat arvot, nousevat esiin molemmissa taloudellisia oloja käsittelevissä teksteissä. Tekstit eivät mene kovinkaan syvälle siinä, miten talouden tila ja parlamentarismin kehittäminen tulisi hoitaa käytännössä. Ne korostavat kuitenkin voimakkaasti ajatusmaailmaa, jossa valtio on tietynlainen asioiden hoitaja, mutta jossa kaikki sen toimet liittyvät jokaisen kansalaisen mahdollisuuksiin kehittyä täysivaltaisina maan jäseninä.

Valvojan vuosikerran naisasialehdessä nämä jokaisen kansalaisen mahdollisuudet nostetaan jälleen esiin, kun valtiolliset aatteet ja instituutiot nousevat pohdintojen aiheiksi esimerkiksi Hilja Pärssisen (1876–1935) artikkelissa *Naisliikkeestä*, Tekla Hultinin (1864–1943) artikkelissa *Naiset ja valtiollinen toiminta*, sekä Vera Hjeltin (1857–1947) artikkelissa *Erikoissuojelulainsäädäntö naisia varten*. Ensin mainittu artikkeli pohtii naisasialiikettä ylipäänsä ja aatteelliselta pohjalta. Toinen niistä erittelee naisten äänioikeutta ja heidän mukaantuloansa valtiolliseen toimintaan, ja kolmannessa pohditaan kansanvälistä sopimusta, joka on ajanut Suomen tilanteeseen, jossa naisten ja miesten alat tulevat erotelluiksi naisten työoloja koskevien rajoitusten myötä.

Valvojan aatteita naisten toiminnasta ja heidän toimintansa mahdollisuuksissa valtion piirissä kuvaa hyvin Hilja Pärssisen artikkelin alussa esiin tuotu ajatus siitä, kuinka naisten asemaa ajan yhteiskunnassa ohjaavat sekä biologiset lähtökohdat, että olosuhteet, niiden kehitys ja naisille annetun toiminnan mahdollisuudet (*Valvoja* 1917, 150). Miesten ja naisten välisen ”henkisen tasaväkisyyden” selvittely näyttäytyy asiana, jota ajan

yhteiskunnassa pohditaan. Ovatko naiset ”henkisesti kykeneviä” toimimaan miehisen kansan tavoin tärkeissä tehtävissä, vai onko heidän paikkansa kotona ylemmän sivistystason saavuttamattomissa?

Läpi vuosikerran naisten asema valtiollisina toimijoina ja osana yhteiskuntaa nousee keskustelun aiheeksi, ja *Valvojan* selkeä lähtökohta asiaan on tuoda esiin tekijöitä, joiden avulla naisten asemaa saataisiin parannettua. Lehden arvomaailma ei hyväksy jyrkkää erittelevää ajatustapaa miesten ja naisten välillä. *Valvojaan* kirjoittanut Vera Hjelt pohtii lainsäädännöllistä epätasa-arvoa työn kautta ja on sitä mieltä, että naisten työoloja tulee parantaa ja hän nostaa naistyöläiset miesten kanssa samalle viivalle sanoessaan:

> Nykyajan nainen vaatii sukupuolestaan huolimatta oikeutta työntekoon itsensä tähden, suvun tähden ja kansan tähden. Niissä maissa, joiden naiset eivät milloinkaan ole vaivoja väistäneet ja joissa ovat ansiota hakeneet, näyttää elämä olevan karaistua ja kansa voimakkaampaa kuin niissä, joiden naiset kuluttavat aikansa unisessa velttoudessa. (*Valvoja* 1917, 154)

Naisten työ nostetaan Hjeltin lainauksessa tärkeäksi naisen itsensä, hänen sukunsa sekä koko kansan kannalta. Naisten työnteko nostetaan siis kansalliseksi asiaksi, joka luo ”voimakkaamman ja karaistuneemman” kansan. Andersonin kuviteltujen yhteisöjen kannalta ajateltuna naisista tehdään näin täysivaltaisia kansakunnan jäseniä, jotka tekevät osansa siihen, että kansakunta kehittyy yhtenäisenä kokonaisuutena. Naiset nousevat tällaisissa ajatuksissa toimijoiksi, jotka tekevät työnsä kansan kannalta, eivätkä jää työtä tekevän ja tarvitsevan yhteiskunnan sivustakatsojiksi.

Työnteon lisäksi toimijuus näkyy suurena vaikuttimena Tekla Hultinin käsitellessä naisten asemaa valtiollisessa toiminnassa. Hultin oli Suomen ensimmäinen naispuolinen filosofian tohtori, joka loi uraansa lehtinaisena, akateemikkona ja poliitikkona nuorsuomalaisena kansanedustajana. Hän myös joutui hakemaan vapautuksen sukupuolestaan, jotta pääsi Tilastollisen päätoimiston toisen aktuaarin virkaan, johon naisilla ei yleensä ollut asiaa. (Sainio 2000, Kansallisbiografia.) Hultin toteaa kirjoituksensa alussa, että tavallisen käsityksen mukaan naisten osanotto valtiolliseen toimintaan nähdään naisliikkeen huippusaavutuksena (*Valvoja* 1917, 141). Suomessa naiset saivat äänioikeuden jo suurlakon jälkeen vuonna 1906, ja pääsivät siten ”mukaan vaikuttamaan yhteisen isänmaan

hyväksi” (*Valvoja* 1917, 143). Suomalaiset edistykset naisten mukaantulossa osoittautuvatkin Hultinin mukaan kansainvälisen menestystarinan aihioksi: ”Monipuolisimman kokemuksen naisten äänioikeudesta voisi varmaan kuitenkin oma maamme tarjota, jos olot täällä olisivat olleet säännöllisemmät, koska suhteellinen vaalitapa monihenkisine vaalipiireineen lieventämällä mies- ja naisehdokkaitten keskenäistä kilpailua on tehnyt mahdolliseksi useampien naisedustajain vaalin kuin missään muussa maassa.” (*Valvoja* 1917, 146–147).

Hultin toteaakin, kuinka useat lausunnot ovat jo osoittaneet sen, että naisten tulo eduskuntaan oli ennemmin hyvä kuin huono asia eduskunnan kokonaisuuden kannalta, ja sen avulla on saavutettu kansalle tärkeää yhteistunnetta sekä esimerkiksi kasvavaa monipuolista asiantuntijuutta (*Valvoja* 1917, 147). Edellisistä lainauksista huomataan, kuinka naisten valtiollisesta toiminnasta puhuessaan Hultin tuo useaan otteeseen esille kansalle ja isänmaalle tärkeän toiminnan, joka on uudistusten myötä lisääntynyt. Näin hän selvästi pyrkii argumentoimaan naisten toiminnan edistämisen puolesta, ja tuomaan positiivisen kuvan asiasta myös aikakauden epäileväisten konservatiivien tietoisuuteen.

Kun naisten osallistumisen ja toimijuuden korostaminen eduskunnankin työssä nousee näin useasti esiin *Valvojan* sivuilla, voidaan sukupuolten välisen tasa-arvon nähdä olevan tärkeä tekijä aikakauslehden aatemaailmassa. Naisten asemaa korostetaan Hultinin tekstin lainauksessa kansainväliseksi menestystarinaksi, ja näin naisten työ yhteiskunnan hyväksi nähdään myös koko maan arvoa nostavana tekijänä. Lisäksi naisten aseman korostaminen nostaa yhä tärkeämmäksi edellä esiin tulleen kansanvallan periaatteen tärkeyden valtion toiminnassa. Kun naisetkin saadaan enenevissä määrin mukaan valtion tärkeimpien elinten toimintaan, nousee ymmärrettävästi kansanvaltaisuuden aste, kun naistenkin edustamat äänet saadaan kuuluviin toiveiden parlamentaristisessa eduskunnassa.

Eduskunnan edellisten ja tulevien vuosikymmenien muutosten lisäksi vuoden 1917 *Valvojassa* nousee esiin kunnalliskysymys. Einar Böökin (1874–1957) artikkelissa *Kuntainvälisestä yhteistyöstä Suomessa* käsitellään kuntien välistä yhteistoimintaa ja niiden päätäntävallan sekä yhteistyön mahdollisuuksia, eli poliittisen vallan jakautumisen kehitystä. Böök oli aikansa keskeisimpiä sosiaalipoliitikkoja Suomessa ja oli aatteiltaan nuorsuomalaisen varpussiiven kannattaja, joka toimi esimerkiksi kunnallisen keskustoimiston johtajana sekä sosiaalihallituksen ylitirehtöörinä (Uola 2002,

Kansallisbiografia). Böök kertoo, kuinka ensimmäiset kaupunkipäivät oli pidetty Helsingissä syyskuussa 1912. Tuolloin lähes kaikki Suomen kaupungit olivat olleet yhdessä pohtimassa kunnallisen yhteistyön tulevaisuutta. Kaupunkipäivillä tehtiin myös päätös, jonka perusteella Helsinkiin perustettiin Suomen kaupunkien kunnallinen keskustoimisto, joka valvoisi kehitystä omassa maassa ja ulkomailla sekä keräisi aineistoa kuntien laitoksista. Sodan vuoksi toisia kaupunkipäiviä ei ollut vuoteen 1917 mennessä järjestetty. (*Valvoja* 1917, 5–6.)

Böök osoittaa tekstissään, etteivät nämä yhdet kaupunkipäivät olleet riittävät kuntien välisen yhteistyön edistämiseksi. Hän erittelee, kuinka tärkeitä tehtäviä kunnille on edellisen vuosisadan lopulta kertynyt, ja kuinka asia vaatisi nyt ratkaisua. Hän sanoo, että kuntien työt ovat lisääntyneet, ja ”on ainoastaan muistutettava, että yhteiskunnallinen ja erikoisesti kunnallinen elämä ja toiminta viime vuosisadan lopulla ja kuluvan alussa oli saavuttanut ennen kuulumattoman laajuuden, voimaperäisyyden ja tärkeyden” (*Valvoja* 1917, 4).

Böök käyttää tekstissään voimakkaita adjektiiveja, kuten ”voimaperäinen” ja ”laaja”. Näiden argumentaatiota vahvistavien sanojen avulla Böök osoittaa, kuinka tärkeästä asiasta kuntien välisessä yhteistyössä on hänen aatemaailmassaan kyse. Myöhemmin hän myös mainitsee, kuinka ”maaseudun taloudellisen, yhteiskunnallisen ja henkisen elämän noustessa” yhteistoiminta saa yhä suuremman merkityksen (*Valvoja* 1917, 9). Tällainen puhetyyli edellisen lainauksen rinnalla tuntuu osoittavan sitä, että *Valvojan* piiri on pitänyt kuntien asioita muiden tärkeiden asioiden varjossa, mutta nyt poliittinen ilmapiiri on ajautunut tilanteeseen, jossa myös *Valvojan* lukijakuntaa on muistutettava maaseutujen olemassaolosta ja niiden poliittisen vallan tarpeesta.

Kuntien poliittinen yhteistoiminta ja päätäntävalta osoittautuvat Böökille myös parannuksena, jotka poistaisivat arvokkaana näkemältään eduskunnalta ”turhien” asioiden käsittelyn, ja jättäisi eduskunnalle vain tärkeät, koko Suomea koskevat asiat. Hän nostaa esiin sen, kuinka eduskunta on käyttänyt arvokasta aikaansa asioihin, joista voitaisiin sopia kunnallisella tasolla, ja muun muassa eduskunnan ajan säästämisen ja kunnallisen tason tarkemman tuntemuksen vuoksi kunnallisuudistus olisi tärkeä Suomen edistyksen kannalta (*Valvoja* 1917, 10). Kun kuntien päätäntävaltaa ajatellaan nationalismin teorian yhteydessä voidaan toisaalta ajatella, että eriytetty valta keskitetyn päätäntävallan sijaan hajottaa

kansakunnan yhtenäisyyttä ja ohjailtavuutta. Toisaalta taas voidaan ajatella sen tasapuolistavan kuvitellun yhteisön kokonaisuutta, sillä se antaa valtaa myös muille kuin pääkaupungin sivistyneistölle, ja näin myös pääkaupungin väki osoittaa kiinnostusta ja tiedostusta kohti kaukaisempiakin maaseutuja.

Edellä esiin tulleiden *Valvojan* valtiolliseen toimintaan liittyvien ajatusten lisäksi valtiollinen järjestäytyminen nousee esiin rangaistusjärjestelmän tarkastelun kautta. Bertel Nyberg (1882–1968) kirjoitti *Valvojaan* artikkelit *Nuorisotuomioistuinjärjestelmä Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa* sekä *Nuorisotuomioistuinjärjestelmä Englannissa*. Artikkeleissa hän erittelee Yhdysvaltojen ja Englannin nuorisotuomioistuinjärjestelmiä, sitä kuinka ne toimivat, ja sitä millaisiin tuloksiin niissä on päästy. Nyberg kirjoittaa varsinkin Yhdysvaltojen järjestelmästä erittäin ylistävään sävyyn, ja toivoo samanlaisia edistysaskelia myös Suomen rangaistusjärjestelmään.

Nyberg esittelee artikkeleissaan järjestelmiä, jotka sisältävät perinteisistä rangaistusjärjestelmistä eriäviä käsittelyjä lasten ja nuorten rangaistuksien jaossa, sekä eritasoisia rangaistusmahdollisuuksia, jotka sisältävät esimerkiksi erilaisten kasvatuslaitosten mahdollisuuden tiukkojen vankeusrangaistuksien sijaan. Molemmissa järjestelmissä nimenomaan kasvatuksen ajatus korostuu rankaisemisen sijaan, ja molemmissa maissa järjestelmien kasvatuksellinen puoli on pääpiirteissään samanlainen (*Valvoja* 1917, 567). Kasvatukselliset ominaisuudet nousevat tekstissä siis huomattavasti tärkeämpään rooliin kuin rangaistusten antaminen pieniä rikoksia tehneille nuorille. Nyberg toteaakin maiden järjestelmien toimivuuden yhteydessä:

> Tämä seikka on pidettävä yhtenä pedagogiikan huomattavimmista saavutuksista ja samalla sen lopullisen yhteiskunnallisen voiton ilahuttavimpana enteenä. Nuorisontuomioistuimet ovat niitä uuden hengen tuloksia, jotka herättävät meissä toivon, että kasvatus on kerran täydellisesti vapautuneena kansan voimana valaiseva yhteiskunnallisen elämän kolkoimpiakin kammioita. (*Valvoja* 1917, 417)

Lainauksesta nousee esiin ”uuden hengen tulokset”, jotka liitetään yhteen kansan edistyksellisyyden ja yhteiskunnallisen elämän parantamisen kanssa. Kasvatusta pidetään jopa tärkeimpänä kansaa edistävänä ja yhdessä pitävänä tekijänä. Nationalismin teorian

pohjalta ajateltuna kasvatuksella tunnutaan näin ajavan kansaa tiettyyn sivistystasoon, jonka avulla kansa toimisi yhtenäisenä yksikkönä ja kuviteltuna yhteisönä. Kasvatus nähdään myös voimana, joka ”valaisee yhteiskunnallisen elämän kolkoimpiakin kammioita”, eli keinona, joka poistaisi rikollisuutta ja huono-osaisuutta yhteiskunnasta. Toisaalta uuden hengen tuloksilla voidaan nähdä viitattavan myös liberalismiin, varsinkin kun ajatus nousee esiin tällaisessa Yhdysvaltoja ja Iso-Britanniaa ihannoivassa artikkelissa.

Vares on todennut (2002, 12–13), kuinka suomalaista liberalismia kuvaa käsitys, jonka mukaan valtiovallan on ylläpidettävä järjestystä ennen kaikkea ennaltaehkäisevästi sosiaalisella toiminnalla ja kasvutoiminnalla, ja näin rangaistusmentaliteetti ja fyysiset repressiokeinot ovat poikkeuskeinoja, joita yleensä vieroksutaan. Tällainen ajattelu korostuu Nybergin tekstissä. Rangaistuslaitos on valtion ylläpitämä, joten se on osa valtionhallinnon toimintaa, ja se takaa sen, että yhteiskunta toimii häiriöittä. Kuitenkin Nybergin korostaessa kasvatuksellista toimintaa rangaistusten sijaan, näyttäytyy *Valvojan* aatemaailma liberalistisena, ennaltaehkäisyä korostavana. Kun tätä ajatellaan rakennettavan kansakunnan osalta, näkyy ajatusmaailmassa hyvin positiivinen usko ihmisyyteen ja suomalaiseen kansaan. Kun uskotaan, että kansalaisten oikeanlaisella kasvatuksella rikollisuus saadaan kylvetyksi pois ja rangaistuslaitosten toimintaa voidaan muuttaa, uskotaan samalla kansalaisten kykyihin niin kasvattajina, kuin oppijinakin.

Kokonaisuudessaan tämä pieni katsaus *Valvojan* aatteista ja arvoista suhteessa valtiolliseen toimintaan ja yhteiskunnan kehitykseen osoittaa, kuinka tärkeiksi nousevat kansanvalta, parlamentarismi, eduskunnan kehitys, sukupuolten välinen tasa-arvo, kuntien hallintojen kehittämisen tärkeys, sekä rangaistuslaitosten inhimillistäminen. Erityisen korkean arvon saavat tasa-arvo ja eduskunta. Eduskunta ja demokratia sen toimintaperusteena nähdään historiallisena edistyksenä, Suomen kehityksen osoittajana maailmalle, ja toisaalta tulevaisuuden toivona, jonka avulla suomalainen yhteiskunta saadaan eteenpäin.

Vaikka *Valvojan* tekstit eivät mene kovin syvälle käytännöllisten muutosehdotusten osalta muuttuvina aikoina Venäjän vallankumouksen jälkeen, saa niistä hyvän kuvan *Valvojan* aatteellisesta maailmasta suhteessa valtion toimintaan. Tätä aatemaailmaa tuntuvat kuvaavan hyvin lehden päätoimittajan Zachris Castrénin sanat: ”Kultuurivaltion elämänpiiri on laajempi kuin yksinomaisen oikeusvaltion. Niinpä se huomaa toiminta- ja järjestämispiiriinsä kuuluviksi sellaiset asiat kuin opetusasiat, sairashoidon, avioliiton

päättämistä ja siviilirekisterinpitoa koskevat asiat y.m.” (Valvoja 1917, 558). Mainitun kulttuurivaltion termi kuvaa hyvin myös tämän analyysiluvun huomioita, kun valtion toiminnan ja esimerkiksi talouden ja rangaistuslaitosten rinnalla kuljetetaan sellaisia teemoja kuin kasvatus, inhimillisyys, tasa-arvo ja naisten aseman parantaminen.

4.2 Tie kansansivistykseen

Kieltä ja kulttuuria ylläpitävä ja muokkaava koulutusjärjestelmä on tärkeä osa kansakunnan rakentamista ja se toimii erityisenä institutionaalisena tukipilarina aatteiden vahvistamiselle. Andersonille koulutusjärjestelmät nousevat kielen, kirjoitustaidon ja lukutaidon lisäksi tärkeiksi myös tietynlaisen historian ja kansakunnan poliittisen muistin ja unohduksen ylläpitäjänä (Anderson 2017, 274). Koulutusjärjestelmä voi siis esimerkiksi syöttää kansalaisille tietynlaista nationalismin ”propagandaa” ja muistuttaa kansakunnan jäseniä kuvitellun yhteisön olemassaolosta ja sen historiasta. Hobsbawmin esiin nostamat nationalismin kriteerit voidaan nähdä lähes kaikki koulujärjestelmän ylläpitäminä. Ajatukset etnisyydestä, kielestä ja uskonnosta saadaan oikein johdetun koulujärjestelmän avulla muokatuksi nationalismin tai muiden aatteiden, kuten liberalismin periaatteille sopiviksi. Miltä sitten näyttävät *Valvojan* ajatukset suhteessa suomalaiseen kansakouluaatteeseen, opetussuunnitelmiin, yliopistokysymykseen ja muuhun kansan sivistys- ja opetustyöhön, joilla aatteita saatiin ylläpidettyä ja kansaa sivistettyä?

Valvojassa koulutus nousee esiin useiden eri artikkeleiden myötä. Lehti ottaa käsittelyynsä kysymyksiä tyttöjen ja poikien yhteiskouluista, koulutuksen jälkeisestä kansanvalistuksesta sekä korkeakoulujen määristä, paikoista ja laadusta. Vuosikerran naisasiaan keskittyneessä teemanumerossa koulutuskysymys nousee erityisen paljon esiin. Numero sisältää artikkelit *Naiset, ammattivalmistus ja kotitoimet*, *Yhteiskasvatus kansanopistoissa*, sekä *Mietteitä muutamasta ”naisasian” puolesta*, jotka kaikki käsittelevät koulutuksen oloja tai ideaalitiloja, tuoden naisten aseman mukaan keskusteluun.

Vuoden 1917 tapahtumat Venäjällä loivat uuden toivon jo suurlakon aikaan nousseille kansakoulun ja kansansivistyksen uudisvaatimuksille, kuten laajoille yhtenäisille opetussuunnitelmille, oppivelvollisuudelle ja koulutoimen johdon demokratisoitumiselle

(Halila 1949, 58–59). Odotettu oppivelvollisuuslaki hyväksyttiinkin pian sisällissodan jälkeen vuonna 1920 eduskunnassa, ja näin yhä pienemmät kunnat saivat koulunsa ja hiljalleen koko kansa oppinsa kansakoulussa (Halila 1950, 18–19). Tähän oli kuitenkin *Valvojan* vuosikerran kirjoitusajankohdasta vielä aikaa, ja Suomi eli vahvan koulutuksen kehityksen toivossa.

Niilo Liakka (1864–1945) puhuu artikkelissaan *Yleiskasvatus kansanopistoissa* jo noin neljännesvuosisadan toimineesta järjestelystä, kansanopistojen muuttamisesta yhteisopistoiksi, molempien sukupuolten kouluiksi. Hän näkee, että yhteiskasvatus on vahvistanut kansanopistojen opetusta ja tuonut naistoimijoita mukaan opistojen elämään. Liakka puhuu tekstissään omasta kansanopistokokemuksestaan, joka muutamia kehitettävissä olevia asioita lukuun ottamatta näyttäytyy positiivisena elämään valmistavana kokemuksena. Liakka oli elämänsä aikana mukana muovaamassa esimerkiksi kansanopistoaatetta, nuorisoseuraliikettä sekä kansanvalistusseuraa ja kirjastotoimintaa. Hänen elämänsä poliittinen kehitys vei *Valvojan* ryhmän kautta kohti vanhasuomalasisia ja sieltä pian radikaalin nuoren Maalaisliiton toimintaan, jota hän edusti kansanedustajana sekä ministerinä. (Mäkinen 2001, kansallisbiografia.)

Kansanopisto on koulutusmuotona tanskalaisesta kansanopistoaatteesta pohjautuva usein laitosmainen koulu, jossa opiskelijat viettävät paljon aikaansa. Kansanopistot ovat vaikuttaneet Suomen koulutusmaailmassa jo pitkään ja niillä on sanottu olevan kansansivistyksen kannalta tärkeä tehtävä. Ville Marjomäen mukaan (1989, 9) kansanopistot ovat Suomessa toisaalta kasvattaneet kansalaisten tiedollisia ja taidollisia valmiuksia, jotta nämä menestyisivät elämässään ja toisaalta kasvattaneet oppilaistaan itsenäisiä ja kulttuuristaan tietoisia sivistyneitä yksilöitä. Ensimmäinen kansanopisto perustettiin Suomeen vuonna 1889 ja vuoteen 1917 mennessä niitä oli perustettu jo 43 (Marjomäki 1989, 12).

Liakan oma kokemus kansanopistosta nostaa esiin luokkaolot koulutuskysymyksessä, kun hän tituleeraa itsenään talonpoikaisylioppilaaksi, jonka mieltä on suuresti lämmittänyt ajatus, että voisi olla osallisena helpottamassa talonpoikaisnaisen pääsyä ”laajempiin henkisen elämän piireihin” (*Valvoja* 1917, 205). Liakka perustelee sukupuolten yhteistä koulutusta ja sen positiivisia vaikutuksia kansan hyvinvointiin monipuolisesti eri

näkökulmista, mutta tiedostaa myös pelot, joita sukupuolten välinen tiivis kanssakäyminen on aikalaisissa nostattanut. Hän kuitenkin lievittää pelkoja toteamalla:

> Tärkeämpää on kuitenkin se, mitä eri sukupuolet vaikuttavat toistensa käsityksiin ja katsantokantoihin, ja siinä kansanopistolla on suuri osa. Sekä opetus että varsinkin muu yhteiselämä, etenkin erilaiset harjoitukset ja yhteiset keskustelut saattavat puheiksi niin moninaisia asioita valaistuina niin monilta eri puolilta, että siitä jää melkein kaikille pysyväistä panosta mieleen. [– –] Se ennakkopelko, että kansanopisto yhteisopistona kävisi siveelliseltä kannalta arveluttavaksi, on aivan yleisesti osoittautunut turhaksi. Siveelliset hairahdukset kansanopistolaisten kesken ovat kuulumattomia. (*Valvoja* 1917, 209)

Lainauksesta nousee esiin se, kuinka sukupuolten yhteiset keskustelut kehittävät oppilaita edesauttaen oppimisen päämääriä, ja kuinka niiden voidaan suoraan ajatella edistävän yhtenäistä sivistystasoa ja luovan oppinutta yhtenäistä kansakuntaa. Mielenkiintoinen asia lainauksessa on paljon koulua käsittelevissä teksteissä näkyvä ”siveellisyyden” tai sivistyneen ihmisen käsite. Siveellisyys on suomen kielen historiassa saanut monia eri tarkoitusperiä. On nähty, että 1800- ja 1900-lukujen vaihteen vuosikymmeninä sillä tarkoitettiin poliittista rohkeutta, moraalista mielenlaatua ja poliittista osallistumista, kun nyt se liitetään lähinnä pelkästään seksuaalisuuteen ja sukupuolien käytösmalleihin (Pulkkinen & Sorainen 2011, 9).

Fennomanian esikuva J. V. Snellman on toiminut tärkeänä siveellisyyden käsitteen määrittäjänä. Hänelle siveellisyys oli kansakuntaan liittyvä termi ja se kytki yhteen politiikan, tavat ja kulttuurin muutoksen sekä sukupuolijärjestyksen. Siveellinen henkilö on snellmanilaisittain ihminen, joka ottaa aktiivisesti osaa oman kulttuurinsa arvomaailman muutokseen osallistumalla poliittiseen elämään. (Pulkkinen 2011, 36–37.) Edellisessä lainauksessa siveellisyydestä puhutaan kuitenkin vain sen seksuaalisesta näkökulmasta. Nuorten ”siveellisillä hairahduksilla” ei tässä näytä olevan poliittista ja kansakunnan kehitykseen liittyvää tarkoitusperää.

Kirjoituksensa lopussa Liakka kuvaa, kuinka koulutuksen järjestäminen ylipäänsä on kysymyksenä merkittävämpi kuin sen tarkastelu vain sukupuolten välisen osallistumisen

kautta. Tällainen asenne korostaa koulutuksen merkittävää asemaa kansakunnan rakentamisessa ja suomalaisuuden kuvan luomisessa. Seuraava lainaus näyttäytyy osoituksena siitä, ettei suomalainen kansansivistys ole kiinni ihmisen sukupuolesta tai ominaisuuksista, vaan sen vapaa kehittyminen auttaisi yhteiskuntaa merkittävään kasvuun: ”Jos kansanopisto saa sen taloudellisen kannatuksen, että se voi omistaa tehtäväksensä nuorison henkilöllisen kehityksen avustamisen, herätteiden ja ohjauksen antamisen sitä varten, harjoittaa opetuksensa kansalaissivistyksen ja yleiseninhimillisen valistuksen tarkoitusperien mukaan, niin varmaan vähemmän vaikuttaisi haitallisesti se, että oppilaissa on nuoria miehiä ja naisia.” (*Valvoja* 1917, 210).

Liakan ajatukset koulutuksen tärkeydestä liitetään aiempien lainausten tavoin suomalaisen kansakunnan rakentamiseen ja kansaa yhtenäistävään ajatteluun. Viimeisestä lainauksesta nähdään lisäksi, kuinka yhtenäinen koulutus kehittää nuorison ”henkilöllistä” kehitystä, ja vie yleisinhimilliseen valistukseen huolimatta siitä, mikä oppija on sukupuoleltaan. Tällaisessa ajattelussa näkyy uudistavat liberalismin ajatukset. Vesa Vareksen mukaan (2002, 12) ensimmäinen liberalismin arvo on lähtökohta, jonka keskiössä on yksilö, tämän oikeudet ja mahdollisuudet kehittää itseään. Näin Liakan näkemys tasa-arvoisesta kansanopistosta, jossa jokainen ihminen voi henkilönä kehittyä yleisinhimillisen valistuksen mukaan vie toisaalta katseen kohti yhtenäisen kansakunnan rakentamista, ja toisaalta kohti yhteiskuntaa, jossa korostuu yksilön subjektius ja tarve jokaisen yksilön kehitykselle.

Liakan tavoin miesten ja naisten koulutuksen tasa-arvoa tuo kirjoituksessaan esiin Jenny Elfving (1871–1950), joka pohtii artikkelissaan *Naiset, ammattivalmistus ja kotitoimet* sitä, kuinka yhä yleistynyt kouluttautuminen vaikuttaa naisten elämään ja kotitöiden oppimiseen. Suurin este naisten ammattivalmiuteen ja edistymiseen urallaan on Elfvingin mukaan avioliittolaki ja avioliiton instituutio, jonka vuoksi miehen on elätettävä vaimonsa. Hän sanoo, että naiset jättävät usein opintonsa kesken, sillä he pitävät sitä vain välitilana matkalla kohti avioliittoa, ja näin keskenjääneiden opintojen vuoksi myös naisten palkkataso pysyy miesten tasoa alempana (*Valvoja* 1917, 186–187). Kuitenkaan tilanne ei avioliittoinstituutiosta huolimatta ole Elfvingin mielestä täysin lohduton. Hän tuo kirjoituksessaan esiin, kuinka antautumalla opinnoilleen naiset ovat näyttäneet menestyvänsä myös korkealle arvostetuissa ammattikunnissa. Esimerkeiksi menestyvistä

naisista hän nostaa naislääkärit, arkkitehdit, opettaja ja taiteilijat, jotka jatkavat töitään olosuhteiden salliessa myös naimisiin mentyään. (*Valvoja* 1917, 188.)

Jenny Elfving toimii itse hyvänä esimerkkinä tällaisesta menestyneestä naisesta. Hän menetti nuorena isänsä eikä päässyt opiskelemaan ylioppilaaksi asti. Kuitenkin hän koulutti itseään jatkuvasti ja kävi hakemassa lisää oppeja myös muualta Euroopasta. Elämänsä aikana hän toimi koulujen johtajana ja perusti arvostetun puutarhakoulun, sekä paneutui antaumuksella naisasiaan ja naisten kasvatukseen. (Ruoff 2003, Kansallisbiografia.) Naisten pärjäämisen osoituksesta huolimatta Elfvingillä on huoli ylioppilastutkintojen liiallisesta arvostuksesta:

> Meidän täytyy myöntää, että nykyaikainen tyttöjen ja poikien kilpajuoksu ylioppilastutkintoa kohti pitkän kouluajan kestäessä on antanut aihetta huoliin. Tyttöjen terveys kärsii siitä suuremmassa määrässä kuin poikien. Sekä terveydellisistä syistä että myöskin suuremman käytännöllisyyden saavuttamiseksi olisi siis suotava, että tytöt saisivat kouluiässä harjaantua enemmän kotitaloudellisiin tehtäviin joko käyttämällä tähän loma-aikoja tai, varsinkin heikommat, keskeyttämällä koulunkäyntinsä yhdeksi vuodeksi. (*Valvoja* 1917, 190)

Huoli ylioppilaiden paljoudesta selittyy Elfvingin kirjoituksessa sillä, etteivät tytöt yhtä usein jatka opintojaan yliopistoon, joten ylioppilaaksi valmistuminen näyttää tarpeettomalta. Tyttöjen heikomman terveyden korostaminen ja ”heikompien” yksilöiden välivuoden pitäminen kuulostaa pahalta tämän päivän lukijan korvissa, mutta käsitys naisten terveyden heikkoudesta oli yleinen varsinkin 1800-luvun puolella. Säätyläistyttöjen kasvatusta ohjasi tuolloin vielä oletus naisten heikkoudesta. Terveys oli sukupuolisidonnainen kysymys ja naisten ”heikkouden” vuoksi heille oli sallittua vetäytyä sairastamaan, kun elämäntilanne näytti vaikealta esimerkiksi rakkaushuolien vuoksi. (Ollila 1998, 205–208.) Tällainen varovainen suhtautuminen ja naissukupuolen terveydellisen heikkouden pelko toimii selvästi taustana Elfvingin ajatuksille, vaikka ne monin muin tavoin tuntuvatkin yhteiskuntaa uudistavilta.

Yhtenäistä koulutusta tarkastellessa nationalismin viitekehyksessä nousee sopivaksi lähtökohdaksi Ernest Gellnerin nationalismin teoria. Gellnerin mukaan (1988, 24–34)

jatkuvan kehityksen tarve yhteiskunnassa vaatii toimiakseen hyvän koulutuksen pohjan, ja yhtenäisen koulutuksen järjestelmä on niin teknisesti ja kirjallisesti suuri, että se vaatii modernin ”kansallisen” koulutuksen järjestelmän, joka luo korkeakulttuurin. Ihminen tarvitsee oppinsa ja tietynlaisen kommunikoinnin keinot, jotta voi sulautua yhteiskuntaan omalle paikalleen ja koulutus muovaa juuri siihen kulttuuriin ja yhteiskuntaan sopivaksi.

Liakan ja Elfvingin teksteistä voi hyvin nähdä Gellnerin nationalismin teoriaa lähellä olevan ajatuksen siitä, että kansakunta tarvitsee yhtenäisen koulutuksen, jotta se voi kasvaa menestyvänä ja yhteisen äänen mukaan kommunikoivana kansana. Teksteissä tuodaan esiin naisten ja miesten tasa-arvo koulukysymyksessä ja Liakka nostaa esiin myös talonpoikaiskysymyksen ja heidän tasa-arvoisen koulutusmahdollisuutensa suhteessa muuhun yhteiskuntaan. Näin kaikki eri kansan osat pääsevät ainakin kirjoittajien ideaalitilanteissa osaksi syntynyttä ja kehitettävää korkeakulttuuria ja sivistystä.

Elfvingin huoli tyttöjen terveyden kestämisestä ja ehdotus välivuoden pitämisestä kotitöiden oppimiseksi osoittautuu toki varovaisuudeksi uusia aatteita kohtaan. Hän kuitenkin päätyy artikkelissaan tilanteeseen, jossa näkemys koulutuksen tärkeydestä nousee selvästi esiin, kun hän toteaa, että naisten koulutus ja ammatillinen oppi ovat lopulta ehdottomasti tärkeämpiä kuin kotitaloudellinen harjoitus (*Valvoja* 1917, 191–192). Elfvingin aiemmasta varovaisuudesta kuitenkin huomataan, ettei aika ehkä ole vielä täysin kypsä ajatukselle täydellisen tasa-arvoisista kansalaisista, vaikka *Valvojan* liberaali aatemaailma monin paikoin niin ehdottaakin.

Max Oker-Blom (1863–1917) kirjoittaa artikkelissaan *Mietteitä muutamasta ”naisasian” puolesta* edellisistä artikkeleista tunnelmaltaan hyvin eriävän mielipiteen naisten kouluttautumisesta. Oker-Blomin kirjoituksessa korostuu Elfvingin ajatus naisten heikkoudesta Elfvingin varovaisuutta moninkertaisesti voimakkaampana. Hänen tekstiinsä sopii tieto, että sukupuolittava näkemys tyttöjen heikkohermoisuudesta näkyi vahvasti vielä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, kun yleisesti ajateltiin, että liika opillinen sivistys koituisi tyttöjen ja naisten ruumiilliseksi ja moraaliseksi kohtaloksi (Uimonen 2004, 456–457). Oker-Blom oli nuorsuomalainen Helsingin yliopiston hygienian professori, joka toimi Helsingin ensimmäisenä koululääkärinä. Hän saavutti seksuaalivalistuskirjoillaan myös kansainvälistä suosiota ja hänen aatemaailmassaan korostui se, että yhteiskunnan edun vuoksi yksilöllä oli velvollisuuksia seksuaaliterveyden alueella, eikä esimerkiksi

sukuvietin tyydytys ollut mahdollista muualla kuin avioliitossa. (Hietala 2001, Kansallisbiografia.)

Kirjoituksensa alussa Oker-Blom korostaa, että kaksi vuotta aiemmin kirjoittamassaan artikkelissa yhteiskasvatuksen hyvistä puolista, hän ei tarkoittanut, että ”mahdollisesti katsoisin yhteiskasvatuksen aivan rajattomasti soveltuvan eri sukupuolien kouluttamismuodoksi” (*Valvoja* 1917, 192). Hän on sitä mieltä, että teini-iän alkuvuosiin asti yhteiskasvatus toimisi, mutta epäilee sen järkevyyttä siitä eteenpäin:

> Olen kuitenkin epävarma siitä, onko yhteiskasvatus enää rajuimman kehityskauden aikana taatuksi eduksi eri sukupuolille. Se luonnollinen erilaisuus, mikä vallitsee eri sukupuolten luonteitten ja sielullisten omituisuuksien välillä, ei suinkaan ole merkitystä vailla luomakunnan taloudessa, ja tuskin voinee koulujen tehtävänä olla pyrkiä tasoittamaan ja himmentämään näitä syviin syihin perustuvia, sanoisinko sukupuolivastakohtia. (*Valvoja* 1917, 193)

Lainauksessa Oker-Blom puhuu ”luomakunnan taloudesta”. Tämä luomakunta-retoriikka esiintyy useaan otteeseen hänen kirjoituksessaan, ja se tuntuu tunnelmaltaan eroavan muista *Valvojan* teksteistä. Nuorsuomalainen liberaali ja kirkollisesta moraalista pakeneva ajatusmaailma on jättänyt useimpien kirjoittajien teksteistä pois tällaiset raamatulliset viittaukset puhuttaessa maailmasta ja sen järjestyksestä. Tämän lisäksi Oker-Blomin tekstissä toistuu luonnon ja luonnollisuuden käsitteet. Andersonin mukaan (2017, 204) kansakunnallisuus on yhteydessä esimerkiksi tiettyyn syntyperään ja sukupuoleen, ja näiden yhteydessä puhutaan niiden luovan luonnollisuutta ja luonnollisia siteitä kansakuntaan. Näin ajatukset sukupuolten ”luonnollisista” paikoista ja ominaisuuksista tuntuvat vievän Oker-Blomin ajatusta suomalaisesta yhteiskunnasta tilaan, jossa sukupuolilla on omat luonnolliset paikkansa kansakunnassa, joiden muuttaminen näyttää turhalta tai jopa vaaralliselta.

Korostamalla useaan otteeseen nimenomaan naisten ”luonnollista alaa”, joka jättää heidät korkeamman koulutuksen ulkopuolelle, hän tarkoittaa sitä, että naisten luonnollinen paikka on heidän luontaisten ominaisuuksiensa perusteella kotona. Tämän luonnollisuuden korostamisen voidaan ajatella yhä enemmän korostavan kuviteltua yhteisöä, jossa naisten

side kansakuntaan näkyy vain kodin kautta ilmenevässä muodossa. Hän korostaa ajatusta vielä harmitellessaan ammattien pääsyn vaikeutta ilman koulutusta ja näin naisten jäämisen ammattien ulkopuolelle. Harmistuksensa hän kuitenkin kumoaa toteamalla:

> Mutta toiselta puolen ei pitäisi myöskään naisten yleisenä päämääränä olla päästä johonkin toimeen kodin ulkopuolella. Heidän pitäisi etupäässä kehittää niitä ominaisuuksia ja taitoja, jotka luovat heille luonnollisen etevämmyyden heidän ylevässä tehtävässään, kodin muodostamisessa ja lasten kasvattamisessa. Siinä ala, niin suuri ja heille niin luonnollinen, ettei heidän etuoikeutensa siihen saata koskaan käydä riidanalaiseksi. (*Valvoja* 1917, 194–195)

Edellisistä lainauksista huomaa, kuinka erilaiselta Oker-Blomin kansakunta kuviteltuna yhteisönä näyttää verrattuna esimerkiksi Liakan ja Elfvingin esiin tuomiin skenaarioihin. Hän jakaa kansan selkeästi kahteen osaan vetoamalla sukupuolten luonnolliseen eroavaisuuteen. Tekstistä jää käsitys, että Oker-Blom ajattelee miehet toimijoina ja yhteiskunnan merkittävinä edistäjinä, ja naiset taka-alan hiljaisina äitihahmoina. Hän korostaa kodin tehtävän ylevyyttä ja tärkeyttä, mutta samalla näkee kodin vain naisen piirinä. Tällainen ajatus sopii erityisesti 1800-luvun puolivälissä vallinneeseen ajatukseen ”kansallisista harjoituksista”, joilla tarkoitettiin miesten siveellistä toimintaa valtiossa. Käsitys pohjasi Snellmanin ajatukseen siitä, että vain miehet pystyivät toimimaan siveellisesti ja poliittisesti vaikuttavasti, sillä naisilta puuttui siihen tarvittava kyky itsereflektioon. Tuolloin naisten toiminta käsitettiin eri tavoin ja naisten toimiksi nähtiin hoivaan ja hyväntekeväisyyteen liittyvät toimet, eikä poliittiset kansallista etua ajavat miehiset toimet. (Juntti 2011, 57–62.)

Oker-Blomin ajatukset koulutuksen asemasta ja muotoutumisesta Suomessa eivät tunnu sopivan edellisten *Valvojan* kirjoittajien kansallisiin mutta liberaaleihin ajatuksiin koulutuksesta ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Ajatus ei myöskään tunnu tukevan täysin Gellnerin teoriaa nationalismin lähtökohdista. Gellner ei tuo teoriassaan esiin niinkään sukupuolia puhuessaan koulutuksen keinoin luotavasta yhtenäisestä korkeakulttuurista. Joka tapauksessa Oker-Blom tuntuu, muutamia oppimiseen taipuvia poikkeuksia lukuun ottamatta, sulkevan puolet kansasta pois nationalismille tärkeästä yhtenäisestä korkeakulttuurista. Jos naiset toimisivat vain ”luonnollisessa työssään” kodin

piirissä, olisi yhteiskunnan kehitys vain puolinaista. Näin myöskään Gellnerin ajatus poliittisten ja kulttuuristen rajojen yhteneväisyydestä ei tunnu täysin toteutuvan, kun Oker-Blomin kuva yhteiskunnasta jättää kodit ja niissä toimivat naiset korkeakulttuuria luovan koulutuksen ja kommunikaation ulkopuolisiksi aukoiksi ja omiksi pieniksi kulttuureikseen.

Se, että tällainen kirjoitus on julkaistu *Valvojan* naisasialehdessä tuntuu ristiriitaiselta. Oker-Blomin oli nuorsuomalainen, mutta hänen ajatuksensa sukupuolten tasa-arvosta ja yhtenäisestä koulutuksesta tuntuvat olevan konservatiivisia ja sopivan jopa vanhaan fennomaaniseen aatemaailmaan. Teksti luo selvän eron *Valvojan* muuhun, suhteellisen yhtenäiseen ajatusmaailmaan koulutuksesta. Tästä selkeästä aatteellisesta erovaisuudesta tuntuu löytyvän Nuorsuomalaisen puolueen sisäisten ongelmien lähteet. Kun puolueen sisällä ja jopa varpussiiven toimijoihin enemmän keskittyneen *Valvojan* sisällä näkyy näin radikaaleja ajatuseroja, ei puoleen seuraavan vuoden kohtaloa tarvitse ihmetellä.

Takasin yhtenäisempään ajatusmaailmaan koulutuksesta päästään, kun Hugo Suolahti (1874–1944) käsittelee kirjoituksessaan *Yksityiskoulumme ja niiden opettajisto* yksityisellä rahoituksella toimivia kouluja ja niiden kansallista tehtävää nuorison kasvattamisessa. Suolahti oli esimerkiksi Helsingin yliopiston rehtorina, kokoomuspuolueen ensimmäisen valtuuskunnan puheenjohtajana ja presidenttiehdokkaana toiminut kielentutkija, jonka vaikutus varsinkin Suomen koulutuksellisissa instituutioissa on ollut suuri (Heikinheimo 1955, 731). Suolahti aloittaa kirjoituksensa suuren yhteiskunnallisen huolen ilmaisulla: ”Valtiollinen kevät, joka meillä taas on koittanut, vie helposti ajatukset siihen uuteen luomistyöhön, johon nyt yhteiskunnan eri aloilla ryhdytään.” Hän jatkaa tuomalla esiin, kuinka koulutukseen liittyen oppivelvollisuuskysymys on pian ratkaistu ja esittää toiveen, että myös yksityiskoulujen asiat pääsisivät pian keskustelun alaisiksi. (*Valvoja* 1917, 319.)

Valtiollinen kevät on siis Suolahden mukaan koittanut, joten ajatus itsenäisyyden tai ainakin autonomian syventämisen mahdollisuudesta on voimistunut Venäjän vallankumouksen seurauksena, ja tämän vuoksi nopeat toimet politiikan alalla yhteiskunnan kehittämiseksi ovat tarpeen. Suolahden ajatuksista näkyy optimistinen ajatus kouluasioiden nopeista ratkaisuista. Tästä optimismista tulee jälleen ilmi myös kouluasioiden tärkeys koko yhteiskunnan alalla. Suomen suurruhtinaskunta tulisi saada toimimaan itsenäisen valtion tavoin kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla niin kuin syntyvä

valtio itse haluaa, ja yhtenä keinona tähän näyttäytyy pysähtyneen koulutuksen kehityksen nopeuttaminen.

Suolahti erittelee, kuinka jo vuonna 1911 on saatu valmiiksi mietintö, jonka perusteella suuren lukumäärän saavuttaneita yksityiskouluja avustettaisiin, sillä edellisten vuosien kehitys oli johtanut siihen, että niitä oli Suomessa huomattavasti enemmän kuin valtionkouluja. Asia oli kuitenkin jäänyt hautumaan maailmansodan vuoksi. Suolahti on myös huolissaan opettajiston kyvyistä, virkakelpoisuudesta ja asemasta yksityiskouluissa ja sen vuoksi näkisi järkevänä, että valtio ottaisi yksityiskoulut rahoituksensa alle. (*Valvoja* 1917, 319–320.)

Gellner nostaa nationalismin teoriassaan esiin sen, kuinka yhtenäinen koulutus on tärkeä instituutio, jonka järjestäjänä valtio näyttäytyy tehokkaimpana ja toimivimpana (Gellner 1988, 37). Suolahden näkemys yksityiskoulujen tuomisesta valtion talouden alle näyttäytyy ajatuksena kohti yhtenäistä koulutusta, joka puolestaan tekisi kansakunnasta yleisen oppivelvollisuuden avulla kasvatettavan yhtenäisen kansan. Nuorsuomalaisten poliittisena päämääränä myös vuosisadan alussa luodussa puolueohjelmassa oli luoda mahdollisimman monipuolinen koulutusjärjestelmä.[1] Mielenkiintoista kuitenkin on, että nuorsuomalaiset halusivat ohjelmassaan pitää yksityiskoulujen opetussuunnitelmat mahdollisimman itsenäisinä.[2] Näin valtion johtavat aatteet ja toimet eivät pääsisi täysin muokkaamaan esimerkiksi sitä, millaista kansallista historiaa koulutus niissä ylläpitäisi. Kuitenkin Suolahden ajatus siitä, että valtio kouluttaisi opettajat tuntuu olevan tekijä, joka osaltaan vaikuttaisi siihen, millaisia asioita yksityiskouluissa opetettaisiin ja miten.

Lopulta Suolahti nostaa yksityiskoulujen opetustyön kansallisen tehtävän tasolle ja niiden edellisvuosien toiminnan kansallisen sankaruuden asemaan toteamalla: ”Yksityiskouluille

[1]”Päämääränä on oleva yhtenäisen kansalaiskoulun aikaansaaminen, jonka pohjana on alempi ja ylempi kansakoulu, jatkona toiselta puolen kansakoulun jatkokurssit ja kansanopistot sekä erinäiset ammattikoulut, ja toiselta puolen oppikoulut, niistä haaraantuvat ammattiopistot ynnä yliopisto ja muut korkeakoulut. Kaikkien koulujen tulee erittäin panna painoa kansalaiskunnon kasvattamiseen sekä kansallistunnon kansakoulu, jatkona toiselta puolen kansakoulun jatkokurssit ja kansanopistot sekä erinäiset ammattikoulut, ja toiselta puolen oppikoulut, niistä haaraantuvat ammattiopistot ynnä yliopisto ja muut korkeakoulut. Kaikkien koulujen tulee erittäin panna painoa kansalaiskunnon kasvattamiseen sekä kansallistunnon elvyttämiseen, ja pitää puolue oppikoulun järjestelyssä välttämättömänä keskikoulujärjestelmän toteuttamista. Käytännöllisyyden ja ruumiillisen kasvatuksen vaatimuksia on entistä suuremmassa määrässä otettava huomioon.” (http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/NUOR/327)

[2] ”Yksityisiä tarkoitustaan vastaavia kouluja sekä kaupungeissa että maalla on riittävällä valtion avustuksella kannatettava. Yksityisille kouluille on säilytettävä mahdollisimman suuri vapaus lukusuunnitelmainsa järjestämisessä.” (http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/NUOR/327)

on annettavaksi tunnustus, että ne ovat vaikeina aikoina suorittaneet suurenmoisen kansallisen tehtävän, ne kun ovat pitäneet huolta kansamme sivistyksestä silloin, kun valtio ei ole voinut tai tahtonut sitä tehdä.” (*Valvoja* 1917, 327). Yksityiskoulujen työ saa tärkeän osan kansakunnan rakennusprosessissa ja suomalaisuuden lähihistoriassa Suolahden nostaessa koulut osaksi suomalaista kulttuuria ja suomalaisuuden kehittämisen tehtävää. Täten pelkästään valtion avuin järjestetyt ”kansalliset koulut” eivät saa kiitosta kansallisen tilanteen parantamisesta, vaan yksittäiset koulut ja niissä toimivat yksittäiset henkilöt nostetaan kansakunnan edistyksen sankareiksi. Lainaus kuulostaa kuitenkin ajavan asiaa myös siihen suuntaan, että yksityiskoulut ovat tehneet tehtävänsä ja ansaitsevat siitä kiitoksen, mutta nyt on valtion aika ottaa ne ohjastuksensa alle.

Aiemmat käsitellyt artikkelit *Valvojan* vuosikerrasta ovat kuvanneet lasten ja nuorten koulutusta ja aikaa ylioppilaaksi asti. Mutta mitä tapahtuu ylioppilaan tittelin saamisen jälkeen? Vuonna 1917 virallisia suomenkielisiä yliopistoja Suomessa oli vain yksi, Helsingin yliopisto. Korkeakoulutuksen leviämisen myötä toisen suomenkielisen yliopiston tarve näyttäytyi ajankohtaisena ja siitä, mihin tämä yliopisto tulisi rakentaa kehkeytyi eittämättä puoluepoliittinen kysymys, joka määrittelisi maan sisäistä hierarkiaa ja sivistyksen leviämistä.

Martti Airila (1878–1953) ottaa asian käsittelyyn *Valvojan* artikkelissa *Uuden Suomenkielisen korkeakoulun asia.* Hän pohtii kirjoituksessaan korkeakoulukysymystä ja erityisesti sitä, tulisiko uusi suomenkielinen yliopisto perustaa Jyväskylään vai Turkuun, kuten vanhasuomalaiset näyttävät ehdottavan. Airila toimi kirjoituksen aikana suomen kielen lehtorina Jyväskylän seminaarissa, josta hän myöhemmin siirtyi suomen kielen dosentiksi Helsingin yliopistoon, ja teki tieteellisiä julkaisuja yhdessä esimerkiksi nuorsuomalaisen E. N. Setälän kanssa (Heikinheimo 1955, 19). Pitkäaikainen toiminta seminaarinlehtorina teki Airilasta merkittävän keskisuomalaisen vaikuttajan ja hän perusti Jyväskylään tieteellisen kirjaston ja muun muassa toimi kaupunginvaltuustossa (Autio 2001, Kansallisbiografia).

Jyväskylän kasvatusopillisen yhdistyksen kokouksessa oli vuonna 1910 tuotu ilmi kysymys uuden korkeakoulun luomisesta Jyväskylään. Jyväskylän seminaari oli jo alkanut järjestää kesäkursseja, joiden muodon keksi professori Kaarle Krohn, ja jotka aloittivat toimintansa vuonna 1912. (*Valvoja* 1917, 494–495.) Varovainen ajatus yliopiston

perustamisesta Jyväskylään oli kuitenkin lähtöisin jo 1800-luvun puolivälistä, ja esimerkiksi Wolmar Schildt oli perustanut vuonna 1860 rahaston Jyväskylään tulevaisuudessa perustettavaa yliopistoa varten (Kangas 2009a, 14). Ajatus suomenkielisestä yliopistosta Jyväskylässä eteni kuitenkin melko hitaasti. Jyväskylän seminaari muuttui vuonna 1934 kasvatusopilliseksi korkeakouluksi (Kangas 2009b, 121). Lopullisen Jyväskylän yliopiston tittelin se sai vuonna 1966. Tällöin oppiaineiden määrä oli kasvanut suureksi, ja yliopiston rakenteet olivat merkittäviltä osiltaan nykyisen kaltaiset. (Valtonen 2009, 222.)

Jyväskylän yliopistoajatuksen kehittyminen oli kuitenkin *Valvojan* tarkasteltavana olevan vuosikerran ilmestyessä saanut kritiikkiä monilta tahoilta. Yhdet vastalauseet olivat tulleet *Valvojan* kanssa kilpailevalta vanhasuomalaiselta aikakauslehdeltä *Ajalta* vuosina 1913 ja 1914. Niissä Jyväskylään perustettavaa korkeakoulua sanottiin ”kansalliseksi onnettomuudeksi” (*Valvoja* 1917, 496). Airila näkee, että Turkuun ruotsalaisen yliopiston rinnalle perustettava suomalainen yliopisto olisi eittämättä ”taisteluyliopisto” suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden välillä. Kuitenkin tarkastellessaan tätä teoriaa, hän nostaa Jyväskylän yliopiston eri näkökulmasta kansalle tärkeäksi:

> Se on teoria, ja sangen hyvä teoria. Onhan suomenkielisen yliopiston tuettava oman kansallisuuden asiaa omassa maassa, on tuettava sitä mitä voimakkaimmin. Mutta eikö sen tule tässä lähinnä käyttää omia aseitaan: asettaa tutkimuksensa tärkeimmäksi esineeksi kaikki, mikä koskee omaa maata ja omaa kansaa, siis antaa kansalliselle tieteelle valta-asema? Eikö sen ole hiljaisuudessa valmistettava työntekijöitä kansalliselle asialle jatkuvasti opastamalla kasvattejaan kansallisen tieteen lämmittävän lieden ääressä, kunnes tehtäväänsä varttuneina kykenevät asiansa puolesta taistelemaan? (*Valvoja* 1917, 499)

Tästä lainauksesta käy hyvin ilmi puhetyyli, jolla Airila puhuu suomenkielisen yliopiston tärkeydestä. Taistelu ruotsalaisuutta kohtaan asetetaan varovasti syrjään, mikä sopii nuorsuomalaisten ajatusmaailmaan, jossa haluttiin luoda molemmille Suomen kieliryhmille oikeudet. Oman kansallisen tieteen kehittäminen nostetaan kielitaistelua tärkeämmäksi. Sanaa ”kansallinen” käytetään lainauksessa erittäin paljon. Kansallisuuden

yhteen liitetään oma maa, oma kansa sekä tiede, jonka avulla ihmiset taistelisivat kansallisuuden ja suomalaisen yhteiskunnan kehittämisen puolesta.

Myös perinteiden arvo nousee esiin yliopistokeskustelussa. Airila pitää Turun vanhoja perinteitä Suomelle tärkeinä, mutta esiin nousee mielenkiintoinen ajatus suomalaisten sivistysperinteiden iästä:

> Jyväskylän traditsionit ovat nuoria, mutta eivät nuorempia kuin eräät tärkeimmät suomalaiset sivistystraditsionit, vaan niiden kanssa yhdenikäisiä. Korkeamman suomalaisen opillisen sivistyksen syntyvuosi, korkeamman suomalaisen naissivistyksen syntyvuosi ja suomalaisen kansansivistyksen varsinainen syntymäaika ovat kaikki Jyväskylän kaupungin historian lehdillä kuvatut. Muodostavathan nämä jonkunlaisen traditsionien taustan suomalaiselle korkeakoululle. (*Valvoja* 1917, 507)

Lainauksen perusteella nuorsuomalainen aatemaailma ja kansakunnan rakentaminen eivät tässä tapauksessa pohjaudu erityisen vanhoihin myyttisiin kansan historioihin, kuten Kalevalan aikaan tai kielen kehittymisen vuosisatoihin. Gellner huomauttaa teoriassaan, että vaikka yhteistä historiaa saatetaan käyttää korkeakulttuurissa ja nationalismissa hyväksi, ei nationalismi ole vanhan muodon tai voiman heräämistä, vaan seurausta uudesta sosiaalisen organisoitumisen muodosta, joka pohjautuu syvästi sisäistettyyn korkeakulttuuria opettavaan koulutukseen. Koulutusta suojelee oma valtio ja poliittinen järjestelmä. Nationalismi ei siis ole suoraan seurausta tietyistä kulttuurin tekijöistä, vaan se käyttää raakamateriaalinaan kulttuurin, historian ja muiden asioiden perintöjä ajalta ennen nationalismia. (Gellner 1988, 47–48.)

Gellnerin ajatuksen mukaan vanha historia toimii siis tietynlaisena muokattavana materiaalina uuden korkeakulttuurin luomisessa. Edellisessä lainauksessa näkyy juuri tällainen nuorsuomalainen pyrkimys kohti omanlaista kansallisuusaatetta, johon historia ja sen perinteet muokataan omalle agendalle sopiviksi. Airila korostaa esimerkiksi naissivistyksen ja korkeamman suomalaisen opillisen sivistyksen syntyvuosia, jotka näyttäytyvät tärkeämpinä perinteinä kuin vain Turun vuosisatoja vanhat perinteet. Vesa Vareksen mukaan (2002, 12) eräs liberalismin arvoista on usko ”edistykseen” ennemmin kuin traditioon sekä ennakkoluulottomuus reformien suhteen. Näin huomataan, että Airilan

ajatus Jyväskylän yliopistosta korostaa myös liberaalia näkemystä suhteessa koulukysymykseen, kun vanhojen perinteiden sijaan korostetaan uudistusta ja tieteellisen kehityksen mahdollisuuksia.

Lopulta Airila vihjaa, ettei myöskään Turun yliopistohanketta vastaan tule suhtautua liian jyrkästi, mutta korostaa silti Jyväskylän yliopiston tulevaisuuden mahdollisuuksia:

> Asettuen lojaaliselle kannalle Turun korkeakoulukysymykseen nähden on paikkakunnan omien ponnistusten päämääränä kuitenkin oleva Jyväskylän kesäyliopistoasian vaaliminen ja kirjaston vartuttaminen, omien kunniakkaiden traditsionien kartuttaminen tätä tietä, niin että, kuka tiesi, ensimäinen supisuomalainen korkeakoulu kuitenkin syntyy, ei metsien ja järvien takaiseen erämaahan, vaan »jyväiseen kylään Suomen Päijänteen varteen», joka silloin kylistä ensimäisenä täysin vastaa vaativaa kunnianimeään Suomen Ateena. (*Valvoja* 1917, 511)

Yliopistokysymys nostaa lainauksessa esiin maan sisäisen geopolitiikan. Airila tekee tekstissään monin paikoin selkeää erottelua maaseudun ja pääkaupungin välille. Kirjoituksen perusteella lehden lukijakunnan kuvaa Jyväskylästä tunnutaan pitävän kehittymättömänä, kun pääkaupunki nähdään tärkeiden asioiden keskuspaikkana ja Turku tunnutaan näkevän edelleen lähes maan toisena pääkaupunkina. Jyväskylän ylistäminen Suomen Ateenana ja supisuomalaisuuden tyyssijana nostaa kaupunkia tiedostetummaksi osaksi kuvitellun yhteisön sisällä. Pienen kaupungin esiin nosto näyttää olevan tietoinen valinta niin korkeakoulukysymyksen politiikassa kuin suomalaisen identiteetin luomisessakin. Etelä-Suomen lisäksi korostetaan näin myös pääkaupunkiseudun lukijoille muunkin Suomen tiedostaminen ja kehittämisen mahdollisuudet.

Yhtenäisen koulumaailman lisäksi suomalainen yhteiskunta tarvitsi *Valvojan* tekstien mukaan vuonna 1917 sivistyksen levittämiseksi laitoksia, jotka valistaisivat kansaa koulumaailman jälkeen ja sen rinnalla koulun ulkopuolella. Tähän kysymykseen tarttuu aikakauslehden vuosikerrassa jo aiemmin yhteiskasvatusta pohtinut Niilo Liakka artikkelissaan *Vapaan valistustyön vaatimus tätä nykyä*. Liakka tuo esiin, kuinka tätä vapaata valistustyötä myös varsinaisen opetustoimen ulkopuolella on tehty jo vuosikymmeniä. Tärkein elin hänen mukaansa kyseisellä alalla on kirjasto, joita

maaseudullakin on ollut jo 1800-luvulta asti. Myös yleissivistävä esitelmätoimi, kansalaisopistojen kurssitoiminta sekä erilaisten liittojen ja yhdistysten valistuksellinen toiminta saavat osansa valistustyön edistämisessä. (*Valvoja* 1917, 313.)

Kansansivistyksen tärkeys nousee jälleen erittäin korkealle tasolle koko yhteiskunnan kehittämisessä. Kansansivistys näyttäytyy Liakalle oikeastaan tekijänä, jonka avulla muut alueet politiikassa ja yhteiskunnasta saataisiin toivottuun järjestykseen ja hän näkee, että sivistyksen avulla koko kansakunnan toiminta järjestyisi. Tämän sivistyksen kehittämisen kiire ja tärkeys nousee esiin Liakan sanoessa:

> Toivottavasti on viime viikkojen havainnoista jälleen selvennyt kaikille ajatteleville kansalaisille, että kansansivistyksen vahvistaminen on meillä todella huutavana hätänä. [– –] Tällä kertaa on paljastunut myöskin yhteiskunnallisen elämän alalla tila, joka kehoittaa kiireimmiten toimimaan käsitteiden selventämiseksi ja ymmärryksen syventämiseksi, koska muutoin kansanvalta ei varmaankaan tuota onnea enempää Suomen kansan laajoille kerroksille kuin sen itsenäiselle kansalliselle elämälle. (*Valvoja* 1917, 312)

Kansanvaltaa ja itsenäistä kansallista elämää tulee Liakan lainauksen mukaan ylläpitää koulutuksen järjestelmän keinoin. Koulutus ja sen luoma kansansivistys nostetaan siis edistämään yhä voimakkaammin valtiollisia aatteita ja valtiollista tulevaisuutta. Liakka nostaakin myöhemmin kirjoituksessaan vapaan valistustyön kansalliseksi elinasiaksi, jota ei vielä Suomessa tiedosteta tarpeeksi, mutta joka suurissa sivistysmaissa tiedostetaan (*Valvoja* 1917, 317).

Sivistyksellisen työn tarpeellisuutta ja merkitystä ajan oloissa kuvaa Liakan mukaan erinomaisesti ruotsalais-tanskalaisen Valfrid Palmgren-Munchin sanat: ”Kansakunnan oikeus olemassaoloon perustuu alituiseen kasvamiseen kultuurissa, siveellisyydessä, yhteiskunnallisessa yhteenkuuluvaisuudentunnossa ja kansallisessa itsetunnossa, ja niitä olemassaolon ehtoja ei saavuteta pintapuolisella valistustoiminnalla, vaan ainoastaan kansan juuriin ja ytimeen tunkeutuvalla kansalliskasvatuksella.” (*Valvoja* 1917, 312).

Palmgren-Munchin lainauksesta tulee esiin siveellisyyden käsitteen muutkin kuin sukupuolimoraaliset merkitykset. Kun siveellisyydestä puhutaan kansakunnan

olemassaolon, sen kasvun, kulttuurin, kansallisen itsetunnon ja yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden yhteydessä, voi sen ajatella olevan muutakin kuin vain seksuaalista toimintaa merkitsevä käsite. Th. Rein oli eräs siveellisyyden käsitteen uudistaja ja valvojalainen, joka ajatteli siveellisen toiminnan olevan toimintaa, joka on yhtäpitävä ihmiskunnan hyvinvoinnin yleisten ehtojen kanssa (Jalava 2011, 84). Siveellisyyden perustana oli onnellisuus ja kaikilla kansalaisilla oli siveellinen velvollisuus edistää yhteistä hyvinvointia ja onnellista kehitystä (Jalava 2011, 92). Th. Reinin siveellisyyskäsite liittää yhteen sekä Snellmanin poliittisen osallistumisen ja moraalisen toimintamallin että sukupuolimoraalisen onnellisuutta edistävän toiminnan.

Siveellisyyden eli onnellisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen on Liakan esittämän lainauksen perusteella yksi kansalaissivistyksen tärkeä tehtävä. Eikä tämä tehtävä ollut lainkaan ainut sivistyksen tehtävistä. Lainaus sopii myös erittäin hyvin Ernest Gellnerin teoriaan, jossa koulutus ja kansansivistys luovat pohjan kansakunnan rakentamiselle. Kansakunnat voidaan määrittää tahdon ja kulttuurin kautta ja politiikkaan yhteensopivaksi tilanteessa, jossa yleinen sosiaalinen tilanne luo koulutuksen avulla korkeakulttuurin, joka koskettaa koko populaatiota eikä vain pientä eliittiä. Tämä kulttuuri muodostuu yksiköksi, johon ihmiset haluavat identifioitua. (Gellner 1988, 55.) Lainauksen ”kansan juuriin ja ytimeen tunkeutuva kansalaiskasvatus” luo nimenomaan tätä yhtenäistä yksikköä, joka saa kansan kaikki jäsenet identifioitumaan kansakuntaan.

Valvojassa esiin nostetut ajatukset koulutuksesta tuntuvat tiivistetysti tähtäävän yhteiskunnallisen kasvun ja kehityksen edistämiseen yhtenäistävän kansakouluaatteen kautta. Koulutus nähdään arvokkaana tekijänä, joka oikein järjestettynä ottaa mukaansa kaikki kansalaiset ja tekee kansallisesta kulttuurista yhteiseen suuntaan tähtäävän. Koulukseen liitetyt arvot saavat nationalismin teorian teemojen kautta ajateltuna vahvan yhtenäistävän piirteen, ja niiden keinoin voidaan luoda kansakunta, jonka jäsenten korkea sivistys vie Suomen kohti yhteisiä arvoja ja päämääriä noudattavaa suomalaisuutta. Toisaalta koulutus saa usein osakseen myös liberalismiin viittaavia ajatuksia, joissa korostuu uudistus ja kansalaisten subjektiivinen kehitys ikään, sukupuoleen tai yhteiskuntaluokkaan katsomatta.

Koulutuksen organisoiminen tiettyjen aatteiden mukaan sekä mahdollistaa, edistää että ylläpitää *Valvojan* aatemaailman mukaisia rakenteita ja tekijöitä. Suomalaisuuden kuvaa

tarkastellessa, kansakunnan luomisen päämäärää silmällä pitäen, saa koulutus suuremman painoarvon kuin pintapuolisesti tulisi ajateltua. Koulutuksen avulla lujitetaan kuviteltua yhteisöä, kaikkien ihmisten ja kansanryhmien tietoisuutta kansakunnasta, sen jäsenistä sekä yhteisestä historiasta ja tulevaisuudesta. Lisäksi koulutuksen keinoin kehitetään jopa valtiomuodon toimintaa, kun sen nähdään edistävän kansanvallan kehitystä.

5 ERONTEKIJÄT JA YHDISTÄJÄT – KIELI, ETNISYYS JA USKONTO

Tässä analyysiluvussa tarkastellaan *Valvojan* aatemaailmaa keskittyen kieleen, etnisyyteen ja uskontoon. Nämä teemat on valittu nationalismin teorioiden pohjalta kansakunnan rakentamisen kriteereistä. Kieli ja etnisyys on nähty monin paikoin jopa tärkeimpinä kansakuntaan samaistumisen muotoina, ja myös uskonto saa osansa nationalismin teoreettisissa tarkasteluissa.

5.1 Kieli kiistakapulana

Ensimmäinen asia, joka nousee esiin kansakunnan rakentumisen yhteydessä, on useiden nationalismin teoreetikkojen mukaan yhteinen kieli. Andersonin kuviteltujen yhteisöjen rakentumisen mahdollistaa kirjapainokapitalismi, ja lähes kaikissa Euroopan maissa nationalistinen kausi eteni nimenomaan kirjapainokielen ideologisen ja poliittisen leviämisen kautta (Anderson 2007, 111). Yhteinen kieli toimii siis varhaisena mahdollistajana kansakuntien kehityksessä ja kuviteltujen yhteisöjen luomisen prosessissa.

Andersonin mukaan (2017, 85–86) kapitalismin luomat kirjapainokielet loivat kansallisen tietoisuuden perustan kolmella eri tavalla, joista ensimmäinen oli se, että ne synnyttivät yhtenäisen viestikentän ja tekivät samaa kieltä puhuvista ihmisistä tietoisia muista samaa kieltä puhuvista. Lisäksi kirjapainokapitalismi antoi kielelle pysyvyyttä, joka auttoi rakentamaan kuvaa yhteisestä muinaisuudesta sekä loi vallan kieliä, jotka poikkesivat vanhoista hallinnon kielistä. Anderson tarkastelee myös Suomen nationalismia, joka levisi useasta maasta poiketen kolmen kielen taistolla, ja käytti hyväkseen historiaa ja kansanrunouden tutkimusta (Anderson 2017, 120).

Hobsbawm puolestaan toteaa (1994, 61), kuinka kieli on olennainen osa erotellessa meitä heistä, ja nostaa kansankielen luonteen ja sen käytön ryhmän sisäisen jäsenyyden kriteeriksi. Hobsbawmin mukaan (1994, 63) nationalismilla voi olla aidosti kansaan liittyvät kielelliset juuret, kun kieli on kulttuurien sitoja ja toisiin eroa tekevä tekijä. Tässä

kielinationalismissa oli Hobsbawmin mukaan (1994, 123) keskeisenä vallan, statuksen, politiikan ja ideologian ongelmat, eivätkä niinkään kommunikaation eikä edes kulttuurin ongelmat. Kielikiistoja aiheuttivat useissa maissa virallisen ja hallinnollisen kielen laillinen määrittäminen, ja kielet toimivat usein kansallisten pyrkimysten ja yläluokan vertauskuvina (Hobsbawm 1994, 126).

Myös Hobsbawm puhuu kirjassaan Suomen nationalismista kertomalla esimerkiksi Suomalaisen kirjallisuuden seurasta, joka oli paradoksaalisesti varsinkin sen alkutaipaleella pitkälti ruotsinkielisen sivistyneistön hallinnassa. Näin kieli ei hänen mukaansa vielä 1800-luvun puolivälissä näyttänyt olevan suomalaiselle nationalismille ja kansallistunteelle merkittävä tekijä (Hobsbawm 1994, 117). Huomattavaa on myös, että esimerkiksi Snellman, jota tunnutaan pidettävän suomalaisen kansallisaatteen alkuisänä, kirjoitti teoksensa myös ruotsiksi. Suomalaisella nationalismilla puolustettiin autonomian aikana autonomian oikeuksia, ja suomalaiset liberaalit edustivat yhtä kaksikielistä kansakuntaa. Hobsbawmin pohtiessa lisää suomalaista kansakuntaa hän päätyy siihen, kuinka 1880-luvun jälkeen kamppailu autonomian, kielen ja kulttuurin puolesta sulautui yhteen. (Hobsbawm 1994, 119.)

Yhtenäisen kielen tärkeys nousee siis merkittäväksi kansaa yhdistäväksi tekijäksi nationalismin teoreetikkojen pohdinnoissa. Vaikka Hobsbawmin kirjassa Suomen nationalismin kielikysymys ei nouse useiden muiden kansojen nationalismien lailla tärkeään osaan, oli jako täälläkin merkittävä varsinkin suomea ja ruotsia puhuvien välillä, nimenomaan vallan ja politiikan ideologioissa. Nuorsuomalaiset kuuluvat kuitenkin Hobsbawminkin mainitsemiin liberaaleihin, joiden aatteet pohjasivat vahvasti yhteiskunnan muuhun kehitykseen, vaikkakin kielikysymys eli mukana esimerkiksi puolueen ohjelmassa osana puolueen politiikkaa.

Nuorsuomalaisten kieliohjelman mukaan puolueen yleinen kanta kieliasiassa oli suomen kielen kohottaminen maan vallitsevaksi sivistyskieleksi ja viralliseksi pääkieleksi, ja sitä varten tulisi kansalaisten toimia suomalaisen kansallishengen voimin ja vakiinnuttaa suomalainen sivistys ja kielen asema. Kuitenkin kieliohjelmassa huomataan myös ruotsinkielisten asema sanomalla: ”Me emme saa alentua niiden kansojen ja valtioiden kannalle, jotka vähemmistön oikeuksia eivät tunnusta, vaan pakottavat kaikkia käyttämään "valtion" kieltä. Sen vuoksi on suomen kieli oleva maan virallisena pääkielenä, mutta

ruotsin kielelle on turvattava oikeudenmukainen asema vähemmistön kielenä.” Nämä määräykset ovat ohjelman mukaan turvattava perustuslain avulla ja suomenkieli tulee virallistaa maan pääkieleksi eduskunnan päätöksellä. (Nuorsuomalaisen puolueen ohjelma, Pohtiva.)

Nuorsuomalaiset siis näkivät suomen kielen tärkeänä, mutteivät olleet asiassa täysin ehdottomia, vaan halusivat turvata myös ruotsinkielisen kansanosan oikeudet. *Valvojan* vuosikerrassa kieliasian käsittely näyttäytyy moniulotteisena ja jopa vastakkaisia ajatuksia esittävänä. Vuosikerran artikkeleissa kieli nousee esiin toisaalta toiset kansanryhmät poissulkevana erontekijänä ja toisaalta asiana, joka jää kansainvälisten aatteiden jalkoihin, kun mahdollisuus kansainväliseen kieleen nousee tärkeämmäksi yhteiskunnan edistäjäksi kuin oman kielen oikeudellisen aseman takaaminen.

Krogeruksen mukaan (1922, 27–28) kieli ei *Valvojan* kirjoituksissa ollut kovinkaan tärkeä tekijä, vaan kansallinen eheys merkitsi sopua ja yhteistoimintaa maan erikielisten kansanosien välillä. Näistä Krogeruksen sanoista huolimatta *Valvoja* oli yhteiskunnallisten asioiden lisäksi vahvasti kirjallisuuteen keskittynyt aikakauslehti, joten kielellä ja sen käytöllä oli väistämättä suuri merkitys aikakauslehden sisällön kannalta. Vaikka lehden *Katsaus*-osion kirja-arvostelut rajautuivat muutamaa tapausta lukuun ottamatta pois tämän pro gradu -tutkielman aineistosta, on tässä vaiheessa hyvä tuoda esiin millaista kirjallisuutta lehti toi arvosteluissaan esiin.

Vuoden aikana laajempia kirja-arvosteluja julkaistiin *Valvojassa* yhteensä 52, joista vain kahdeksan käsitteli ruotsinkielistä kirjallisuutta. Jokaisen numeron lopussa julkaistuissa toimitukselle tulleissa kirjalistoissa ruotsinkielistä kirjallisuutta oli huomattavasti enemmän kuin julkaistuissa kirjallisuuskritiikeissä. Esiteltyjen kirjojen kielellisestä epätasapainosta huomataan, ettei *Valvoja* tuntunut ottavan samanarvoisesti huomioon suomen- ja ruotsinkielistä Suomessa julkaistua kirjallisuutta, vaan keskittyi puhumaan nimenomaan suomenkielisistä uusista kaunokirjallisista teoksista, ja usein varsin ylistävään sävyyn. Näin lehti selvästi korostaa suomenkielisen taiteen ja tieteen julkaisujen tärkeyttä, ja näkee tehtävänään niiden tutustuttamisen lukijakunnalleen. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, sillä olihan kyseessä suomenkielinen aikakauslehti, mutta tämän tiedon pohjalta Krogeruksen mainitsema kansallinen eheys eri kielien välillä ei tunnu toteutuvan merkittävästi ainakaan aikakauden kirjallisuuden esittelyn osalta.

Tästä erosta huolimatta aikakauslehden vuosikerran teksteissä ruotsin kieli nousee paikoittain merkittävään asemaan jopa silloin, kun väitellään suomen kielen säännöistä. Lehden *Väittelyä*-palstalla Jenny Elfving halusi naisnumeron ilmestymisen jälkeen oikaista *Valvojan* toimituksen muuttamaa ilmaisua Elfvingin artikkelissa. Elfving ei oikaisussaan pidä toimituksen muotoilemaa ”naitu nainen” -muotoa oikeana, vaan pitää parempana omaa muotoaan ”nainut nainen”, joka ei hänen mukaansa edellisen tavoin osoita samalla tavalla naisen passiivisuutta ja taloudellista riippuvaisuutta miehestään (*Valvoja* 1917, 378).

Tähän Elfving saa kärkkään vastauksen lehden päätoimittajalta Zachris Castrénilta, joka erittelee vastaukseksi naimisiin menoon liittyviä sanontatapoja suomen kielessä. Tämän tehdessään Castrén kuitenkin viittaa sanojen ruotsinkielisiin muotoihin tarjoamalla jokaisen suomenkielisen sanan vastineeksi ruotsinkielisen ilmaisun, eikä esimerkiksi selittämällä suomen sanoja suomenkielisin ilmaisuin (kts. esim. *Valvoja* 1917, 378). Hän siis oikeuttaa suomen sanojen käytön ja toimituksen tekemän muutoksen vetoamalla toiseen kotimaiseen kieleen. Castrénin käyttäessä ruotsinkieltä suomenkielisten sanojen perusteluna näyttää siltä kuin Castrén todellisuudessa pitäisikin ruotsin kieltä arvokkaampana ja oikeampana kuin *Valvojan* tekstien kieltä. Tämä suomi-ruotsi-sanakirjaan vetoaminen on toki ollut käytännöllistä ja helppoa, mutta se myös osoittaa, kuinka riippuvainen suomen kieli oli ruotsin kielestä myös lehden päätoimittajan argumentaatiossa.

Vuosikerrassa ruotsin kieli loisti siis toisaalta poissaolollaan ja toisaalta siihen vedottiin suomen kielen muotoja oikeuttavassa argumentaatiossa. Aivan erilaisen näkökulman kieliasiaan antoi vuosikerrassa Gustaf John Ramstedt (1873–1950), joka kirjoitti *Valvojaan* eräänlaisen muistokirjoituksen Ludvig Lasarus Zamenhofille, joka oli edellisen vuosisadan lopulla kehittänyt esperanton, helposti opittavan kansainvälisen kielen. Itse Ramstedt oli nuorsuomalainen altailaisen kielentutkimuksen professori, diplomaatti ja tutkimusmatkailija, joka toimi Suomen ja Aasian välillä nousten maailmankuuluisuuteen esimerkiksi Korean kielioppia luodessaan (Halén 2001, kansallisbiografia).

Ramstedtin näkökulma kansainväliseen kieleen on selvästi sen tarpeellisuuden puolella. Tekstissä hän kertoo esperanton historiasta sekä siitä, miten alun ongelmien jälkeen tämä

yleiskieli oli saanut suuren määrän kannatusta jopa valtioiden hallinnoissa (*Valvoja* 1917, 343). Hän nostaa tämän kansainvälisesti ymmärretyn kielen tehtäväksi maailmanlaajuisen sivistyksen luomisen ja kehittämisen:

> Jo vanhoilta ajoilta on olemassa paljon tunnettujen suurmiesten lausuntoja yleisen koko sivistyneen maailman käytettävän kielen tarpeellisuudesta. Itse asiassa tämä tarve on helposti huomattavissa. Se on kasvanut kasvamistaan sitä mukaa kuin yhä useammat kansat omine kielineen, omine kirjallisuuksineen ja omine henkisine aarteineen, kohoavat alallaan yleisinhimillisen sivistyksen edustajiksi. Paljon menee vieraskielisiltä hukkaan jo elettyä ja tunnettua henkistä omaisuutta, kun kukin kansa vain rakentaa itselleen aarrevarastoja. Kaikilla tieteellisen elämän aloilla erikielisyys on suoranaisena esteenä ihmiskunnan edistymiselle, kun aina täytyy tutkijoiden uhrata aikaa ja vaivaa vierasten kielten oppimiseen päästäkseen entisten tulosten yhteyteen. (*Valvoja* 1917, 341–342)

Lainauksesta huomataan, kuinka selvästi Ramstedt kannattaa kansainvälisen kielen kehittämistä ja käyttöönottoa. Hän puhuu kansojen aarrevarastoista viitaten niillä yleisinhimillisen sivistyksen teoksiin, eli tieteisiin ja taiteisiin, sekä muihin aatteellisiin uudistuksiin, joita kukin kansa keskuudessaan rakentaa. Puhuessaan harmittelevaan sävyyn kansojen sisäänpäin suuntautuneisuudesta hän korostaa ajatustaan siitä, kuinka hän kaipaisi kansainvälistä tieteiden kenttää ja kansainvälisen kommunikaation mahdollisuutta, jotta uudet keksinnöt ja aatteet saisivat vapaasti levitä. Tällainen muiden maailmojen tiedemaailman arvostaminen tuntuu sopivan Ramstedtin elämäntyöhön, jota helpottaisi huomattavasti yleismaailmallisen kielen kehittyminen.

Ajatus yhteisen kielen ja kansainvälisen tutkimusperinteen tärkeydestä on hyvin liberalistinen, sillä Ramstedtilla on selvästi katse kohti Eurooppaa ja maailmaa sekä yhtenäistä kirjallista ja tieteellistä sivistystä. Hän ei ole vain ajalle ominainen kansallisten tieteiden kannattaja, vaan erittelee tieteiden kehittymisen kansainväliseksi, maiden yhteiseksi asiaksi. Myös lainauksessa näkyvän tieteellisen maailmankuvan kehittämisen tärkeys ja tieteellisten keksintöjen nopea leviäminen sopii hyvin suomalaisen liberalismin kuvaan. Sen eräiksi tunnuspiirteiksi nousevat esimerkiksi usko sivistyksen voimaan ja

kansainväliseen yhteistyöhön sekä radikaali ja uudistava kulttuurinäkemys, joka pyrkii moderniin maailmankuvaan (Vares 2002, 12–13).

Ramstedt kuitenkin huomauttaa tekstissään, etteivät kaikki kansat varmastikaan ole valmiita esperantolle. Tätä hän ei näe positiivisena asiana, ja maiden omien valtakielien nousu liian tärkeiksi on hänen mukaansa syy kansojen sisäisille ristiriidoille:

> Kukin kansallisuus pitää lujasti kiinni omasta kielestään ja on arka sen syrjäyttämiselle. Kansallisuusaate ja kansallisuusylpeys on voitolla ja suuret sivistysvaltiot katsovat oikeaksi käyttää valtiomahtiaan yritykseen pakolla ja keinoilla millä tahansa sulattaa toiskieliset aineksensa ja heikontaa niitten elinvoimaa; seurauksena ovat kansallisuustaistelut ja kansallisuusvihat. (*Valvoja* 1917, 342)

Tästä lainauksesta nähdään selkeä kritisointi jäykkää kielinationalismia ja sisäänpäin suuntautuneita valtiollisia toimia kohtaan. Lainauksen voi nähdä myös kritiikkinä Suomen sisäiselle kielitaistelulle. Sekä Andersonin että Hobsbawmin nationalismin teorioissa kansakunnan identifioituminen tiettyyn kieleen nähdään erittäin tärkeänä osana nationalismin historiaa ja kansakuntien rakentumista. Ramstedt kuitenkin näkee tämän kielellisen identifikaation liiallisena kansan elinvoiman heikentäjänä, mistä huomataan, ettei Ramstedtin aatemaailmaan kuulu sisäänpäin suuntautuneen kansakunnan rakentaminen. Hänen päämäärinään ovat uusille asioille ja sisäisille moninaisuuksille avoimet yhteiskunnat. Kuva, jonka hän tuo *Valvojassa* esiin toiveidensa maailmasta, on siis kaikkea muuta kuin kielinationalistinen ja yhteen kieleen identifioituva. Nuorsuomalaisena poliitikkona ja kielitieteilijänä toimineen tutkimusmatkailijan suuhun tällaiset aatteet tuntuvatkin sopivan hyvin.

Kirjoituksensa lopussa Ramstedt nostaa vielä esiin aatteellisten harrastusten tärkeyden tulevaisuuden ihmiskunnalle. Aatteellisten harrastusten leviämisen hän näkee mahdollisuutena kansallisuuksien lähentämiseksi ja kansallisuusvihojen hellittämiseksi. (*Valvoja* 1917, 346–347.) Aatteellisten harrastusten levittämisessä kirjoittaja puolestaan näkee tärkeänä yksittäiset henkilöt, ja hänen retoriikkansa asiasta puhuessa keskittyy vahvasti ihmisyyteen, subjektiiviseen tahtoon ja inhimillisyyteen. Krogeruksen mukaan (1992, 15) tällainen ihmisyyteen viittaaminen oli *Valvojassa* tyypillinen tapa korostaa

vapaamielisyyttä ja kritisoida ahdasta ryhmähenkeä. Myös tästä huomataan, kuinka Ramstedtin esittämät ajatukset maailmasta ja Suomesta osana maailman sivistyneitä maita ovat tiukkaa nationalismia pakenevia ja avointa liberaalia maailmankuvaa edistäviä.

Tällainen liberalismi suhteessa kieleen ei kuitenkaan jatkunut läpi *Valvojan* vuosikerran. Volter Kilpi (1874–1939) julkaisi vuonna 1917 kirjan *Kansallista itsetutkiskelua*, jonka pääpiirteitä myös *Valvojan* sivuilla käytiin läpi. Eräässä vuosikerran numerossa kirjasta julkaistiin osia, toisessa siitä kirjoitettiin pitkä kirjallisuuskritiikki ja kolmannessa se esiteltiin lyhyemmin *Katsaus*-osion julkaistun kirjallisuuden esittelyssä. Kaikissa näissä teksteissä Kilven ajatuksia kansallisuudesta, ja tässä tapauksessa kielestä, pidettiin pääosin hyvinä ja Kilven tekstin kiiteltiin olevan Suomen tilanteeseen sopiva. Kuitenkin Kilven tekstin ja kritiikkien vertailu osoittautui mielenkiintoiseksi ja jopa ristiriitaiseksi. Poliittisiin aatteisiin ja kieliasiaan suhtauduttiin kritiikeissä tavalla, jota Kilven teksti ei antanut olettaa.

Volter Kilpi oli suomalainen kirjailija, joka on tunnettu esimerkiksi *Alastalon salissa* teoksestaan. Teos on tunnettu polveilevasta ja kirjoittajalle ominaisesta tyylistä, jossa pienimmätkin eleet ja ajatukset kuvataan tarkasti. Kyseinen teos on valittu Suomen itsenäisyyden ajan parhaaksi kaunokirjalliseksi teokseksi. (Assmann 1999, Kansallisbiografia.) Kilvelle ominainen tyyli näkyy myös *Kansallista itsetutkiskelua* -tekstissä *Valvojan* sivuilla.

Otteet Volter Kilven *Kansallista itsetutkistelua* -teoksesta julkaistiin aikakauslehden vuosikerran ensimmäisessä numerossa, ja Kilpi toimi itse tekstin kirjoittajana. Tekstissä Kilpi puhuu Suomen sivistyksen tasosta keskittyen erityisesti ruotsinkielisen ja suomenkielisen sivistyksen kaksijakoisuuteen. Hän vie asian myös etnisen erilaisuuden tasolle, ja lopulta pohtii aatteellista harrastelua keskittyen suomenkielisen kansanosan aatteellisuuteen. Kilpi korostaa tekstissään, kuinka ”korkeinta sivistystä osoittava sivistyneistö on Suomessa niin kuin muuallakin maailmassa osoitus kansan kehittyneimmästä kansanosasta”, ja koko kansan ”historian pyrinnöt ovat saaneet tämän sivistyneistön kukoistuksen aikaan”. Hän esittää tekstin alkulauseissa myös, kuinka Suomen sivistyneistö on noussut Suomen suomalaisesta kansanosasta, ja vaikka tässä sivistyneistössä olisi muutakin verta, on tämä veri vain tuonut monipuolisuutta ja uusia värejä Suomen kansan sivistymisen kehitykseen. (*Valvoja* 1917, 19.)

Muu veri, josta Kilpi puhuu selittyy sillä, että vuonna 1917 tilanne Suomessa näytti olevan se, että kansan korkein sivistys näkyi ruotsinkielisessä sivistyneistössä. Kilpi ei kuitenkaan näe, että kielellä olisi tässä asiassa mitään merkitystä ja toteaa: ”Tässä, että sivistyneistö välittömästi on sekä kansansa sivistystyön saavutus että kansansa tulevaisen sivistystyön ase, ei merkitse mitään se, jos erikoisten historiallisten olosuhteitten vuoksi tämä sivistyneistö on joutunut kielellisesti irroittautumaan varsinaisesta kansasta, omasta kansastaan.” (*Valvoja* 1917, 19–20). Kilpi näkee siis selvästi, ettei kielellisellä erolla ole niinkään vaikutusta Suomen sivistyksen edistämisessä. Hän toteaakin aiemmin tekstissään, kuinka tämä ”vieras veri” eli ruotsinkielinen kansanosa vain rikastuttaa Suomen suomalaista sivistystä, ja näin Kilpi tuo arvokkaaksi myös ruotsinkielisten suomalaisten osuuden kansakunnan asioiden edistämisessä.

Kilpi korostaa historian olosuhteita syynä sille, että Suomessa on ruotsinkielinen sivistyneistö, mutta samalla korostaa sitä, kuinka tämä sivistyneistö kielestä huolimatta on Suomen kansan historiallisen kehityksen tulos, eikä ruotsinkielisenäkään ”syki Ruotsin kansan verta”, eikä ole ”Ruotsin kansan vuosisataisen työn ponnistuksesta ilmoille puserrettu” (*Valvoja* 1917, 20). Kilpi siis huomauttaa, kuinka myös ruotsinkieliset ovat alkuperältään suomalaisia ja heidän edistynyt sivistyksensä on osa Suomen kansan ja suomalaisten historiallista työtä. Tekstiä lukiessa tuntuu kuin Kilpi sanoisi, että ruotsinkielinen yläluokka saa sivistyksestään ja menestyksestään kiittää suomalaisia ja hän puhuukin, kuinka sivistyneistöllä nyt on velvollisuus Suomen kansaa kohtaan ja velvollisuus yhä edistää sivistystä.

Kielellisen kaksijakoisuuden Kilpi näkee kuitenkin ongelmana, sillä se näyttää jakaneen kansan kahtia, eikä tämä kahtiajako tee hyvää suomalaisen sivistyksen kehitykselle:

> Suomalaisen kansallisen sivistyksen suurin vamma onkin siinä, että kielen juopa on joutunut eroittamaan toisistaan varsinaisen kansan ja sen sivistyneistön, jonka vuosisatainen viljelystyö on tästä kansasta kamppaillut ja kehittänyt esille. Tämä kielen juopa on puolella ja toisella aiheuttanut sen harhatunnon kuin olisi tämän kielieron takana olemassa todellinen kansallinen ero, kuin edustaisi ruotsinkielinen sivistyneistömme vierashenkistä sivistystä, jonka siteistä suomalaisen kansasielun on

> vapauduttava löytääkseen oman todellisen itsensä, ja kuin olisi suomalainen kansapohja toista vierasta rotua, jonka vereen ja vaistoihin ei voi juurtua se viljelys, jonka edustajaksi ruotsinkielinen yläluokkamme itsensä katsoo. (*Valvoja* 1917, 20–21)

Näin Kilpi siis osoittaa jo vuosikymmeniä jatkuneen poliittisen taiston ruotsinkielisten ja suomenkielisten välillä turhaksi. Hän näkee, että tällainen tarpeeton kahtiajako vain jakaa kansaa lisää, vaikka Suomi voisi olla yhtenäinen kansakunta huolimatta siitä, minkä kielen historialliset olosuhteet ovat kullekin kansanosalle asettaneet. Näin tehdessään Kilpi esittää monien nationalismin teoreetikkojen esiin tuoman kielen roolin pienemmäksi yhtenäisyyden luojaksi kuin kansan yhteisen historian ja muut kansakuntaan identifioitumisen mahdollisuudet.

Tämän erontekoa kritisoivan asenteen jälkeen Kilpi kuitenkin nostaa paradoksaalisesti esiin eroja, joita ruotsinkielisen ja suomenkielisen kansanosan välillä on. Hän toteaa, kuinka on olemassa ilmeinen erilaisuus vanhan ruotsinkielisen sivistyneistön ja syntymässä olevan suomenkielisen sivistyneistön laatupiirteiden välillä. Näitä laatupiirteitä luetellessaan Kilpi tuo ylistävin adjektiivein esiin vanhan ruotsinkielisen sivistyneistön paremmuutta suhteessa uuteen suomenkieliseen, vielä keskeneräiseen sivistykseen. Näiden erojen Kilpi sanoo johtuvan mahdollisista rodullisista eroista. Hänen mukaansa ruotsinkieliset, sivistyneemmät kansalaiset ovat länsisuomalaisia germaanisista ja arvokkaista kansoista polveutuvia, ja itäsuomalaiset suomenkieliset ovat saaneet ”liiankin paljon” vaikutteita idästä, Venäjältä tulleista slaavilaisia kansoista. (*Valvoja* 1917, 21–22.)

Kilpi puhuu pitkään näiden kansanosien eroavaisuuksista ja argumentoi asiaa tavalla, josta lukijana saa käsityksen, että Kilpi näkee ruotsinkielisen kansanosan niin rodun kuin sivistyksen tasonkin mukaan arvokkaampana kuin suomenkielisen kansanosan. Pian Kilpi kuitenkin kumoaa näiden erojen merkittävyyden, sillä hänen tekstinsä vie suuntaan, jossa sivistyksen laatuun eivät vaikuta kieli tai etniset erot. Nämä erot ja niiden luomat ristiriidat Suomen sisällä ovat hänelle tarpeetonta vaistoharhaa. Tämän harhan hän sanoo olevan kansalle turmiollisempaa kuin itse erot, jotka harhan aiheuttavat:

> Mutta miten luonnollinen ja selitettävä tämä vaistoharha onkin, niin vaarallinen ja tuhoisa se silti on kansallisen sivistyksemme kokonaisuudelle:

> tuhoisa kansalliselle sivistyksellemme kokonaisuudessaan, vielä tuhoisampi kummallekin niistä ryhmistä erikseen, jotka nyt näiden kiistämättömien, mutta kuitenkin ainoastaan näennäisten luulosyiden sokaisemina pyrkivät erilleen toisistaan. [– –] Suomen ruotsinkielinen sivistyneistö ei surkastumatta voi tätä eroittamista, tätä kansallisesti juurettomaksi joutumista kestää, ja kipeän, vaikean, vaikkei aivan yhtä korvaamattoman vamman saa Suomen suomalainen kansapohjakin kestää, jos siltä menee kansallisesti menetyksiin se korkeamman henkisen viljelyksen ase, jonka sukupolvien ja vuosisatojen työ sille oli valmiiksi hionut. (*Valvoja* 1917, 24)

Kaiken kaikkiaan Kilven näkökulma näyttää hieman ristiriitaiselta. Viimeisestä lainauksesta huomataan, ettei Kilpi ole aiemmilla erotekijöiden esittelyllään tarkoittanut luoda sisäisiä eroja kansan keskuuteen. Hän näkee eroja tärkeämpänä näiden kansanosien elämisen yhdessä ja molempien sivistyksen ylläpitämisen. Kuitenkin tapa, jolla Kilpi argumentoi eri kansanosien sivistyksellisistä ja rodullisista eroista näyttää viittaavan siihen, että hän itsekin olisi erottelujen puolella. Nuorsuomalaisten tavoin hän siis näkee kielikysymyksen melko neutraalina ja edustaa molempien kieliryhmien asemaa. Kuitenkin luomalla laadullisia eroja kieliryhmien välille, hän tuntuu itse ylläpitävän näitä kansan sisäisiä erotteluja.

Valvojan vuosikerrassa Kilven tekstistä on nostettu esiin myös aatteellista harrastelua käsittelevä teksti *Kansallisesta itsetutkiskelusta*. Aatteellisen harrastelun käsittelyssä Kilpi jatkaa erontekoa ruotsinkielisen ja suomenkielisen sivistyksen välille. Hän erottelee ruotsinkielisen ”henkisen harrastuksen” suomenkielisen sivistyneistön ”aatteellisesta harrastelusta”:

> Yleensä on suomenkieliselle sivistykselle ja sivistyneistölle tunnusmerkillistä puhtaan henkisen harrastuksen sijasta aatteellinen harrastelu. Kun hengenviljely vielä on niin alkuasteellaan, ettei ihmisellä ole ainesta yksilöllisempään eetillisten ja taiteellisten elämänarvojen itsenäiseen, alkuperäiseen ja puhtaaseen tajuamiseen, yleensä yksilöllisen elämän selvittelyyn, niin sivuutetaan yksinkertaisesti tämä työläs ahdinkoinen viljely, ja purjehditaan lavein purjein yhteiskunnallisen parannustyön väljille vesille. (*Valvoja* 1917, 25–26)

Kun lainaus liitetään Kilven tekstin jatkoksi huomataan, että Kilpi tarkoittaa tällä suomenkielisen sivistyneistön aatteellisella harrastelulla sitä, kuinka aatteisiin ei syvennytä tarpeeksi ja erilaisia ismejä viljellään omien tarpeiden mukaan pinnallisesti. Jo kirjoittajan esiin nostama ”harrastelu” verrattuna ”harrastus”-sanaan osoittaa, kuinka tämä uusien aatteiden pinnallinen viljely yhteiskunnan asioiden edistämiseksi ei miellytä Kilven näkemyksiä yhteiskunnasta. Tämän nuoren suomalaisen kulttuurin heikkouden Kilpi näkee siinä, ettei suomalainen sivistys näe tarpeeksi yksilöä ja yksilön vaikutusta yhteiskunnan kehittämiseen.

Viitatessaan suomenkielisen kansanosan aatteelliseen toimintaan hän toteaa, kuinka ”on unohdettu, että yksilön tehtävä ei ole toisten ihmisten kehityksestä, vaan omasta kehittymisestään huolehtiminen, ja että yhteiskunnankin palveluksessa vain se yksilö voi suorittaa jotakin todellista, pätevää ja rakentavaa, jolla on annettavana työaseeksi tähän yhteiskunnalliseen työhön valmiiksi viljelty yksilöllisyys, tietoisuuden tehoon kehitetty yksilöllinen ja henkinen kypsyys” (*Valvoja* 1917, 28–29). Tämä lainaus tuntuu selittävän useita Kilven tekstin ristiriitoja, sillä siinä hän tuo esiin erään aatteellisen lähtökohtansa.

Vesa Vareksen mukaan (2002, 12) suomalaisen liberalismin lähtökohtana on yksilö, ja yhteiskunta, joka muodostuu yksilöistä eikä ole varsinaisesti näiden yläpuolella, vaan toimii keinona yksilön vapauksien, oikeuksien ja sosiaalisen aseman kehittämisessä kuitenkin siten, että yksilö muistaa velvollisuutensa suuria kokonaisuuksia kohtaan. Kilven lähestymistapa mukailee näitä arvoja ja hänen näkökulmansa kielikysymykseen näyttäytyy näin pyrkimyksenä kohti liberaalia kansakuntaa. Tiivistetysti Kilpi erittelee *Valvojan* tekstin alussa, kuinka suomenkielinen ja ruotsinkielinen sivistys on alun perin samoista historiallisista lähtökohdista kehittyneet. Tästä hän siirtyy arvioimaan näiden sivistysten eroavaisuuksia niin laadullisten kuin etnistenkin näkökulmien kautta. Tämän jälkeen Kilpi toteaa, kuinka nämä erot ovat todennäköisin syin olemassa, mutta sanoo, ettei niiden tulisi aiheuttaa kansan kahtiajakoa. Aatteellista harrastelua käsittelevässä tekstin osassaan hän korostaa jälleen kansanosia sivistystasojen eroja, mutta tuo liberaalista yksilöä korostavasta näkemyksestä ratkaisun ongelmaan. Kilpi tuntuu *Valvojaan* valitsemassaan osassa kirjastaan osoittavan, että jos ”nuori”, suomenkielinen kansanosa sisäistäisi yksilöllisyyden ajatuksen saman lailla kuin ruotsinkielinen kansanosa, voisi sekin saavuttaa syvemmän ja aidomman sivistyksen.

Nationalismin teoriapohjan ja Andersonin kuviteltujen yhteisöjen käsitteen pohjalta kyseinen *Valvojassa* esiin nostettu osa Kilven tekstiä näyttää ajavan kansaa kohti yksilön arvon sisäistävää kansakuntaa, jossa suomenkielisen ja ruotsinkielisen kansanosan ei ilmeisistä eroistaan huolimatta kuuluisi kokea toisiaan poissulkevia ajatuksia. Tekstissä kansakunnan yhtenäisyyttä ei luoda kielen avulla, vaan siinä luodaan identifikaatioita yhteiseen historiaan ja toisaalta yhteiseen tulevaisuuteen, jossa koko kansan yhteinen, laadukas ja syvä sivistys olisi mahdollinen yhtenäisyyden luoja, johon kaikenkieliset kansalaiset voisivat identifioitua.

Kilven argumentointi tuntuu kuitenkin olevan jatkuvasti erotekijöitä luova. Se, että tällaisia kielieroja tuodaan *Valvojassa* esiin ja erityisesti se, että eri kieltä puhuvia verrataan erilaisiin laadullisiin ominaisuuksiin ja toiset nostetaan toisten yläpuolelle osoittaa, kuinka kansan kielierot kaikesta huolimatta tiedostettiin *Valvojassa*. Kilven tekstissä korostetaan liberalismia ja ruotsinkielisen kansanosan asemaa jopa suomenkielisen kansan kustannuksella. Tällaisen tekstin julkaiseminen on mielenkiintoinen ratkaisu aikakauslehden toimitukselta. Seuraavaksi tarkasteltavissa Kilven teoksen kirjallisuuskritiikeissä tämä ristiriitaisuuksia sisältävä teksti saa yhä uusia piirteitä, kun kriitikot näyttävät käyttävän tekstiä valikoivasti pitkälti omien tarpeidensa mukaan.

Juho Hollo (1885–1967) toimi kirjoittajana pidemmälle kritiikille, joka julkaistiin loppuvuoden 1917 aikana. Tämä kritiikki teoksesta alkaa hyvin positiivisesti tuoden esiin, kuinka osuvasti Kilpi kuvaa kansan kielitaistelun viime aikaisia tapahtumia. Loppua myöten teksti muuttuu kuitenkin melko kriittiseksi, eivätkä aiemmin esitetyt Kilven näkemykset tunnu sopivan yhteen Juho Hollon käsitysten kassan. Hollo oli *Valvojan* aktiivinen kirjallisuuskriitikko, kääntäjä sekä kasvatusopin professori, joka kouluttautui Suomen lisäksi useissa Euroopan maissa (Laitinen 1999, Kansallisbiografia).

Hollo tuo kritiikkinsä alussa esiin sen, kuinka Volter Kilpi on onnistunut hyvin varsinkin maan sisäisten ryhmävastakohtien, eli suomenkielisten ja ruotsinkielisten riitaisuuksien, kuvaamisessa. Hän näkeekin Kilven tekstin onnistuneimpana osuutena kieliryhmien luontaisten ja rodullisten erontekojen esittelyn. (*Valvoja* 1917, 529–530.) Heti Hollon kritiikin alkusivuilta siis huomataan, kuinka hän nostaa esiin nimenomaan kansan kahtiajaon ja sen piirteet, eikä niinkään kahtiajaon turhuuden ajatusta, jonka Kilpi näki

tärkeänä. Hollon tekstin jatkuessa tämä kahtiajakoisuuden esittely muuttuu pitkälti ruotsinkielisen kansanosan kritiikiksi.

Hollo puhuu tekstissään jopa ”puhdistusprosessista”, jonka maa voisi kokea tämän kaksijakoisuuden poistamiseksi. Hän lainaa yksittäisen lausahduksen verran Kilpeä ja lainauksen loppuosa kuuluu: ”Ehkä historiallisten olosuhteitten vuoksi ruotsinkieliseksi vierautuneen sivistyneistömme irtautuminen suomalaisesta kansallisesta elimistöstä on tämän kansallisuuden terveelle kehitykselle välttämätön puhdistusprosessi, joka särkee pois tästä elimistöstä sen, minkä olosuhteet ovat tehneet vieraaksi tälle elimistölle, ja joka särky on kestettävä ja kestettävä loppuun, jotta elimistö taas voisi toimia häviöttä ja terveenä?” (*Valvoja* 1917, 530–531).

Edellisestä lainauksesta käy hyvin ilmi se, kuinka Hollo siteeraa Kilven tekstiä omien tarkoitusperiensä mukaan. Tuntuu kuin hänen näkökulmansa mukaan ruotsinkielisen kansaosan onkin lopulta erottava täysin suomenkielisestä, tai poistuttava kokonaan, jotta suomen kielen sivistys voisi kukoistaa. Näin ajateltuna ruotsinkieliset erotetaan suomenkielisten kuvitellusta yhteisöstä. Tällainen näkökulma kielen erityisyyteen kaksikielisen kansakunnan sisällä tuntuu vahvasti poissulkevalta ja sisäänpäin suuntautuneelta nationalismilta. Hollon tulevaisuuden yhteiskuntaan ei kuulu lainkaan ruotsinkielistä kansanainesta, vaikka Kilpi kuinka korostaisi kaksijakoisuuden merkityksettömyyttä tai ruotsinkielisen vanhan sivistyksen tärkeyttä Suomen kansalle.

Hollo jatkaa eritellen, ettei todellista kansallista sivistystä voida nähdä olevan esimerkiksi Itävallassa samoin kuin sitä voidaan nähdä olevan Saksassa tai Ranskassa, joissa yhteinen kieli toimii ”kansallisen ominaislaatuisuuden” ilmaisijana. Hän onkin sitä mieltä, että Kilpi näkee kielen merkityksen kirjassaan liian vähäiseksi. Hollo tuo myös esiin epäilyksensä sitä kohtaan, että Suomen ruotsinkieliset voisivat sulautua maahan yhtenäiseksi sivistykseksi. Tästä hän jatkaa pohtimaan, kuinka tärkeä osa kansan henkistä olemusta äidinkieli on, ja kuinka se on ”meidän henkisen olemuksemme katoamaton kude ja ohjaaja, luu meidän luustamme ja liha meidän lihastamme”. (*Valvoja* 1917, 531–532.) Tämä näkökulma vahvistaa aiemmat epäilyt kielinationalistisesta, muut kielet poissulkevasta kansakunnasta. Kun Hollo toteaa, etteivät monikieliset Euroopan valtiot, kuten Itävalta, ole yhtä sivistyneitä kuin esimerkiksi kielen nationalismista tunnettu Saksa, näyttää Hollon

mielipide selvältä. Hän ei näe Suomen mahdollisuuksia sivistyneenä kansakuntana, jos ruotsinkielinen kansanosa pitää yllä omaa osaansa sivistyksestä.

Tekstinsä loppuun Hollo lisää näkemyksen, jonka mukaan ruotsinkielisen sivistyneistön etääntyminen on ohjannut heidät siihen, ettei heitä kiinnosta yhteisen kansallisen pohjan etsiminen, vaan pelkästään raha, tuo ”irrallinen, vierivä ja hengetön” metalli (*Valvoja* 1917, 553). Tällainen viittaus suomenruotsalaisten ahneuteen ja kansallisten asioiden väheksyntään tekstin lopussa on Hollon tehokeino ja provosointiyritys kansanosien välistä ”sotaa” kohtaan. Hollon argumentaatio ohjaa Suomea kohti kansakuntaa, jossa ruotsinkieliset kansalaiset ovat täysin poissuljettuja ja kiista kansan sisällä kieliasiassa on oikeutettua, kunhan tuloksena on suomen kielen täydellinen voitto.

Samanlainen keskustelu Kilven tekstin ympärillä jatkuu myös Väinö S-N -nimimerkin kirjoittaman lyhyemmässä *Kansallisen itsetutkiskelun* kirjallisuuskritiikissä. Tämänkin kritiikin kirjoittaja korostaa aluksi, kuinka osuvasti Kilpi kuvaa kansan oloja, mutta päätyy pian Hollon tavoin korostamaan kansanosien eroja ja kielitaistelun oikeutusta. Hänen tekstinsä näkökulma näkyy hyvin esimerkiksi seuraavassa lainauksessa:

> Halki koko umpisuomalaisen Suomen elää ja tulee elämään kansamme kustannuksella virka- ja liikemiesluokka, joka katsoo olevansa oikeutettu vieromaan ja halveksimaan suomalaista kultuuria ja kansaa niin kauan kunnes sille jyrkästi asetetaan valittavaksi joko siirtyminen palvelemaan ruotsinkielistä rannikkorahvasta tahi suomalainen kultuurityö sen kansan keskuudessa, jonka kustannuksella se elää. (*Valvoja* 1917, 541–542)

Lainauksessa kirjoittaja vihjaa, kuinka ruotsinkielinen kansanosa on älymystö, joka kerää kunniaa yhteiskunnan tärkeissä tehtävissä, mutta joka määrätietoisesti halveksuu kansan kulttuuria. Kirjoittaja jatkaa tästä sanomalla, että itsenäisessä Suomessa ajatukset kansaosien eriytymisestä tulevat varmasti ajankohtaisiksi, ja ehkä ruotsalainen kansanosa näin kuihtuu pois. Kirjoittaja ei myöskään näe, että ruotsinkielisillä olisi oikeus toimia suomenkielisissä viroissa kehittämässä suomalaista yhteiskuntaa (*Valvoja* 1917, 542). Kirjoittaja sanoo siis Hollon puheiden tavoin sen, kuinka kansan sisään ei mahdu kahta kieliryhmää ja hän perustelee ajatuksiaan suoraan ruotsinkielisen kansanosan huonoilla ominaisuuksilla ja ”väärillä” ajatuksilla suomalaisesta kulttuurista.

Näyttää siltä, että molemmissa kritiikeissä Kilven teoksesta on otettu yksittäisiä lauseita, jotka palvelevat kritiikin kirjoittajan näkemystä kieliasiaan. Se osa *Kansallisesta itsetutkiskelusta,* jonka Kilpi on nostanut esiin *Valvojan* vuosikertaan osoittaa, että Kilven mielipide kielikiistaan olisi hyvin erilainen kuin kritiikkien kirjoittajien. Kilven kirja ei ole kokonaisuudessaan julkaistu aikakauslehden sivuilla mutta teksti, joka on julkaistu korostaa, ettei Kilpi näe kielitaistelua kansakunnan rakentumisen tärkeimpänä tekijänä. Se ennemmin osoittaa, kuinka kieliosien riitelyn tulisi loppua, jotta yhteiskuntaa voidaan kehittää eteenpäin. Näin Kilven ajatus näyttää huomattavasti lievemmältä kuin hänen teoksensa kritiikkien kirjoittajien mielipiteet, joiden mukaan maassa tulisi tapahtua ”puhdistusprosessi”, joka veisi ”kiittämättömän” ruotsinkielisen kansanosan mennessään suomalaisen sivistyksen kehdosta.

Näiden kriitikkojen kirjoittamat kärkkäät mielipiteet nousevat eroavina esiin *Valvojan* muusta suhtautumisesta kieleen. Päätoimittaja Castrén näki ruotsinkielen tärkeänä jopa suomenkielen tarkoituksia avatessaan. Ramstedt puolestaan nosti tekstissään esiin liberaalin näkökulmansa kieleen ja Kilven tekstissä kieliriidasta haluttiin eroon. Myös nuorsuomalaisten puolueohjelma ohjaa puolueen aatteita suuntaan, jossa molempien kielien asema on taattava yhteiskunnan kaikissa osissa.

Kriitikoiden nationalistinen näkemys kielen tärkeyteen selittyy ehkä uhkan tunteena, joka saa pelkonsa siitä, kun Kilpi nosti ruotsinkielisen sivistyneistön jopa rodullisesti suomenkielistä paremmaksi. Pelko siitä, ettei suomenkielinen sivistys voisi kukoistaa vanhan syvemmän sivistyksen varjossa saattaa saada kirjoittajat pelkäämään tulevaa ja näin ajattelemaan sisäänpäin kääntyen vain oman kieliryhmänsä asemaa. Luvun alussa eritelty kielen tärkeys Andersonin kansakuntien luomisprosessissa sekä Hobsbawmin teoriasta nostettu ajatus yhteisen kielen toimimisesta kansakuntaan kuulumisen kriteerinä, näkyvät hyvin kahdessa viimeisessä analysoidussa *Valvojan* tekstissä. Kuitenkin suuri osa kieleen liittyvien tekstien fokuksesta näyttää kulkevan suuntaan, jossa kielen merkitys kuvitellun suomalaisen yhteisön luojana ei ole niin merkittävä kuin monet muut identifioimisen keinot. Näin *Valvojan* sisäinen aatemaailma suhteessa kieleen on sirpaleinen, ristiriitaisuuksia ja jopa vastakkaisia mielipiteitä täynnä. Seuraavissa alaluvuissa käsiteltävät etnisyys ja uskonto toimivat esimerkkeinä muista keinoista, joiden avulla *Valvojan* tekstit luovat niin yhtenäisyyttä kuin erojakin yhteiskunnan sisällä.

5.2 Keitä ovat suomalaiset?

Edellä käsitelty kieli on tärkeä osa nationalismia ja kansakunnan rakennusprosessia. Kieli ei kuitenkaan nationalismia tutkineille teoreetikoille näyttäydy lainkaan ainoana tekijänä kansakunnan luomisessa. Kieli on vain yksi, eikä välttämättä aina edes tärkein kriteeri, kun teemme eroja kulttuuriyhteisöjen välille (Hobsbawm 1994, 69). Hobsbawm erittelee (1994, 61), että on olemassa kaksi tekijää, joita pidämme nykyään merkittävinä tai jopa ratkaisevina asioina kansakunnan määrittelyssä, ja nämä asiat ovat kieli sekä etnisyys.

Etnisyys on siis myös tärkeä tekijä, joka on tuotu mukaan kansakuntien rakennusprosesseihin. Jo tämän tutkielman kieltä käsittelevästä luvusta huomataan, kuinka Volter Kilpi nostaa tekstissään kielen erontekijöiden rinnalle etniset ja rotuun pohjaavat erot Suomen sisäisten kansanosien välille. Suomalaisuudelle onkin poliittisen identiteettiprojektin kautta etsitty oikeaa paikkaa ja luonnetta kielen lisäksi esimerkiksi kulttuurista ja juuri etnisyydestä ja sen alkuperästä, ja suomalaisuus on monin paikoin ajateltu pysyvänä ja aina olemassa olleena (Harle & Moisio 2000, 55). Vuonna 1917 tiedossa oli myös fakta, ettei Suomen maantieteellinen alue ole aina ollut asuinkelpoista. Siksi pidettiin tärkeänä selvittää, mistä suomalaiset ovat maahan tulleet ja keihin suomalaiset voivat etnisyyden kautta kokea sukulaisuutta. Toisin sanoen etnisyyden voidaan ajatella liittyvän nationalismin yhteydessä kysymykseen, keitä ovat suomalaiset ja mihin pohjaa suomalainen identiteetti.

Saukkosen ja Pakkasvirran mukaan (2005, 108–109) etnisyys voi kansakunnan rakennusprosessissa rakentua ulkoisten tunnusmerkkien sijaan yhtä hyvin myös ”sovittujen” symbolisten ja tiedollisten merkkien itseidentifikaatioiden varaan, ja erilaisia etnisiä symboleita käytetään sekä rationaalisesti että irrationaalisesti, ja näin kansakunnan etnisyyteen pyritään tuomaan mukaan tunneperäinen side. Tähän siteeseen liitetään usein myös maantieteellisiä ulottuvuuksia. Etnonationalismiksi on kutsuttu sitä, kun etnisiin ristiriitoihin ja etniseen tietoisuuteen yhdistyy territoriaalisia vaatimuksia (Saukkonen & Pakkasvirta 2005, 114). Kun suomalaisilla oli vuonna 1917 ajatuksia siitä, missä tulevan

valtion rajat kulkisivat, voidaan etnisten identifikaatioiden luominen nähdä myös etnonationalismin toteutuksena.

Etnisyyteen on liittynyt tiukasti rodun käsite ja roduntutkimuksen historia. Aira Kemiläinen toteaa (1994, 15–16), kuinka rotu on saanut käsitteenä huonon maineen 1900-luvun rasismin myötä, mutta on ollut 1700- ja 1800-luvuilla syntyneen antropologian tärkeä peruskäsite ja merkittävä tutkimuskohde myös Suomessa kansan alkuperää etsittäessä. Samoihin aikoihin, kun roduntutkimus pantiin alkuun, elettiin kansallisuusliikkeen ja kansallisuusaatteen aikaa ja varsinkin 1800-luvun lopulla käsitteeseen ”kansallisuus” kuului oman kielen lisäksi yhteisen polveutumisen ajatus. Tämän jälkeen Suomen kansalle on löydetty todellisia ja useimmiten kuviteltuja alkujuuria kaikilta ilmansuunnilta. (Kemiläinen 1994, 17.)

Valvojan toimitus ei myöskään ole jättänyt etnisyyteen liittyviä kysymyksiä vuoden 1917 vuosikerran sivujen ulkopuolelle. Tammikuun julkaisussa Aarne Europaeus (1887–1971) (myöhemmin Äyräpää) pohtii indoeurooppalaiskysymystä artikkelissaan *Indoeuroppalaiskysymys ja kivikauden tutkimus*. Europaeus oli suomalainen kivikauden tutkija, joka toimi esimerkiksi Helsingin yliopiston professorina ja teki paljon kaivauksia. Hän näki arkeologian tulosten tuomisen kansan tietouteen tärkeänä ja toimi Muinaistieteellisen toimikunnan viroissa. (Huurre 2007, Kansallisbiografia.)

Europaeuksen artikkelin pääteemana on pohtia Sophus Müllerin, aiemmasta roduntutkimuksesta pääosin eroavaa, uutta tutkimusta indoeurooppalaisen rodun alkujuurista. Hän puhuu tekstissään paljon muinaiskansojen alkuperän selvittämisen tärkeydestä ja esihistoriallisista kansallisrajoista (*Valvoja* 1917, 39). Hän myös toteaa suoraan, kuinka kulttuurien historian selvittämisestä saadaan viittauksia siihen, ”mihin suuntaan kansallisuuskysymys on ratkaistava” (*Valvoja* 1917, 34). Europaeus siis selvästi ajattelee, että näiden esihistoriallisten kansallisrajojen selvittäminen tuo vastauksen siihen, keitä suomalaiset ovat ja mihin suomalaisuuden historiaa voidaan identifioida. Nationalismin teorian läpi katsottuna tällaisen etnisen alkuperän metsästyksen voidaan todeta olevan osa kuvitteellisen yhteisön yhteisen historian ja kansakunnan tarinan etsimistä.

Europaeus tarkastelee artikkelinsa alkupuolella Pohjoismaiden kivikauden kulttuureja, jotka johdattavat tarkastelemaan indoeurooppalaiskysymystä ja antavat taustaa asialle. Hän kertoo, että vanhin kulttuuriryhmä Pohjoismaissa on ollut niin sanottu raakkutunkiokulttuuri. Tätä seurasi Pohjoismaiden megaliittikulttuuri, joka saapui lännestä ja toi mukanaan karjanhoidon ja maanviljelyn. Tämä suuntaus on Europaeuksen mukaan viime kädessä peräisin Välimeren maista, joista se on levinnyt lähes koko Eurooppaan tuoden mukanaan ”eteläisempien seutujen korkeaa sivistystä”. (*Valvoja* 1917, 31–33.)

Megaliittikulttuurin rinnalle puolestaan muodostui kokonaan uusi kivikauden ryhmä, joka erottui megaliittikulttuurista kaunistekoisten reiällisten sotakirveiden ja yhden hengen hautojen kautta. Luettelemalla eri tutkijoiden nimiä Europaeus todistelee, että tällä vasakirveskulttuurilla oli Pohjoismaissa suuri levinneisyys ja että Skandinavian niemimaan lisäksi myös Suomi kuului tähän ”kauniita esineitä tuottaneeseen” kulttuurivirtaukseen. Kehittyessään tämä kulttuuri antoi kirjoittajan mukaan pohjoismaiselle kivikaudelle muusta Euroopasta sekä Skandinavian megaliittikulttuurista eronneen luonteen. (*Valvoja* 1917, 32–33.)

Vasarakirveskulttuurin kuvailussa pistää silmään tapa, jolla Europaeus puhuu kyseisestä kulttuurivirtauksesta. Hän kuvailee useaan otteeseen, kuinka kauniita ja taitavasti tehtyjä tämän kulttuurin kirveet ovat, kun muiden hänen mainitsemiensa kulttuurien tuotteet saavat osakseen vain luettelomaista kerrontaa siitä, millaisia vaivalla rakennettuja esineitä ja hautoja niihin kuului. Tämä kielellinen eronteko erityisesti Pohjoismaiden sisäisten kulttuurien, megaliittikulttuurin ja vasarakirveskulttuurin, välille näyttäytyy oman muinaisuuden ja historian paremmuuden korostamisena.

Edellä mainittujen kulttuurien levitessä Pohjoismaihin ei Suomen maa-ala ollut asumaton. Europaeus puhuu uusien kulttuurien leviämisen yhteydessä niiden joskus sotaisista ja joskus rauhallisista ilmenemisistä. Europaeus tarkastelee myös sitä, miten vanhan ja uuden kulttuurin kohtaukset muuttivat maan kulttuurioloja:

> Vielä huomautettakoon, että uusi kultuuri, joka toisaalla (esim. Jyllannissa) leviää verraten yhtenäiselle alueelle, toisaalla taas (esim. Ruotsissa ja Suomessa) ikään kuin imeytyy tiheänä verkkona edellisen asutuksen keskuuteen, on kaikkialla ennen pitkää entisen joko korkeamman tahi

> alemman kultuurin kanssa läheisissä suhteissa. [– –] Sekoitus vanhan ja vasta tulleen välillä alkaa pian, kuten useat löydöt todistavat, ja tuloksena on sekakultuuri, joka näyttää entisen paikallisen kultuurin jatkolta, tosin uusilla aineksilla sekoitettuna. Niin on laita ainakin Pohjoismaissa, missä havaintoja tältä alalta on tehty. (*Valvoja* 1917, 36–37)

Lainauksesta erottuu Suomen kansalliseen identiteettiprojektiin liittyvä ajatus siitä, kuinka suomalaista kulttuuria ja suomalaisuutta pidetään ainakin osin aina olemassa olleena. Kansaa ja kulttuuria on siis ollut täällä myös ennen vasarakirveskulttuuria. Lainauksessa todetaan, kuinka alkuperäinen kulttuuri näyttää jatkuvan ja saavan uusia aineksia, kun uusi kulttuuri sekoittuu siihen. Tällöin Suomen alueella jo ollut kulttuuri on Europaeuksen tekstin mukaan saanut osakseen aiemmin todettuja ”eteläisempien seutujen korkeaa sivistystä”. Näin tuodaan esiin toisaalta se, että kivikaudella alueella on jo ollut vakiintunut kulttuuri ja toisaalta se, että kulttuurien sekoittuminen on tuonut mukanaan uutta kehitystä. Tämä kehitys ei kuitenkaan ole poistanut vanhaa kulttuuria, vaan lähinnä tuonut siihen parannuksia tehden uudesta kulttuurien yhdistelmästä vanhan kulttuurin jatkeen.

Kuvitellun yhteisön luomisen kannalta tämän asian esiin tuominen näyttää järkevältä. Ajan tieteelliset tutkimukset osoittivat, ettei suomalaisuus ole yhdestä yhtenäisestä etnisestä alkuperästä lähtöisin. Kuitenkin Europaeus tuntuu pyrkivän osoittamaan, ettei etnisyyksien sekoittuminen ole haitannut suomalaisten kehitystä, vaan uuden ja vanhan kulttuurin sekoitus on luonut yhä paremman yhdistelmän. Näin vieraalle kansanainekselle avataan kansan historian muistin ovi, ja etelästä tulleesta vasarakirveskulttuurista saadaan aikajakso myös oman kansanaineksen historiaan.

Itse indoeurooppalaiskysymykseen siirryttäessä Europaeus erittelee Sophus Müllerin kansallisuushypoteesia siitä, mihin hän sijoittaa käsitellyt kivikauden kulttuurit suhteessa indoeurooppalaisuuteen:

> Jo vanhastaan hän (Müller) on ollut sitä mieltä, että megaliitti- ja Jyllannin vasarakirveskultuurit kuuluvat eri kansoille; nyt hän on lausunut, mitä kansoja hän niiden kannattajiksi arvelee. Megaliittikansa olisi Välimeren maiden muinaisten ei-indoeuroppalaisten rotujen keskuudesta lähtenyt,

> vasarakirveskultuuri taas kuuluisi indoeuroppalaisille, jotka sittemmin antoivat pohjoismaiselle rodulle pääleiman. (*Valvoja* 1917, 39)

Näin tulee esiin ajatus, jonka mukaan suomalaiset olisivat etniseltä alkuperältään indoeurooppalaista rotua. Tämä Europaeuksen erittelemä ajatus siitä, kuinka Müller sanoo vasarakirveskulttuurin, eli myös suomalaisuuden olevan osa jalona pidettyä indoeurooppalaista rotua, ei sovi Euroopan yleiseen ajatukseen suomalaisten etnisestä alkuperästä. Euroopassa ajateltiin vielä 1900-luvullakin, että suomalaiset ja lappalaiset polveutuivat mongoleista ja esimerkiksi skandinaaviset ja saksalaiset tietosanakirjat sanoivat suomalaisten olevan mongoleja (Kemiläinen 1994, 110–111; Aro 1985, 204). Suomalaisia pidettiin siis Euroopassa indoeurooppalaisuutta alempana rotuna, ja suomalaisten edustama mongolirotu sijoitettiin rotuhierarkiassa indoeurooppalaisia huomattavasti alemmalle tasolle (Kilpeläinen 1885, 183). Vielä 1920- ja 1930-lvuilla Euroopan kartastoissa Suomi merkittiin usein samalla värillä Aasialaisten kansojen kanssa (Kemiläinen 1994, 127).

Europaeuksen esiin tuomat linjavedot sotivat siis selkeästi ajan yleistä näkökulmaa vastaan. Toki on ymmärrettävää, että hän nostaa *Valvojan* sivuilla esiin tällaisen uuden tutkimuksen, jonka mukaan Suomi näyttääkin olevan etniseltä alkuperältään arvostetumpi ja jalompi kuin muut Euroopan maat olettavat. Tällaisen tutkimuksen esittely voidaan nähdä osana kansakunnan rakentamisen prosessia, kun Europaeus löytääkin suomalaisuudelle arvokkaan historian. Poikkeavan tutkimustuloksen esittäminen oikeana sopii myös Hobsbawmin esittämään etnisyyden käyttämiseen nationalismissa. Uusi löydetty etninen historia ohjaa löytämään uuden, arvostetun kansan historian ja yhtenäisyyden tunteen suhteessa Eurooppaan.

Anderson puhuu kansakuntaan liittyvän poliittisen rakkauden yhteydessä siitä, kuinka nationalismi liittyy tiettyyn ihonväriin, sukupuoleen, syntyperään ja syntymähetkeen, eli kaikkeen sellaiseen, mihin itse ei voi vaikuttaa (Anderson 2017, 204). Tämä syntyperä ja syntyperän historia on siis asia, johon ei yleensä itse voi vaikuttaa, mutta tästä asiasta voidaan tehdä arvostettu osa kansakuntaa ja osa kansakunnan jäsenten historiaa. Europaeus pyrkii vaikuttamaan tähän suomalaisen syntyperän historiaan tuomalla esiin aiemmasta yleisestä tutkimuksesta eroavia näkemyksiä. Vanhan kulttuurin positiivisuuden ja

edistyksellisyyden kuvailulla viedään näin nationalismin tehtävää eteenpäin luoden poliittista rakkautta kansan historiaa kohtaan.

A. M. Tallgren (1885–1945), Aarne Europaeuksen kanssa opiskelija-asuntonsa jakanut tutkija, on kirjoittanut *Valvojan* vuosikertaan artikkelin *Suomen osuus Aasian muinaisuuden tutkimiseen*. Tämä kirjoitus pohjaa selkeästi Europaeuksen kirjoituksesta poiketen ajatukseen, jonka mukaan suomalaiset olisivat Aasiasta lähtöisin olevaa ”alempaa” mongolirotua. Tallgren oli Suomen kansallismuseon amanuenssi, joka teki kansanvälistä suosiotakin saavuttanutta tutkimusta muun muassa Venäjällä, Siperiassa ja Kaukasiassa (Heikinheimo 1955, 744). Tallgrenin kirjoitus on eräänlainen ylistys Aasian kulttuuria ja suomalaista tutkimustyötä kohtaan.

Näyttää siltä, että Tallgrenin artikkelin tarkoituksena on korjata eurooppalaisten tutkimusten esiin tuomaa mielikuvaa alempirotuisista mongoleista ja Aasian kulttuuriperinnöstä. Kemiläisen mukaan (1994, 152–153) suomalaiset eivät halunneet kuulua tähän alempaan rotuun, joten he pyrkivät näkemään aasialaisten hyviä puolia. Teoriaan rotujen eriarvoisuudesta suhtauduttiin vielä 1800-luvulla ikään kuin tosiasiana, mutta hiljalleen tämä ajatus sai myös vastustuksensa (Kemiläinen 1994, 186–187). Tallgrenin artikkelia voidaan pitää eräänlaisena mielenosoituksena näkemykselle, että rotuteoria olisi täysin mustavalkoinen ja erityisesti ajatukselle, että suomalaiset näyttäytyisivät alempirotuisina mongoleina, tai että aasialaiset ylipäänsä olisivat eurooppalaisia alempiarvoisia.

Kirjoituksensa alussa Tallgren puhuu Aasian kulttuurin rappeutumisesta, taiteen katoamisesta ja kulttuurin sirpaloitumisesta. Hän sanoo, että Aasiasta on jäljellä vain raunioita. Tästä hän siirtyy kuitenkin pohtimaan sitä suurta kulttuuria, joka kaivauksien avulla voidaan löytää, ja nostaakin Aasian kulttuurin arvon korkealle. Tallgren toteaa, että ”ainakin näiden rivien kirjoittajan silmissä Aasia tuntuu entisyytensä valossa ikuiselta ja kuolemattomalta, niin ylhäiseltä, että aika, sen pyyteet ja intohimot eivät sille merkitse mitään”. (*Valvoja* 1917, 329–330.) Näin Tallgren nostaa päälaelleen ajatuksen Aasian ja sen tuoman mongolirodun kulttuuriperinnön arvosta. Aasian olojen tarkastelun jälkeen Tallgren siirtyy puhumaan, kuinka etnisyyden tutkimus ei lainkaan ole valmista, vaan muinaisuuden tutkiminen tarvitsee lisää tietoa kansallisten asioiden varmistumiseksi:

> Suuret, jo tällä hetkellä keskeisimmät kieli-, kansa- ja muinaistieteelliset kysymykset eivät voi tulla ratkaistuiksi ennen kuin Keski-Aasian tutkimus on sanonut ratkaisevat sanansa [– –] Sellaisia tärkeitä kysymyksiä ovat kysymykset indo-europpalaisten kansojen alkukodista ja vaelluksista, heidän suhteestansa uralilaisiin ja altailaisiin kansoihin, kysymys turkkilaisten osuudesta Europan kansainvaellusajan taiteeseen, kysymys arabeskien alkuperästä, nestorianismin, manikeolaisuuden ja buddhalaisuuden vaiheitten selvittely, Rooman ja Kiinan väliset kauppasuhteet. Ja taaempana häämöittävät vielä suurempain arvoitusten selitykset: Kiinan kultuurin alku, Intian muinaisuus, ehkä sumerolais-akkadilaistenkin kansojen ensimäinen alkuaste. (*Valvoja* 1917, 330)

Lainauksessa Tallgren liittää kieli-, kansa- ja muinaistieteet yhteen kokonaisuuteen, ja viittaa tällä muinaisten kansallisuusrajojen etsimisen prosessiin. Tehtävä ei siis ole lainkaan valmis, eikä aiemmin ajatellut rotujen alkukodit olekaan välttämättä siellä, missä niiden ajatellaan olevan. Ja vaikka olisivatkin, löytyy Aasian suurista kulttuureista suuria ratkaistavia kysymyksiä, joiden vastaukset saattavat selventää Euroopan historian taiteellista ja tieteellistä kehitystä. Lainauksesta käy siis ilmi, kuinka suuria kysymyksiä Aasian kulttuurista on vielä selvitettävänä. Euroopan käsitys Aasian rotupohjan kehittymättömyydestä sekä suomalaisten mahdollisen mongolialkuperän heikkouksista osoitetaan näin keskeneräiseksi ajatuspohjaksi, josta on unohdettu monen suuren maailmankulttuurin olemassaolo ja niiden mahdolliset Eurooppaakin kehittäneet piirteet.

Tallgren nostaa seuraavaksi länsimaisen Aasian tutkimuksen vähyyden rinnalle suomalaisten tekemän merkittävän tutkimuksen Aasiassa. Hän kertoo, kuinka esimerkiksi M. A. Castrén suoritti jo edellisellä vuosisadalla tutkimuksia Minusinskin alueella etsiessään suomensuvun varhaisinta sivistysastetta (*Valvoja* 1917, 332–333). Tallgren tuo myös esiin sen, että nämä etsinnät olivat johtaneet joihinkin tutkimustuloksiin, mutta mitään ratkaisevia todisteita suomalaisen sivistyksen alkuperästä ei vielä ollut löytynyt. Tämän vuoksi tutkimuksia olisi jatkettava, ja ”muinaistutkijan lapion on kaivettava esiin todistuskappaleet [– –] Uralin suomalaisten alkusivistyksen alkulähteiltä” (*Valvoja* 1917, 339). Aasian muinaisuuden tutkimuksen jatkamisen tärkeys näyttää tärkeältä asialta Tallgrenille:

> Suomen osanotto tällaisen tutkimustyön suorittamisessa ei vain syventäisi tieteemme mahdollisuuksia uralilaisella ja altailaisella alueella. Se voisi myös nostaa maan tieteelliseksi suurvallaksi, jonka siirtomaina olisi puolet Aasiaa. (*Valvoja* 1917, 339–340)

Lainauksesta käy hyvin esiin vakavuus, jolla Tallgren suhtautuu etnisten juurien etsimiseen. Hobsbawmin mukaan (1994, 73–76) hyvin harvat modernin ajan kansalliset liikkeet perustuivat todelliseen vahvaan etnisen alkuperän tietoisuuteen, vaan ne usein keksivät sellaisen. Tämä ajatus näkyy myös hyvin *Valvojan* sivuilla Tallgrenin ja Europaeuksen artikkeleissa. Täyttä tietoa suomalaisuuden etnisestä alkuperästä ei ollut, mutta erilaisten näkökulmien ja tutkimustulosten esiin tuominen oli tärkeää itsenäistyvän Suomen kannalta. Edellisessä lainauksessa tutkimuksen tärkeyden korostaminen ja suomalaisen tutkimuksen ansiokkaiden mahdollisuuksien esiin tuominen näyttäytyvät myös osana kansakunnan rakentamista. Omien juurien ja oman kansan tieteellisen älykkyyden löytäminen ja käyttäminen toimivat osana kansakunnan historian ja täysivaltaisuuden luomista. Tutkimuksen kehittäminen näyttäytyy myös edistysaskeleena kohti tulevaa kansainvälistä menestystä tieteen alalla.

Indoeurooppalaisuutta ja Aasian kulttuuriperintöä käsittelevissä artikkeleissa tuntuu piilevän myös nuorsuomalaisten liberaali katse kohti Eurooppaa. Europaeus esittelee uuden teorian, jonka mukaan suomalaisten rotupohja olisi indoeurooppalaisuudessa, jonka lähtökohdat löytyvät Euroopasta. Tallgren puolestaan tuo esiin Aasian kulttuurin mahdolliset vaikutuksen Euroopan taiteeseen ja sivistykseen. Suomen identiteettiprojekti siirtyikin idästä länteen ja slaavilaisista kohti Eurooppaa ja identiteetti haluttiin luoda suhteessa Eurooppaan. Hiljalleen kysymykset kuuluivatkin, ketä ovat eurooppalaiset, missä on Eurooppa ja missä on Suomi suhteessa Eurooppaan. (Harle & Moisio 2000, 56.)

Muinaisen etnisyyden ja suomalaisuuden juurien paikan etsimisen lisäksi *Valvoja* tuo esiin Suomen sisäistä etnistä jakoa. Esimerkiksi nimimerkin A. G.:n kirjoittama kritiikki Ilmari Kiannon *Vienan kansan kohtalo* -teoksesta tuo esiin suomalaisuuden sisäisten erojen ajatuksen. Nationalismin perustana ja sen osana on useissa tapauksissa toiminut ikivanha heimotunne (Kemiläinen 1994, 62). Näin näyttää olleen myös Suomessa, sillä heimoteoriat ja Suomen kansan etninen jako eri heimoihin on vallinnut pitkään maan roduntutkimuksessa.

On ajateltu, että Ruotsin valtakunnan aikana eri puolilta tulleet heimot sulautuivat Suomen kansaksi ja yhteinen kieli ja tällä kielellä saarnaava kirkko vahvistivat heimojen yhtymistä (Kemiläinen 1994, 29–30). Zachris Topelius esitti 1800-luvun lopulla, että Suomen kansa on syntynyt Ruotsin valtakunnassa neljästä ”kansakunnasta”, hämäläisistä, karjalaisista, ruotsalaisista ja lappalaisista, ja hänen *Maamme-kirjansa* siirsi heimojen stereotypiat kansalle (Kemiläinen 1994, 103–106).[3] Varsinkin 1800-luvulla hämäläiset ja karjalaiset heimot nähtiin toisinaan eri rotuina ja rotuihin liitettiin niin henkisiä kuin fyysisiäkin ominaisuuksia, joilla nämä rodut erosivat toisistaan (Kemiläinen 1994, 96).

Käsillä olevassa Kiannon romaanin kritiikissä kirjoittaja tuo esiin erityisesti Kiannon karjalaisuuden kuvaamisen. Hän sanoo, ettei Kiannon teos taiteellisuudessaan yllä Kiannon pääteoksen *Punaisen viivan* tasolle, mutta sisällöltään se voittaa taiteellisetkin puutteensa:

> Sillä, sanottakoon se heti, Kiantoa ei ole pakoittanut romaania luomaan mikään taiteellisten näkemysten rikkaus ja intuitiiviset, luonteiksi kootut näyt Karjalan korpikansan sielunelämästä. Eihän tuotakaan kaikkea ole puuttunut, mutta kyllä romaanin on sittenkin lähinnä sanellut Kiannon tekisi mieli sanoa kansallistuntoon pohjautuva rakkaus rajantakaiseen heimokansaamme ja sen unohdettuun taisteluun sorronalaisen kansallisuutensa säilyttämiseksi. (*Valvoja* 1917, 463)

Anderson tuo nationalismin teoriassaan esiin taiteen tärkeyden pohtiessaan, miksi ihmiset ovat valmiita kuolemaan kansakuntien puolesta. Nationalismi synnyttää hänen mukaansa syvää rakkautta kansakuntaan, ja esimerkiksi proosa ja kuvataiteet ilmentävät tätä rakkautta (Anderson 2017, 201). Edellisestä lainauksesta käy ilmi tämä proosan tuottama rakkaus kansakuntaa kohtaan, sekä kyseisen proosan tuottajan kansakunnalliset inspiraation lähteet. Unohdettuun taisteluun viittaaminen lainauksessa liittää rajantakaisen heimon merkittäväksi osaksi kuvitellun yhteisön historiaa. Vienan karjalaiset liitetään näin rajantakaisenakin etnisenä yhteisönä osaksi Suomen kansan tiedostettua yhteisöä.

[3] Topelius kertoo *Maamme kirjassa* esimerkiksi karjalaisten olevan vartaloiltaan solakoita, ruskeahiuksisia, avomielisiä, ystävällisiä, puheliaita, kerskaita ja pitkävihaisia (Topelius 1981, 54). Hämäläiset puolestaan ovat esimerkiksi rotevia, kankeita, hiljaisia, suorahiuksisia, itsepintaisia sekä hitaita suuttumaan ja antamaan anteeksi (Topelius 1981, 159).

Kiannon tapauksessa rakkaus kansakuntaa kohtaan ilmenee kirjoituksessa usein mainitun ”heimoustunteen” kautta. Kirjoittaja puhuu, kuinka Kiannon heimoustunne on tehnyt romaanista rakastettavan kuvauksen korpiheimon kansallisesta heräämisestä. Teos on heimoromaani, joka käsittelee Vienan kansan ”vaistomaisen itsetajunnan” ja kansallistietoisuuden heräämistä kukoistuskausineen ja takatalvineen. Teoksessa korostuu Suomen ja Karjalan yhdistäminen ja joukkoliikkeet, jotka näyttävät olevan kirjailijalle sydämen asioita. (*Valvoja* 1917, 463.) Tämän heimoustunteen yhteydessä käsitelty kansallistunteen herääminen nostaa teoksen väistämättä osaksi nationalismia ja kansakunnan rakentamista. Kyseiseen kuviteltuun yhteisöön tuodaan mukaan Karjalan väestö ja heidät liitetään osaksi jaettua ajatusta kansakunnan jäsenistöstä. Kirjoittaja korostaa kritiikin lopuksi Kiannon teoksen ajankohtaisuutta ja sen aihepiirillistä tärkeyttä:

> Mutta tällaisena onkin »heimoromaani» oikea nykyhetken kirja sanan parhaassa merkityksessä. Se loitsii meidän eteemme Vienan-Karjalan ihmeellisen runojen maan kaikessa alkuperäisessä lumoavaisuudessaan [– –] Ajankohtana, jolloin kokoontuminen kansallisten aatteiden ympärille on päivän tunnussanana, ei esteettinen mittapuu ole ainoa, jolla »Vienan kansan kohtaloa» on arvioitava. Jos teos kykenee rakentamaan »Suomen siltaa» yli rajan korpien ja erämaiden, on sen panos Suomenniemen kultuurikehitykseen merkitsevämpi kuin kymmenien taiteellisten vähäpätöisyyksien. (*Valvoja* 1917, 464)

Teoksen sanotaan rakentavan ”Suomen siltaa” ja edistävän maan kulttuurista kehitystä. Anderson toteaa (2017, 207), kuinka kansakuntia rakentavan nationalismin aikakaudella oli myös mahdollista tulla kutsutuksi kuviteltuun kansakuntaan, vaikkei jostain syystä siihen olisi kuulunutkaan. Kiannon teoksen kaltainen heimoromaani ja sen karjalaisten heimoa ylistävät piirteet näyttäytyvät juuri tällaisena rajantakaisten karjalaisten kutsuna mukaan takaisin kuviteltuun yhteisöön. Karjalaisten historia onkin ollut moninainen suhteessa Suomeen, alueen ollessa ristitulessa Suomen ja Venäjän välillä.

Kuva Karjalasta ja sen kansasta oli hyvin negatiivinen Suomessa 1800-luvulla, kunnes karelianismi pikkuhiljaa teki siitä positiivisen. Karelianismin termillä tarkoitetaan Kalevalaan, Karjalaan ja suomalaisuuden historiaan kohdistuvaa idealisoivaa tieteellistä, taiteellista, kulttuurista ja poliittista kiinnostusta (Piela 2008, 36). Erityisesti Karjalasta

kerätyn *Kalevalan* myötä Karjalan kuva ”suometettiin” ja irrotettiin Venäjästä aidoksi suomalaisuudeksi. (Harle & Moisio 2000, 108–111.) Nuorsuomalaiset olivat vuosisadan vaihteessa juuri sitä joukkoa, jotka lähtivät etsimään ”aidointa ja alkuperäistä” suomalaisuutta Karjalasta. Varsinkin nuorsuomalaisen äänitorven *Päivälehden* vaikuttajat olivat innokkaita Karjalaan matkaajia, jotka halusivat löytää suomalaisen alkumaailman ja tekivät tästä tehtävästä poliittisesti merkittävän. (Konttinen 2001, 146–149.)

Karjalaiset otettiin karelianismin myötä siis osaksi Suomen kansallista identiteettiprojektia. Harlen ja Moision mukaan (2000, 112) Karjala, karjalaiset ja karelianismi olivat kuitenkin lähinnä identiteettipolitiikan ideaalikuvia, jotka olivat melko kaukana Karjalasta alueena ja oikeiden karjalaisten luonteista ja tavoista. Myös Leea Virtasen mukaan (1989, 181) Karjala oli Suomelle lähinnä utopia ja myytti kansasta. Näiden tietojen pohjalta kirjoitukset Karjalasta ja karjalaisesta rodusta voidaan liittää kuviteltuun kansakuntaan *kuviteltu* sanaa painottamalla. Karjalaisista luotiin ideaali ja aidon suomalaisuuden kuva, joka todellisuudessa vaikuttaa poliittisesti luodulta kuvalta, joka on vain osin totuudenmukainen, mutta sitäkin tärkeämpi osa suomalaisuutta.

Hobsbawm tuo esiin (1994, 56–57), kuinka valtiot ja liikkeet kykenivät panemaan liikkeelle tiettyjä yhteenkuuluvuuden tunteiden variantteja ja kansanomaisen samaistumisen muotoja, jotka olivat jo olemassa, mutta jotka operoitiin moderneihin valtioihin ja kansakuntiin sopiviksi. Tällaisia kansallisen samaistumisen muotoja oli kahdenlaisia. Sellaisia, jotka loivat siteitä yli oman elämän paikan rajojen sekä sellaisia, jotka tekivät poliittisten ryhmien ylläpitämistä ajatuksista ja sanoista suosittuja kansan keskuudessa. Karjalan esiin tuomisella voidaan nähdä olevan näihin molempiin viittaavia samaistumisen tekijöitä. Toisaalta Kiannon käsittelemä Vienan Karjala oli alueena autonomisen Suomen rajojen ulkopuolella, ja toisaalta karelianismi voidaan nähdä myös puolueiden edistämänä poliittisena tehtävänä, jonka tarkoitus on laajentaa kuvaa Suomesta ja tehdä Karjalasta Suomen ”etulinjaa”, usein taiteen keinoja hyödyntäen.

Näin yhdistyvät myös geopolitiikka ja etnisyyden tarkastelu etnonationalistiseksi näkökulmaksi kansakuntaan. *Valvojan* aatemaailmassa, Kiannon romaanin esittelyä tarkastellessa, etnisten heimojen erilaisuuksien korostaminen ei näyttäydy negatiivisena, vaan myös karjalaiset tuodaan osaksi Suomen sisäistä kuviteltua yhtenäisyyttä. Omaan

historiaan ja nykyisyyteen lisätään Karjalan ”unohdettu” kansa, ja heidän toimistaan tehdään suomalaisuudelle ja sen kansalliselle kulttuurille tärkeää historiaa.

Toinen Suomen sisäinen ”heimo”, joka tulee omalla artikkelillaan esiin *Valvojan* vuosikerrassa, on lappalaiset. Lappalaisuus tulee esiin Uno Holmbergin (1882–1949) julkaisemassa *Naisen muinainen asema sukumme keskuudessa* -artikkelissa, joka ilmestyi vuosikerran naisasiaan painottuneessa teemanumerossa. Uno Holmberg (myöhemmin Harva) oli yksi Suomen kansainvälisesti tunnetuista uskontotieteilijöistä, joka toimi Turun yliopiston sosiologian professorina. Holmberg tutki muun muassa suomalais-ugrilaisten kansojen sukulaisuusjärjestelmiä ja avioliittotapoja ja naisten yhteiskunnallista asemaa. Hän näki yhteiskunnan ymmärtämisen kannalta tärkeänä myös historiallisten kehityslinjojen ymmärtämisen. (Anttonen 2002, Kansallisbiografia.)

Holmbergin artikkeli etenee pääasiassa pohtien Lappalaisten vahoja tapoja ja maagisia uskomuksia siitä, kuinka naisen uskotaan olleen haitaksi esimerkiksi metsästyssaaliille ja kalastukselle. Nainen saatettiin sulkea pitkiksi ajoiksi ennen synnytystä ja sen jälkeen omiin oloihin, ettei muille aiheutuisi pahaa onnea, ja pyhiin toimituksiin kuten uhrimenoihin ei naisten tahdottu osallistuvan. Teksti kuulostaa sukupuolisen tasa-arvon kannalta olevan voimakas esiintuonti naisten huonoista oloista lappalaisten historiassa, mutta se tuo hyvin esiin myös sen, mihin sävyyn Holmberg puhuu lappalaisista ja muista pohjoisen sukukansoista.

Kirjoituksen edetessä Holmberg käyttää paljon sukulaisuuteen viittaavia ilmaisuja. Hän mainitsee artikkelinsa aikana suomalais-ugrilaiset yläjoukkona ja lappalaiset, syrjäänit, jurgalaiset, pohjoisotsjakit, votjakit sekä tšeremissit kaikki ”sukumme kansoihin” kuuluviksi. Tämä ajattelutapa Suomen sukukansoista ja yhteisestä suomalais-ugrilaisesta perinnöstä on peräsin 1600- ja 1700-luvuilta. Kemiläisen mukaan (1994, 50–53) suomalaisten ajateltiin tuolloin olevan skyyttiläistä alkuperää ja suomensukuiset Venäjän puolella vaikuttaneet kansat, kuten mordvalaiset, tšeremissit, permiläiset, votjakit, syrjäänit, otsjakit ja vogulit hahmottuivat osaksi sukulaisuutta uusien historiallisten, kielitieteellisten ja maantieteellisten tutkimusten perusteella. Tuolloin keskustelu kielellisestä sukulaisuudesta viittasi siihen, että yhteisistä juurista lähtenyt kieli merkitsi myös samaa syntyperää.

Tämä ajatus oli 1900-luvun alussa roduntutkimuksessa jo osin vanhentunut, mutta Holmbergin jatkuva sukulaisuuteen viittaaminen ei tunnu sulkevan näitä idän alkuperäiskansoja suomalaisuuden historian ulkopuolelle. Niihin viittaamisen voidaan ajatella jälleen laajentavan Andersonin kuvitellun yhteisön historiallisia rajoja, ja luovan Suomen historiasta näin vuoden 1917 maantieteellisiä rajoja suuremman ja mahtavamman kokonaisuuden. Toisaalta Hobsbawmin mukaan (1994, 74) etnisyys nationalismissa ei aina näyttäydy biologisten tosiasioiden pohjalta, vaan etniset ryhmät esitetään sosiaalisina organisaatiomuotoina, joille tärkeää on kulttuuri eikä biologinen yhteys. Näin ajateltuna näiden sukukansojen naisia huonosti kohtelevan kulttuurin esiin tuominen voisi taas merkata idän ja pohjoisen sukukansojen kulttuurin mukaista poissulkemista ja ainakin alemmalle sosiaaliselle tasolle arvottamista.

Holmbergin tekstin edetessä hän esittelee yhä lisää tilanteita, joissa naisten uskotaan olleen tautien ja kirousten tuojia ja suuressa maagisten uskomusten ohjaamassa ala-arvossa suhteessa miehiin. Näissä viittauksissa puhe Suomen Lapista tulee voimakkaasti esiin. Lappalaisten sukupuolimoraalista puhuttaessa Holmberg toteaa, että vieraat tutkijat ja maassa kiertäneet lähetyssaarnaajat ovat epäilleet lappalaisten sukupuolimoraalia, vaikka itse uskookin varovaisesti naisten olleen lojaaleja miehilleen. (*Valvoja* 1917, 170.) Lisäksi tekstistä käy ilmi eronteko lappalaisten olojen ja myöhempien maataviljelevien kansojen välillä, kun Holmberg toteaa, kuinka maataviljelevillä kansoilla naisten työala laajenee huomattavasti lappalaisten alkeellisiin oloihin verrattuna (*Valvoja* 1917, 166).

Nämä viittaukset tuovat siis esiin lappalaisten huonon sukupuolimoraalin, sekä selkeän eronteon naisten osassa lappalaisten sekä Suomen myöhempien ja kehittyneempien kansojen välillä. Vaikka Holmberg ei tunnu puhuvan aikansa lappalaisista, käy tekstistä ilmi yleinen suhtautuminen pohjoisen Suomen kansaan. Lappalaisten on ajateltu olleen Suomen alueella hyvin pitkään, joskus jopa ennen ajanlaskun alkua sijoittuvalla ajalla (Kemiläinen 1994, 20–21). Tästä huolimatta saamelaisia ei oikeastaan vieläkään ole laskettu osaksi suomalaisia, ja varsinkin 1800-luvun lopulta eteenpäin suomalaisten suhtautuminen saamelaisiin oli hyvin torjuvaa (Harle & Moisio 2000, 120–123). Lappi nosti alueena kasvojaan sitä kuvailleen kaunokirjallisuuden myötä 1900-luvun alkupuolella, mutta saamelaiset eivät kansana saaneet osaansa tästä arvostuksesta (Harle & Moisio 2000, 129).

Tällainen ajattelutapa tuntuu toisaalta sopivan ja toisaalta sotivan Holmbergin kirjoituksen kanssa. Lappalaiset näyttäytyvät sukukansana, mutta heidän uskomuksensa ja tapansa ovat kaukana nuorsuomalaisesta liberaalista ja naisten arvoa korostavasta aatemaailmasta. Harlen ja Moision mukaan (2000, 123) saamelaiset oli suljettava pois, sillä poliittisella agendalla oli tehdä Suomesta osa Eurooppaa. Heidän mukaansa itsenäisyyden vuosina suomalaiset pyrkivät nostamaan maansa arvostusta oikealle tasolle ja strategiana oli antaa huono kuva ennemmin slaaveista kuin suomalaisista, jotka julistautuivat rodullisesti puhtaiksi ja hyviksi eurooppalaisiksi sulkemalla venäläiset, slaavit, saamelaiset ja muut kansalliset vähemmistöt pois omasta joukostaan (Harle & Moisio 2000, 99–100).

Nämä ajan yleiset näkemykset eivät kuitenkaan tunnu sopivan täysin Holmbergin kirjoitukseen. Vaikka lappalaisten vanhat tavat ovat olleet naisen arvoa alentavia, ja Holmberg puhuu niistä artikkelissaan tavalla, joka osoittaa tapojen olleen huonoja ja vieroksuttavia, on kirjoituksen pääluonne hyvin integroiva. Holmbergin puhuessa yhä uudestaan sukumme jäsenistä, liittää hän lappalaiset osaksi suomalaisuutta ja suomalaisuuden historiaa. Se, että Holmberg puhuu lappalaisista sukulaisinamme nostaa heidät tietynlaisen tunnesiteen avulla osaksi nationalismin tehtävää ja kansakunnan rakennusta sekä kansan historiallista mahtia.

Artikkelinsa lopussa Holmberg tuntuu korostavan näkökulmaansa, kun hän muutamin lausein puhuu sukutalojen mahtavista emännistä, jotka ovat jääneet historiaan. Suhteessa aiempaan erotteluun ja lappalaisten tapojen outouden korostamiseen tässä tapahtuu muutos:

> Miten mahtava suuren sukutalon emäntä oli, ilmenee myös kansanrunoistamme. Tavalla tai toisella huomiota herättäneen emännän maine eli vielä kuolemankin jälkeen. Saavuttipa hän toisinaan saman kuolemattomuuden, kuin mikä ainoastaan miesten parhaille oli suotu. Sukumme sankarijumalien joukossa mainitaan näet myös suurnaisia, joita epäilemättä olivat sellaiset alueelliset haltiat kuin ostjakkien runsain uhrilahjoin palvomat »Kazymin eukko», »Aganin akka», »Vähin eukko» y. m. (*Valvoja* 1917, 172)

Tämä lausahdus näyttäytyy sovittelevana paikkauksena uskontotieteilijältä, joka aiemmin toi esiin lappalaisten naisten huonon aseman. Kun artikkelia pohtii Andersonin kuviteltujen yhteisöjen ajatuksen kautta, tuntuu tämä lopun historiallisen arvon korostus nostavan saamelaiset yhä enemmän osaksi kuviteltua yhteisöä, vaikkakin jättäen heidät vaietummaksi osaksi kansaa. Se, että Lapin asukkaat ylipäänsä tuodaan esiin vuosikerrassa osoittaa, ettei *Valvojan* nuorsuomalainen toimitus ole täysin unohtanut pohjoista Suomea, ja että heistä tehdään tiedostettu osa Suomea myös pääkaupunkiseudun lukijakunnalle. Voidaan myös ajatella, että Suomelle on hyväksi omistaa suuri maa-ala, ja kun lappalaisten arvoa nostetaan ja heidät integroidaan osaksi Suomen kansaa, kasvaa maan maantieteellisen pinta-alankin tietoisuus *Valvojan* lukijakunnassa.

Kaiken kaikkiaan etnisyyttä käsitellään *Valvojassa* monesta näkökulmasta. Toisaalta suomalaisten kerrotaan olevan todennäköisin perustein indoeurooppalaista rotua ja toisaalta tämä ajatus kumotaan, kun Aasian kulttuuriperintöä korostetaan ja suomalaisten juurien ajatellaan olevan siellä. Suomen sisäiset etniset erot saavat myös osansa, kun Karjalan historiaan vaikuttanut kansa ja unohdetut Lappalaiset saavat omat artikkelinsa lehden sivuilla.

Useimmat nationalistiset liikkeet korostivat kieltä ja etnisyyttä. Hobsbawmin mukaan (1994, 120–121) 1800-luvun lopulla massiiviset muuttoliikkeet olivat aiheuttaneet paljon yhteiskuntatieteellistä rodun tutkimusta, ja uusia tieteellisenä pidettyjä rotutulkintoja. Darwinin evoluutio-oppi tarjosi paljon ”tieteellisiä” keinoja myös rasismille ja eron tekemiseen toiseen kansaan. Sodan aikana myös kansainvälinen tilanne vahvisti etnisen nationalismin asemaa, sillä sotatilat oikeuttivat toisten rotujen ja kansojen huonommuuden esittämisen (Hobsbawm 1994, 122). Darwinin evoluutioteorian sisältävä *Lajien synty* -teos esitellään myös *Valvojan* vuosikerrassa teosta kiittelevässä artikkelissa.

Kuitenkin suora rasistinen suhtautuminen eri kansoihin ja kansanosiin tuntuu käsiteltyjen kirjoituksien riveiltä puuttuvan. Jos jostain kansanosasta puhutaan alentavaan sävyyn, tuodaan siitä aina myös jotain hyvää ajateltavaa. Kari Saastamoisen mukaan (1998, 24) liberalismin muodot ovat sitoutuneet näkemykseen, jonka mukaan ihmisten välillä ei ole olemassa syntyperään tai luontoon perustuvaa moraalista tai poliittista arvojärjestystä. Edellä käsitellyt artikkelit voidaankin monin paikoin nähdä osana tällaista liberalistista yleistä aatemaailmaa. Vaikka teksteissä liitetään tai pois suljetaan tiettyjä etnisiä alkuperiä

tai rotuhistorioita suomalaisuuden kuvasta, puhutaan roduista pääosin sovittelevaan sävyyn. Toista etnistä alkuperää ei nosteta kiivaalla argumentaatiolla toisen yli, eivätkä etniset ryhmät saa moraalista tai poliittista arvoa alentavaa kritiikkiä osakseen.

Vaikka ensimmäisten kirjoitusten käsittelemiä aikoja ei voi konkreettisesti muistaa, tuovat muinaisten kansallisuusrajojen pohtimiset kansakunnalle ja sen historialle uutta ”muisteltavaa”. Andersonin mukaan (2017, 279–280) kansakuntien kertomuksilla ei koskaan ole täydellisiä alkuja ja loppuja. Etnisyydestä voidaan siis nationalismin yhteydessä tuoda esiin vain palasia, ja muistuttaa lukijoita suomalaisuuden juurista sellaisina, kun ne halutaan nähdä, ja niiltä ajoilta, jotka nähdään kulttuurisesti tärkeinä syntyneen ja kehittyvän suomalaisuuden kannalta.

5.3 Uskonnon ja kirkon asema

Nationalismin määrittelemisen vaikeus on ajanut teoreetikot pohtimaan, kuinka eri tilanteet luovat erilaisia nationalismeja. Joskus nationalismi määritetään poliittiseksi ideologiaksi ja toisinaan sen sanotaan olevan uskonnon kaltainen uskomusilmiö (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 9). Jälkimmäisen määritelmän perusteella huomataan, että uskonnolla on ollut asemansa nationalismiteoreetikoiden teorioissa kansakunnan rakentumisesta. Uskonnon ja kansallisvaltion rakentumisen yhteys on mielenkiintoinen ja osin ristiriitainen. Kun kansallisaatteesta tuli tietynlainen ”kansallisuskonto”, jäikö perinteiselle uskonnolle tilaa? Eri uskonnot ja eri valtiot ovat epäilemättä tässä asiassa eri tilanteessa. Miltä sitten näytti *Valvojan* aatemaailman suhde uskontoon ja kirkon arvoon ja asemaan Suomessa vuonna 1917?

Hobsbawm tuo nationalismin teoriassaan uskonnon tekijäksi, joka on noussut merkittäväksi vaikuttajaksi kansakunnan rakentumisessa (Hobsbawm 1994, 79). Myöskin muut teoreetikot ovat huomanneet uskonnon vaikutuksen nationalismiin. On esimerkiksi sanottu, että nationalismi näyttäytyy maallistettuna versiona aikaisemmista uskonnollisista myyteistä, eikä nationalismia näin voi nähdä vain poliittisena ideologiana, vaan myös kulttuurimuotona ja uskontona (Remy 2005, 61). Myöskin Andersonin kerrotaan sanoneen, että nationalismi syntyi uskontoa muistuttavaksi konstruktioksi, ja että modernin

nationalismin kieli muistuttaa edelleen uskonnon kieltä. Nationalismi ei noussut vain uskonnon vaihtoehdoksi, vaan uskonnon pohjalta, joten nationalismin ymmärtäminen vaatii myös uskonnon ymmärtämistä. (Ihalainen 2005, 161–163.)

Tilanne suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvun alussa oli se, että eriuskolaki oli hyväksytty monien mutkien kautta vuonna 1889, ja se tarjosi joidenkin protestanttisten vähemmistöliikkeiden jäsenille mahdollisuuden erota luterilaisesta kirkosta, jos eroamista seuraisi uuden uskonnollisen yhteisön perustaminen tai sellaiseen liittyminen. Kuitenkin uuden seurakunnan oli perustuttava tiukasti Raamatun ja apostolisen uskontunnustuksen auktoriteettiin. Täydellinen eroaminen uskontokunnista ei kuitenkaan ollut mahdollista, ja luterilaisen valtion periaate oli voimassa esimerkiksi siinä, ettei ilman uskonnollisen yhteisön todistusta voinut päästä valtion virkoihin tai yliopistoon. (Heikkilä & Heininen 2017, 131.) Nuorsuomalaisten ja vanhasuomalaisten mielipide-eroissa kirkon tuki oli vanhasuomalaisten myöntyväisyyspolitiikan puolella (Heikkilä & Heininen 2017, 137).

Uskonnon tarkastelu kielen, koulutuksen, valtion ja etnisyyden ohella *Valvojan* vuosikerrassa näyttäytyy osana lehden aatemaailman tarkastelua. Zachris Castrén (1868–1938) on kirjoittanut *Valvojan* vuosikertaan kolmiosaisen artikkelisarjan, jonka artikkelit kantavat otsikkoja *Kirkon ja valtion ero 1*, *Protestanttisuuden 400-vuotismuisto* sekä *Kirkon ja valtion ero 3*. Castrén toimi elämänsä aikana esimerkiksi *Valvojan* päätoimittajana, nuorsuomalaisen puolueen hallituksen jäsenenä, Helsingin työväenopiston johtajana, ja sai vuonna 1928 professorin arvon. Castrén tunnettiin aatteellisena filosofina ja muun muassa tasavaltaisuuden kannattajana. (Kosonen & Wuorenrinne 1950, 9–13.) Castrén aloittaa artikkelisarjansa tiivistämällä Suomen ajankohtaiset kirkolliset olot ja niiden heikkoudet:

> Kirkon ja valtion välejä koskevat olot ovat meidän maassamme nykyään tuskastuttavan vanhentuneella kannalla. Eriuskolaislainsäädäntö on kovin ahdas, estäen valtiokirkosta eroamisen kaikilta muilta kuin niiltä, jotka voivat liittyä johonkin apostolista uskontunnustusta hyväksyvään protestanttiseen yhdyskuntaan. Kirkosta riippumatonta avioliiton päättämismuotoa ei ole olemassa. [– –] Eikä myöskään ole olemassa kirkosta riippumatonta yleistä henkilörekisteriä; sen vuoksi henkilö, joka ei kuulu kirkkoon eikä

> muuhunkaan uskokuntaan [– –] joutuu aivan alkeellisia kansalaisoikeuksia vaille. (*Valvoja* 1917, 383)

Heti lainauksen alussa Castrén tuo ilmi suhtautumisensa valtion kirkkoon. Hänet tunnettiin liberaalina uskonnonvapauden kannattajana (Muiluvuori 2001, Kansallisbiografia), ja tämä näkyy tavassa, jolla hän puhuu kirkon ja valtion ”tuskastuttavan vanhentuneista” oloista. Hän vetoaa kansalaisoikeuksiin ja tuo näin esiin kirkon aseman epätasa-arvoisia puolia kansalaisten yhtäläisten oikeuksien kannalta. Castrénin näkemys on siis liberaali, uskonnonvapautta ja yksiön oikeuksia kannattava. Hänen valtiollisiin arvoihinsa ei tunnu kuuluvan kirkkoa, ja siksi hän toivoo, että kirkollisista tavoista valtion hallinnossa päästäisiin eroon.

Castrén näkee vaihtoehtoisina ratkaisuina ongelmaan joko uskonnonvapauden tai kirkon ja valtion eron (*Valvoja* 1917, 384). Hän tarkastelee kirjoituksissaan näiden termien välisiä eroavaisuuksia ja päätyy uskonnonvapauden paremmuuteen, ja siihen kuinka uskonnonvapaus korostaisi ihmisen omia valintoja ja tasa-arvoisia oloja yhteiskunnassa. Hän myös huomaa, että vuonna 1917 vallinnut uskonnon tilanne on saanut muotonsa kaukaa 1700-luvulta, jolloin tilanne oli se, ettei valtion jäsen saattanut olla kukaan muu kuin se, joka pysyi kansan yhteisen uskonnollisen järjestöuskon jäsenenä (*Valvoja* 1917, 385). Castrén korostaa tällaisella radikaalilla huomiolla uskonnon vanhoillisia oloja maassa ja käyttää argumentaationsa tehokeinona huomautuksia vuosisatoja vanhasta hallitusmuodosta, jossa vaadittiin täyttä yksimielisyyttä uskonnollisissa asioissa.

Täysin negatiivisena asiana Castrén ei uskontoa ja kirkkoa kuitenkaan näe. Hän toistaa useaan otteeseen, kuinka hänen suuressa arvossa pitämänsä sivistys on ainakin osaksi uskonnosta lähtöisin tai uskonnon ansiota. Vaikka sivistys, joka on kehittänyt Suomea historiassa, tuntuu Castrénin mielipiteiden mukaan kumpuavan uskonnosta, toteaa hän sivistyksen ja uskonnon suhteesta seuraavasti:

> Siveellisyyden pohjana, siis valtionkin pohjana on uskonto. Erittäinkin puheenalaisessa kohdassa uskonnonvapaus osoittaa edellyttävänsä, että kansalaisen siveellinen pohja ei ole ainakaan valtion keinoilla suoranaisesti ylläpidettyyn tahi yhdyskunnallisesti järjestettyyn uskontoon sidottu, vaan

> että siitä riippumattakin siveellistä kuntoa voi olla olemassa. (*Valvoja* 1917, 387)

Tällaisten toteamusten perusteella Castrén siis osoittaa, että vaikka siveellisyyden ja uskonnon historia kulkisivatkin käsi kädessä, eivät ne näyttäydy toisilleen täysin välttämättöminä. Lainauksesta huomataan jo aiemmin esiin tulleet siveellisyyden monet muodot. Tässä siveellisyydellä ei selvästikään viitata vain seksuaaliseen siveellisyyteen, vaan termi tunnutaan liittävän osaksi kehitystä, oppineisuutta ja moraalia, jotka ovat vieneet suomalaisuutta eteenpäin historiassa. Kuitenkin Castrénin lainauksesta käy ilmi, että nyt nämä siveellisyyden ja sivistyksen lähteet ja opit löytyvät myös muualta kuin uskonnosta, joten uskonnon asemaa ei tarvitsisi säilyttää sellaisenaan vuoden 1917 Suomessa.

Sivistyksen ja siveellisyyden historiallisen arvon lisäksi uskonto näyttää myös muita hyviä puolia Castrénin teksteissä. Positiivisen sävyn saavat osakseen uskonpuhdistus ja protestanttisuuden perinne. Castrén huomauttaa artikkeleissaan usein protestanttisuuden ja uskonpuhdistuksen olleen suuria historiallisia saavutuksia, jotka nostivat oikeus- ja sivistysvaltion mahdollisiksi, ja toisaalta antoivat yksilölle suurempia mahdollisuuksia päättää omista asioistaan ja uskoa yksilöllisiin arvovalintoihin (*Valvoja* 1917, 386; 484). Hän näkee protestanttisuuden saavutukset Suomen kansan historian tärkeimpinä sivistyspiirteinä ja suuntaviivoina edistykseen ja kansojen vapauteen (*Valvoja* 1917, 485).

Suomen kansan ja valtiollisen kehityksen kannalta protestanttisuuden rantautuminen Suomeen näyttäytyy Castrénille siis tärkeänä historiallisesti vaikuttaneena edistyksen tuojana. Hobsbawm huomauttaa teoksessaan (1994, 79), että yhteydet uskonnon ja kansallisen tietoisuuden välillä voivat olla hyvinkin läheiset. Castrén tuntuu pitävän vuoden 1917 uskonnollista tilannetta kansallisvaltionsa kehittymiselle negatiivisena, mutta se ei sulje pois uskonnon aiempia historiaan jääneitä ja toisaalta myös nykyisiä positiivisia vaikutuksia, joiden avulla Suomi on kehittynyt ja voi yhä kehittyä yhteiskuntana.

Castrén puhuu tekstissään paljon nyt tapahtuvasta vallankumouksesta viitaten sillä kansallisvaltion kehittymiseen ja käynnissä olevaan maailmansotaan, ja löytää uskonnon ja erityisesti uskonpuhdistuksen ajan historiallisesta mallista mahdollisuuden myös nykyisen tilanteen edesauttamiseen:

> Sellainen suuri historiallinen saavutus, joka on luettava uskonpuhdistuksen ja protestanttisen liikkeen ansioksi, voi vahvistaa toiveita, että nykyisestäkin suuresta käänneasiasta on koituva onnellisia saavutuksia kansoille ja ihmiskunnalle. Nyt ei taistella uskonnonvapaudesta eikä käydä uskonsotia, ei taistella uskontojenvälisellä taistelukentällä, vaan kansojen ja valtioiden välisellä. Kansojen itsemääräämisoikeuden sekä kansallisuusaatteen tunnustaminen ja kansainvälisten asiain saattaminen oikeudenmukaisuuden pohjalle voi olla sinä ihmiskunnallisena saavutuksena, joka kerran käy tunnustettuna esiin nykyisestä kumousajasta. (*Valvoja* 1917, 485)

Lainauksessa Castrén siis löytää satoja vuosia vanhasta reformaatiosta mallin kansalliselle tehtävälleen. Hän vertaa uskonpuhdistusta onnellisuuden ja edistyksen saavutukseen, ja liittää saman onnen mahdollisuuden kansa-aiheiseen argumentaatioonsa. Hän mainitsee kansojen väliset ja kansainväliset taistelukentät, joilla vallankumous nyt tapahtuu. Myöhemmin on tutkittu, että reformaation seuraukset todella olivat myös kansallisaatteen ja nationalismin kannalta merkittäviä jo vuosisatoja ennen nationalismin yleistä aatteellista leviämistä. Esimerkiksi Pasi Ihalainen on tuonut esiin (2005, 148), kuinka reformaatiota seuranneella uskontojen ”kansallistamisella” ja kansankirkkojen synnyllä oli ratkaiseva merkitys kansallisen identiteetin ja valtion synnyn kannalta.

Tällaiset kansankirkkojen vaikutukset näkyivät esimerkiksi Ruotsissa, jossa saarnaajat saarnasivat kristillisen kansalaisen velvollisuuksista edistää isänmaanrakkautta jo 1700-luvulla. Tällöin Raamatun teksteistä haettiin oikeutus uskonnolliselle velvollisuudelle isänmaata kohtaan. (Ihalainen 2005, 145–147.) 1700-luvulla kansallisen identiteetin pohjana toimi hallitsijan lisäksi siis juuri kirkko ja uskonto, ja yhteisiin kirkkoihin identifioitumisen lisäksi eron tekeminen toisten valtioiden kansankirkkoihin oli suuri kansaa yhdistävä tekijä (Ihalainen 2005, 150–151). Tällaisten historioiden puitteissa Castrénin arvostavat puheet uskonpuhdistuksen seurauksia kohtaan näyttäytyvät helposti ymmärrettävinä.

Castrénin puhuessa artikkeleissaan ylistävästi Suomen historian protestanttisesta perinteestä hän liittää uskonnon tärkeäksi osaksi suomalaista historiallista identiteettiä. Nationalismi hakee usein oikeutuksensa myös yhteisestä historiasta, ja Castrénin esiin

tuoma suomalainen omintakeinen uskontoperinne voidaan nähdä muistin poliittisena keinona, jolla Castrén liittää uskonnon erottamattomaksi osaksi suomalaista perinnettä ja historiaa. Muistin politiikalla tarkoitetaan lyhyesti sanottuna sitä, kun menneisyyttä käytetään hyväksi poliittisten päämäärien saavuttamisessa. Menneisyyden muistaminen ja toisaalta unohtaminen sekä varsinkin emotionaalisten muistojen hyväksikäyttö voi olla hyvinkin tuloksellista poliittista toimintaa. (Suni 2013, 143–145.)

Castrén siis hakee menneisyydestä mallia aikansa vallankumoukselle, ja nostaa kansankirkon historian merkittäväksi tekijäksi Suomen kansan historiassa. Vaikka Castrénin päämääränä on valtionkirkosta eroon pääseminen ja uskonnonvapauden liberaalit periaatteet, kunnioittaa hän yhteistä kirkkoa ja sen tuomaa yhteistä suomalaista historiaa ja identiteettiä. Kirkon perinne siis kuuluu Castrénin kuvaan suomalaisuudesta, mutta tiukka kirkkoon sidottu lainsäädäntö vaatii tämän nuorsuomalaisen liberaalin mukaan merkittäviä uudistuksia ihmisten tasa-arvon parantamiseksi.

Kun Castrén ryhtyy pohtimaan, miten kirkon ja valtion suhde tulisi ratkaista, muistuttaa hän, että uskonto on toisaalla julistettu elämän korkeimmaksi arvoksi, jota ilman yksilö tai yhteiskunta ei voi sivistyä ja elää, ja toisaalla uskonnon taas sanotaan olevan todelliselle elämälle arvotonta ja jopa ”turmiota tuottavaa”. Hän muistuttaa myös, että uskontoa koskevia asioita käsittelevän valtion virkamiehen kanta uskonasioihin ei saa vaikuttaa kirkollisten asioiden käsittelyyn. (*Valvoja* 1917, 555–556.) Tällaisia asioita pohtimalla hän jättää uskonnon melko lailla yksilön omaksi asiaksi, johon valtion on suhtauduttava puolueettomasti.

Hän perustelee väitettään sanomalla valtion olevan kansanjärjestö ja yleisjärjestö, jonka tehtäviin kuuluu oikeudenmukaisuuden toteuttaminen, ja jonka näin on jätettävä uskonto ihmisten mielen sisäisiksi ja yksilölliseksi asiaksi (*Valvoja* 1917, 383– 384). Tällaisessa uskonnon yksilöllisyyden korostamisessa näkyvät jälleen Castrénin yksilönvapauden kannattamisen ja subjektin omiin mahdollisuuksiin keskittyvät liberaalit aatteet. Uskonto on hänelle yksilön asia, johon valtion lainsäädännön tulee muuttaa suhtautumistaan. Hän kiteyttää ajatuksensa siihen, että sivistysvaltion tulisi tarjota uskonnollisille yhdyskunnille vapaus toimia turvallisesti, ja suhtautua niihin puolueettomasti, sillä ”historiallinen kehitys” näyttää ohjaavan tilannetta suuntaan, että maassa on useita eri uskontokuntia (*Valvoja* 1917, 558).

Castrén puhuu siis valtion turvaamasta uskonnollisesta vapaasta toiminnasta ja tällainen tilanne näyttäytyy ideaalitilanteena Castrénin tulevaisuuden Suomessa. Hän puhuu useista uskonnollisista yhdyskunnista ja useista uskonnoista, joille hän näin asettaa tilan *Valvojan* aatemaailmaan. Vapaus kuulua tai olla kuulumatta mihin tahansa uskontoon valtion kyseenalaistamatta tilannetta, toimii näin toivotun tulevaisuuden suomalaisuuden ominaispiirteenä.

Eräs mielenkiintoinen tekijä Castrénin edellisessä lainauksessa on jälleen historiallisen kehityksen käsite. Tämä historiallinen kehitys ja sen suunta tuntuvat olevan kuin näkymätön käsi, joka ohjaa Suomen kehitystä jollain tavoin luonnolliseen ja muuttumattomaan suuntaan. Siitä puhuminen on Castrénin tehokeino, jolla hän luo perusteluja argumenteilleen. Vaikkei hän sen enempää avaa tätä historiallista kehitystä tai sen juuria, näyttäytyy se perusteluna ja oikeutuksena Castrénin ajamalle asialle. Tämä jo aiemmin *Valvojan* teksteissä ilmennyt historiallisen kehityksen ajatus toistuu kyseisen lainauksen lisäksi monessa muussakin kohdassa myös Castrénin artikkeleissa. Castrén ei avaa, ottaako tämä kehitys mallinsa esimerkiksi muun maailman kehityksestä tai jonkin eurooppalaisen valtion kehityksestä, mutta *kehitys*-sanan positiivinen sävy ja historiaan vetoaminen toimivat tehokeinoina, jotka saavat uskonnonvapauden kuulostamaan välttämättömältä ja luonnolliselta seuraavalta askeleelta Suomen kehittyessä kohti oikeanlaista kansakuntaa.

Kun uskonnon ja valtion keskinäisiä asioita pohditaan, tulee ehdotetuille ajatuksille löytää myös käytännön ratkaisuja. Uskonnonvapauden mahdollisuus on poliittinen ehdotus ja valtion politiikan muuttaminen vaatii myös taloudellisen puolen pohdintaa. Castrén huomauttaa, että uskonto on myös talouteen vaikuttava yhteiskunnallinen voima (*Valvoja* 1917, 556), ja näin uskonnon osaksi talouden valtiollisia toimenpiteitä. Taloudellisen ratkaisun uskonnonvapauden toteutumiselle Castrén löytää verotuksesta:

> Valtio voisi suoda kirkkokunnille oikeuden järjestää taloutensa sille pohjalle, että se valtion oikeudellista turvaa nauttien verottaisi niitä, jotka ovat kirkkoon vapaasti kuuluvia jäseniä. [– –] Tällainen järjestely se myöskin lähentäisi kirkkoa ajan kansanvaltaisiin ja aatteellisiin pyrkimyksiin. (*Valvoja* 1917, 565)

Tässä lainauksessa Castrén liittää kirkon kansanvaltaisuuden toiveeseen ja näkee uskonnonvapauden toteuttamisen ratkaisunsa osana kansanvaltaa ja omaa kansallisuusaatettaan. Näin uskonnonvapaus näyttäytyy Castrénille osaa kansakunnan rakentamista. Hän antaa kirkolle mahdollisuuden tehdä osansa kansakuntien rakentamiseen, mutta pitää kirkon toiminnan itsenäisenä, erossa valtion toiminnasta. Castrén siis tiedostaa kirkkojen olemassaolon tulevaisuuden suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta hän jatkaa liberaalin aatemaailmansa edistämistä, kun hän esimerkiksi näkee uskonnonvapauden tuovan kehitystä tärkeälle demokratian arvolle.

Castrénin kirjoittama artikkelisarja uskonnosta jatkuu seuraavan vuoden lehdessä, mutta tämän vuosikerran ajatukset kirkosta ja uskonnosta tuntuvat kiteytyvän hyvin tähän lehden päätoimittajan kirjoitusten sarjaan. Tiivistettynä Castrénin kirjoituksista löytyivät ajatukset siitä, kuinka kirkolliset olot ovat vanhentuneet, ja kuinka kirkon ja valtion tulisi toimia uskonnonvapauden periaattein. Protestanttisuuden historia ja uskonpuhdistus näyttäytyvät tästä huolimatta tärkeänä osana Suomen kansallista historiaa, ja Castrén löytää siitä mallin uuteen kansallisvaltioiden kehityksen vallankumoukseen. Uskonto nähdään *Valvojan* aatemaailmassa yksityisenä asiana, jonka vapaus tulee turvata lainsäädännön muutosten keinoin. Suomalaisen uskonnon historia nähdään kuitenkin arvokkaana osana Suomalaista identiteettiä ja sen perintöä pidetään lehdessä uskonnonvapauden vaatimuksesta huolimatta tärkeänä.

Castrénin tuoma ajatus Kirkon ja valtion tiiviin siteen heikentämisestä ei vuonna 1917 ollut lainkaan uusi ajatus Suomessa, vaikka Castrén välillä teksteissään antaakin niin olettaa. Erilaiset herätysliikkeet asettivat jo 1800-luvun alkupuoliskolla, muita kansanliikkeitä tai aatteellisia virtauksia aiemmin, kyseenalaiseksi kirkon ja yhteiskunnan yhtenäiskulttuurin ihanteen (Heikkilä & Seppo 1987, 75). Jo yli sadan vuoden ajan vähemmistökirkkoihin kuuluvat olivat siis kyseenalaistaneet epätasa-arvoista valtionkirkon järjestelmää.

Kaiken kaikkiaan Castrénin kirjoitukset uskonnonvapaudesta näyttäytyvät osana kansakunnan rakennusprojektia. Andersonin kuviteltujen ja täysivaltaisten kansakuntien ajatus sopii hyvin selittämään tätä yhteyttä. Andersonin mukaan (2007, 40) kansakunnat ovat täysivaltaisia, sillä käsite syntyi aikana, jolloin valistus ja vallankumous tuhosivat

jumalallisesti määrättyjen dynastioiden oikeutusta. Teksteillään ja vaatimuksillaan Castrén vahvistaa suomalaisen kuvitellun yhteisön ja valtion toiminnan täysivaltaisuutta, kun hän pyrkii pääsemään eroon kirkkoon liitetyistä valtion tavoista, jotka sitovat kirkkoa ja uskontoa Suomen kansalaisten perusoikeuksiin ja -velvollisuuksiin. Castrén haluaa täyden oikeutuksen Suomen kansalle, joka kuviteltuna yhteisönä jakaisi saman vapauden uskontoasioiden suhteen, ja joka kuitenkin muistaisi yhteisen ja jaetun historiansa kirkon rinnalla.

Castrénin kansalliseen tehtävään liitetyt arvot liittyvät vahvasti liberalismin aatemaailmaan. Vareksen tarkastelemien (2002, 12–13) arvojen pohjalta erityisen suuren osan uskonnon käsittelyssä saavat uskonnollinen suvaitsevaisuus ja yhteiskunnallisen moraalin hakeminen muualta kuin uskonnosta. Lisäksi tekstin läpi on voimassa ajatus yksilön mahdollisuuksista vaikuttaa omaan uskonnolliseen kantaansa ilman valtion väliintuloa ja näin yksilön mahdollisuudet elää vapaasti uskonnollisissa ryhmissä tai niiden ulkopuolella.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman analyysiosuudessa tarkasteltiin *Valvoja*-aikakauslehden aatemaailmaa. Lehden tekstejä luettiin nationalismin ja liberalismin teoriapohjien kautta, ja niiden avulla pyrittiin tarkastelemaan, millaisiin aatteisiin *Valvoja* pohjaa suomalaisen yhteiskunnan rakentamisen prosessinsa. Analyysiluku jakautui tarkastelemaan valtiollisiin toimiin, koulutukseen, kieleen, etnisyyteen sekä uskontoon liittyviä artikkeleita.

Ensimmäinen analyysiluku käsitteli valtion tehtäviä ja koulutusta käsitteleviä artikkeleita. Valtiollisten tekstien yhteydessä nousi selkeä suuntautuminen kohti kansanvaltaa korostavaa aatemaailmaa, jossa eduskunnan asemaa arvostettiin. Kansanvallan laajentuminen ja liberaali koko kansan tasa-arvoinen kehittyminen nousivat kansakunnan rakentamisen valtiollisen aatemaailman ytimeksi. Jopa taloutta ja rangaistusjärjestelmää tarkastelevat artikkelit veivät lehden aatemaailman kohti inhimillisyyttä, kasvatusta sekä kaikenkattavaa tasa-arvoa, ja näiden arvojen toteutuksesta tehtiin valtion toiminnan ideaalitila.

Koulutusta käsittelevä alaluku oli osoitus nationalismin ja liberalismin kulkemisesta lähekkäin *Valvojan* aatemaailmassa. Koulutuksen avulla kansasta haluttiin toisaalta luoda yhtenäinen sivistynyt kansakunta, jonka koulutus seuraisi yhtenäistä opetussuunnitelmaa. Sen tavoitteena oli kansakunta, joka kulkisi yksikkönä kohti itsenäistä suomalaista yhteiskuntaa. Koulutus nähtiin myös hyvän tulevaisuuden yhteiskunnan mahdollistajana, jonka tehtävät kansakunnan rakennusprosessissa olivat elintärkeitä. Tämän rinnalla liberalismia korostavat ajatustavat nousivat teksteistä, kun esimerkiksi yliopistokysymystä tarkastellessa ajatuksia perusteltiin uusia reformeja korostaen vanhojen traditioiden sijaan, ja kun naiset nostettiin miesten rinnalle tasa-arvoisiksi subjekteiksi, joiden panos yhteiskunnan kehittämiseen nähtiin elintärkeänä.

Kieltä käsittelevä analyysin osa näyttäytyi *Valvojan* muuten melko yhtenäisiin arvoihin perustuvan aatemaailman kannalta monimutkaisimpana. Ruotsinkielinen ja suomenkielinen kansanosa nähtiin toisaalta yhtä arvokkaina ja kielikiista nähtiin turhana yhteiskuntaa rikkovana taisteluna. Toisaalla taas selkeä kielinationalismi nousi esiin, kun

ruotsinkielinen kansanosa haluttiin poistaa kokonaan tulevaisuuden suomalaisuudesta, ja ruotsin kielen puhujiin viitattiin jopa luonteenpiirteellisen arvottomuuden kautta. Kuitenkin kieliasiassa nähtiin myös hyvin liberaaleja näkemyksiä, kun maan sisäinen kielikiista unohdettiin kokonaan ja nostettiin tarve kansainväliselle kielelle, jotta Suomi voisi maana identifioitua yhä enemmän kansainväliseen tiedemaailmaan ja liittyä maailmanlaajuisen kehityksen vauhtiin.

Etnisyyttä käsitellessä Suomen kuvitellun kansakunnan rajoja laajennettiin kohti itää ja pohjoista, ja kansakunnan kuvitellun yhteisön jäseniä ja heidän historiaansa muokattiin. Indoeurooppalaiskysymyksen yhteydessä nostettiin uusia tutkimustuloksia, jotka poikkesivat valtavirran ajatuksista. Näiden tutkimusten esiin tuomisen kautta suomalaisuudelle yritettiin luoda omaa historiaansa arvokkaampaa historiaa, ja suomalaisuuden menneisyys liitettiin yhteen Eurooppalaisen menneisyyden kanssa. Toisaalla teksteissä suomalaisuuden etninen historia nähtiin Aasiasta tulleena, mutta sen ei nähty olevan ongelma, vaan Aasian kulttuuriperinnön tärkeys nostettiin eurooppalaisuuden arvostuksen rinnalle, ja näin jälleen muokattiin suomalaisuuden etnisen historian arvokkuutta. *Valvojan* aatemaailma nosti myös lappalaiset ja rajan takaisen karjalaiset tärkeäksi osaksi suomalaisuutta. Kokonaisuudessaan etnisyyteen viittaava aatemaailma näytti olevan suomalaisuutta ja kehitettävissä olevaa kansakuntaa laajentava. Suomalaisen etnisyyden arvokkuutta avattiin sekä historiaan ja tulevaisuuteen että pohjoiseen ja itään.

Viimeinen, uskontoa ja kirkkoa käsittelevä analyysiluku, toi esiin *Valvojan* liberaaliin uskonnonvapauteen pohjaavan aatemaailman. Uskonnon arvokkuus nähtiin protestanttisuuden historiassa, mutta ajan näkemyksiin vaadittiin uusia tuulia, ja moraali haluttiin löytää muualta kuin valtion tukeman kirkon piiristä. Kansallisuusaatetta haluttiin edistää, ja siihen tehtävään aiempi uskonnon historia antoikin hyvän mallin, mutta tulevaisuuden yhteiskuntaan ei sopinut ajatus valtion ja kirkon tiukasta liitosta.

Kokonaisuudessaan *Valvojan* aatemaailma ei näytä pelkästään nationalismiin eikä toisaalta vain liberalismiin keskittyneeltä. Aatemaailma näyttäytyy poliittisena taistelukenttänä, jossa on toisaalta pyrkimys liberalismiin ja ulospäin suuntautuneisuuteen, mutta jossa toisaalta on tarve rakentaa oma yhtenäinen ja rajallinen kansakunta. *Valvojan* arvot ja aatteet luovat siis mielenkiintoisen kokonaisuuden. Valvojalaisten tulevaisuuden suomalaisuus on toisaalta kansallisuusaatetta korostava, mutta toisaalta liberalismin

yksilöllisyyttä ja kansainvälistä kehitystä ylistävä. *Valvoja* tuntuu teksteissään rakentavan kansakuntaa, jossa ihmiset ovat tasa-arvoisia yksilöitä, jotka muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden ja yhteen päämäärään tähtäävän yhteiskunnan. Analyysissä syntynyt kuva Suomesta on valtio, joka ottaa huomioon jokaisen kansanosansa aseman, ja joidenkin kirjoittajien eriäviä mielipiteitä lukuun ottamatta, tarjoaa näille kansanosille mahdollisuuksia kehittyä ja sivistyä kansansa jäseninä, ja tämän sivistyksen keinoin tehdä osansa suomalaisen yhteiskunnan kehitykselle.

Huomionarvoista on, että lähes kaikki lehden analysoitujen artikkelien kirjoittajat olivat aikansa merkittäviä tieteen ja politiikan edistäjiä. Suuri osa kirjoittajista toimi Helsingin yliopistossa professoreina tai lehtoreina, ja he olivat näin suomalaisen yliopistollisen ajatusmaailman edustajia. Tekstien analyysistä voidaan nähdä siis myös suomalaisen akateemisuuden peruspiirteitä. Tieteilijöiden tekstit keskittyivät usein kansallisiin tieteisiin ja näin juuri suomalaisen kansan tieteellisten juurien tai mahdollisen kehityksen selvittämiseen. Poikkeuksiakin löytyi, ja akateemisen maailman liberaali katse Eurooppaan erottui useissa teksteissä oman kansan kehityksen ylitse tai sen rinnalla.

Kuten tämän tutkielman alkuluvuissa todettiin, on nuorsuomalaisuutta ja suomalaista liberalismia tutkittu melko vähän. Tämä tutkielma antaa lyhyen katsauksen nuorsuomalaista aatemaailmaa kannattaneen *Valvojan* kuvasta vuoden 1917 suomalaisuudesta. Mielenkiintoisia piirteitä jatkotutkimukselle olisi liberalismin syvempi tutkiminen ja sen vertaaminen tämän päivän liberalismia sivuaviin poliittisiin aatteisiin ja liikkeisiin. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella, mitä tapahtui *Valvojan* aatemaailmalle, kun Nuorsuomalainen puolue hajosi ja lehti liittyi vanhasuomalaisia arvoja kannattaneeseen *Aikaan*. Myös lehden kulttuuripuolen syvempi tutkimus suhteessa kehittyvään yhteiskuntaan ja politiikkaan olisi hedelmällinen aihe jatkotutkimukselle.

Lähteet

Alapuro, Risto & Stenius, Henrik 1987. ”Kansanliikkeet loivat kansakunnan” Teoksessa Alapuro, R., Liikanen, I., Smeds, K. & Stenius, H. (toim.): *Kansa liikkeessä.* Kirjayhtymä, Helsinki, 70–90.

Anderson, Benedict 2007 & 2017. *Kuvitellut yhteisöt – Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Vastapaino, Tampere.

Aro, Tuija 1985. ”Suomalaisten rotu saksalaisissa ja pohjoismaisissa tietosanakirjoissa”. Teoksessa Kemiläinen, A. (toim.): *Mongoleja vai germaaneja – rotuteorioiden suomalaiset*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 195–208.

Gellner, Ernest 1988. *Nations and nationalism.* Basil Blackwell, Oxford.

Halila, Aimo 1949. *Suomen kansakoululaitoksen historia 3.* WSOY, Helsinki.

Halila, Aimo 1950. *Suomen kansakoululaitoksen historia 4*. WSOY, Helsinki.

Harle, Vilho & Moisio, Sami 2000. *Missä on Suomi? – Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka.* Vastapaino, Tampere.

Heikinheimo, Ilmari 1955. *Suomen elämäkerrasto.* WSOY, Helsinki.

Heikkilä, Markku & Seppo, Juha 1987. ”Uskonnollinen liike, esivalta ja maailma” Teoksessa Alapuro, R., Liikanen, I., Smeds, K. & Stenius, H. (toim.): *Kansa liikkeessä.* Kirjayhtymä, Helsinki, 70–90.

Heikkilä, Markku & Heininen, Simo 2017. *Uusi Suomen kirkkohistoria*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Hobsbawm, Eric 1994. *Nationalismi.* Vastapaino, Tampere.

Ihalainen, Pasi 2005. ”Kirkko ja kansakunta 1700-luvulla” Teoksessa Pakkasvirta, J. & Saukkonen, P. (toim.): *Nationalismit.* WSOY, Helsinki, 146–164.

Jalava, Marja 2011. ”Siveellisyydestä sukupuolisiveyteen – Th. Reinin eettinen ajattelu siveellisyyskäsitteen murroksessa 1880–1905” Teoksessa Pulkkinen, T. & Sorainen, A. (toim.): *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen – Poliittisen käsitteen historia*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 83 – 104.

Juntti, Eira 2011. ””Kansalliset harjoitukset” ja sukupuolitetut sfäärit 1840- ja 1850-luvuilla sanomalehtikeskusteluissa”. Teoksessa Pulkkinen, T. & Sorainen, A. (toim.): *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen – Poliittisen käsitteen historia*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 56–82.

Jussila, Osmo 1995. ”Suomi suuriruhtinaskuntana, 1809–1917”. Teoksessa Jussila, O., Hentilä, S. & Nevakivi, J. (toim.): *Suomen poliittinen historia 1809–1995*. WSOY, Helsinki, 9–92.

Jyränki, Antero 2006. ”Kansanedustuslaitos ja valtiosääntö 1906–2005”. Teoksessa Jyränki, A. & Nousiainen, J. (toim.): *Eduskunnan muuttuva asema*. Suomen eduskunta, Helsinki, 10–179.

Kangas, Lasse 2009a. ”Jyväskylän seminaarin synty”. Teoksessa Einonen, Piia, Karonen, Petri & Nygård, Toivo (toim.): *Jyväskylän yliopiston historia osa 1*. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä, 13–17.

Kangas, Lasse 2009b. ”Kasvatusopillinen korkeakoulu kansallisessa korkeakoulupolitiikassa”. Teoksessa Einonen, P., Karonen, P. & Nygård, T. (toim.): *Jyväskylän yliopiston historia osa 1*. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä, 111–123.

Kantokorpi, Mervi 1998. ”Naturalismin kuvotus – Valvoja valvoo 1880–1915”. Teoksessa Lyytikäinen, P. (toim.): *Dekadenssi vuosisadan vaihteen taiteessa ja kirjallisuudessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 16–31.

Kemiläinen, Aira 1994. *Suomalaiset, outo pohjolan kansa – Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti.* Suomen historiallinen seura, Helsinki.

Kilpeläinen, Jouko 1985. ”Rotuteoriat läntisistä suomalais-ugrilaisista kansoista Keski-Euroopan antropologiassa 1800-luvulla ja suomalaisten reaktiot niihin”. Teoksessa Kemiläinen, A. (toim.): *Mongoleja vai germaaneja – rotuteorioiden suomalaiset*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 163–194.

Konttinen, Riitta 2001. *Sammon takojat – Nuoren Suomen taiteilijat ja suomalaisuuden kuvat.* Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Kosonen, Viljo & Wuorenrinne, T.I. 1950. *Zachris Castrén – kansansivistäjä ajatusten valossa.* Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.

Krogerus, Tellervo 1992. *Kirjallinen linja – Valvoja ja Aika 1907-1922.* Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Marjomäki, Ville 1989. ”Kansanopistoliike ja yhteiskunnan muutos”. Teoksessa Kinnunen, K. Marjomäki, V. Nyback, B. & Tiensuu, K. (toim.): *Vapauden vankina – Sata vuotta kansanopistotoimintaa Suomessa.* Suomen kansanopistoyhdistys, Helsinki, 9–20.

Mickelsson, Rauli 2007. *Suomen puolueet – historia, muutos ja nykypäivä.* Vastapaino, Tampere.

Nairn, Tom 1977. *The Break-Up of Britain: Crisis and Neo-Nationalism*. New Left Books, Lontoo.

Nousiainen, Jaakko 2006. ”Suomalainen parlamentarismi”. Teoksessa Jyränki, A. & Nousiainen, J. (toim.): *Eduskunnan muuttuva asema*. Suomen eduskunta, Helsinki, 180–335.

Ollila, Anne 1998. *Jalo velvollisuus – virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Paaskoski, Jyrki 2002. ”Tuo siunattu 80-luku – Nuorsuomalaisuuden aatteellinen tausta”. Teoksessa Vares, V. (toim.): *Valta, vapaus, edistys ja kasvatus – liberalististen liikkeiden ja liberaalisen ajattelun vaiheita Suomessa ja Ruotsissa 1800-luvulta 1960-luvun puoliväliin*. Kopijyvä, Espoo, 21–80.

Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi 2005. *Nationalismit.* WSOY, Helsinki.

Piela, Ulla 2008. ”Karelianismi”. Teoksessa Knuuttila, S., Laaksonen, P. & Piela, U. (toim.): *Kalevalan kulttuurihistoria*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 36–37.

Pulkkinen, Tuija 2011. ”J. V. Snellman poliittisena ajattelijana – siveellisyys” Teoksessa Pulkkinen, T. & Sorainen, A. (toim.): *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen – Poliittisen käsitteen historia*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 36–55.

Pulkkinen, Tuija & Sorainen, Antu 2011. *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen – Poliittisen käsitteen historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Remy, Johannes 2005. ”Onko modernisaatio vai etnisyys kansakuntien perusta?” Teoksessa Pakkasvirta, J. & Saukkonen, P. (toim.): *Nationalismit.* WSOY, Helsinki, 265–289.

Saastamoinen, Kari 1998. *Eurooppalainen liberalismi – etiikka, talous, politiikka.* Atena Kustannus, Jyväskylä.

Suni, Jari 2013. ”Miksi muistaa? Muistin politiikan ja etiikan kysymyksiä”. Teoksessa Nikulainen, H. (toim.): *Naurusta Leikkiin, vallasta väkivaltaan*. Kampus kustannus, Jyväskylä, 141–162.

Topelius, Zacharias 1981. *Maamme kirja*. WSOY, Helsinki.

Uimonen, Minna 2004. ”Modernin terveydenhuolloin ruumiinkulttuurit”. Teoksessa Saarikangas, K., Mäenpää, P. & Sarantola-Weiss, M. (toim.): *Suomen kulttuurihistoria 4 - koti, kylä, kaupunki.* Tammi, Helsinki, 452–458.

Valtonen, Heli 2009. ”Korkeakoulun aika – Tiedekorkeakoulun ja akateemisen yhteisön synty”. Teoksessa Einonen, P., Karonen, P. & Nygård, T. (toim.): *Jyväskylän yliopiston historia osa 1*. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä, 125–222.

Vares, Vesa 2000. *Varpuset ja pääskyset – Nuorsuomalaisuus ja Nuorsuomalainen puolue 1870-luvulta vuoteen 1918.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Vares, Vesa 2002. *Valta, vapaus, edistys ja kasvatus – liberalististen liikkeiden ja liberaalisen ajattelun vaiheita Suomessa ja Ruotsissa 1800-luvulta 1960-luvun puoliväliin*. Kopijyvä, Espoo.

Virtanen, Leea 1989. ”Monta Karjalaa”. Teoksessa Pulliainen, K. & Sihvo, H. (toim.): *Carelia Rediviva.* Joensuun yliopisto, Joensuu, 179–186.

Verkkolähteet

Anttonen, Veikko 2002. *Harva, Uno*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/6041>, viitattu 3.4.2018.

Assmann, Dietrich 1999. *Kilpi, Volter.* Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/4972>, viitattu 10.4.2018.

Autio, Veli-Matti 2001. *Airila, Martti.* Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/6978 >, viitattu 4.4.2018.

Eduskunnan verkkosivut. *Kustavi, Grotenfelt*. Saatavilla <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910379.aspx>, viitattu 10.4.2018.

Halén, Harry 2001. *Ramstedt, Gustaf John*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla

<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/5402>, viitattu 21.3.2018.

Hietala, Marjatta 2001. *Oker-Blom, Max*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3575>, viitattu 4.4.2018.

Huurre, Matti 2007. *Äyräpää, Aarne*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/7047>, viitattu 3.4.2018.

Laitinen, Kai 1999. *Hollo, Juho August*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/1264>, viitattu 10.4.2018.

Muiluvuori, Jukka 2001. *Castrén, Zachris*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <http://www.kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/5352>, viitattu 8.5.2017.

Mäkinen, Ilkka 2001. *Liakka, Niilo*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/898>, viitattu 23.11.2017.

Nuorsuomalainen puolue. *Nuorsuomalaisen puolueen ohjelma 1906*. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. Saatavilla <http://www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelmalistat/NUOR/327>, viitattu 3.11.2017.

Ruoff, Eeva 2003. *Elfving, Jenny*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/5001>, viitattu 4.4.2018.

Sainio, Venla 2000. *Hultin, Tekla*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3486>, viitattu 10.4.2018.

Sainio, Venla 2006. *Renvall, Heikki*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/964>, viitattu 10.4.2018.

Uola, Mikko 2002. *Böök, Einar*. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Saatavilla <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/830>, viitattu 10.4.2018.

Sanomalehtilähteet

Valvojan 1917 vuosikerran artikkelit:

A. G. *Ilmari Kianto, Vienan kansan kohtalo*, 463–464.

Airila, M. *Uuden suomenkielisen korkeakoulun asia*, 494–511.

Becker, Thorvald. *Hallituksen oikeus ottaa valtiolainoja ja antaa lainavakuutuksia*, 305–311.

Böök, Einar. *Kuntainvälisestä yhteistoiminnasta Suomessa*, 4–12.

Castrén, Zachris. *Edellisen johdosta*, 378–379.

Castrén, Zachris. *Kirkon ja valtion ero*, 383–398.

Castrén, Zachris. *Kirkon ja valtion ero*, 555–565.

Castrén, Zachris. *Protestanttisuuden 400-vuotis muisto*, 483–485.

Elfving, Jenny. *Naiset, ammattivalmistus ja kotitoimet*, 184–192.

Elfving, Jenny. *Oikaisu*, 378.

Europaeus, Aarne. *Indoeuroppalaiskysymys ja kivikauden tutkimus*, 30–46.

Grotenfelt, Kustavi. *Suomen valtio-oikeudellisesta asemasta*, 280–287.

Hjelt, Vera. *Erikoissuojeluslainsäädäntö naisia varten*, 153–161.

Hollo, Juho. *"Kansallista itsetutkiskelua"*, 527–537.

Holmberg, Uno. *Naisen muinainen asema sukumme keskuudessa*, 162–172.

Hultin, Tekla. *Naiset ja valtiollinen toiminta*, 141–149.

Kilpi, Volter. *Kansallista itsetutkiskelua. Katkelmia pitemmästä esityksestä*, 19–29.

Liakka, Niilo. *Vapaan valistustyön vaatimus tätä nykyä*, 312–318.

Liakka, Niilo. *Yhteiskasvatus kansanopistoissa*, 204–212.

Nyberg, Bertel. *Nuorisotuomioistuinjärjestelmä Englannissa*, 566–573.

Nyberg, Bertel. *Nuorisotuomioistuinjärjestelmä Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa,* 416–429.

Oker-Blom, Max. *Mietteitä muutamasta ”naisasian” puolesta*, 192–196.

Pärssinen, Hilja. *Naisliikkeestä*, 150–152.

Ramstedt, G. J. *L. Zamenhof ja esperanto*, 341–347.

Renvall, Heikki. *Kansanvaltaisuuden taloudellinen pohja*, 288–304.

S-N, Väinö. *Volter Kilpi, Kansallista itsetutkiskelua*, 540–544.

Suolahti, Hugo. *Yksityiskoulumme ja niiden opettajisto*, 319–328.

Tallgren, A. M. *Museon ja muinaistieteemme tehtävä*, 486–493.

Tallgren, A. M. *Suomen osuus Aasian muinaisuuden tutkimiseen*, 329–340.

Toimitus. *Suuri tapahtuma*, 135–136.